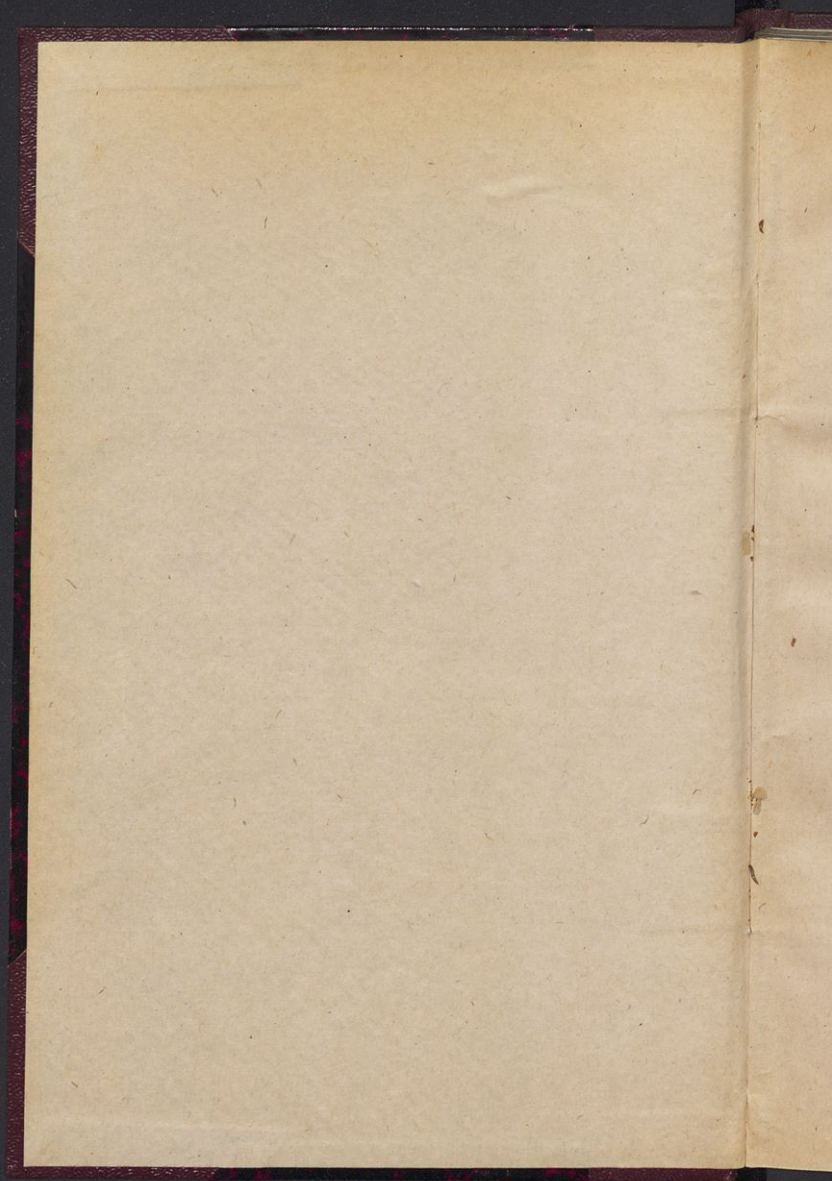
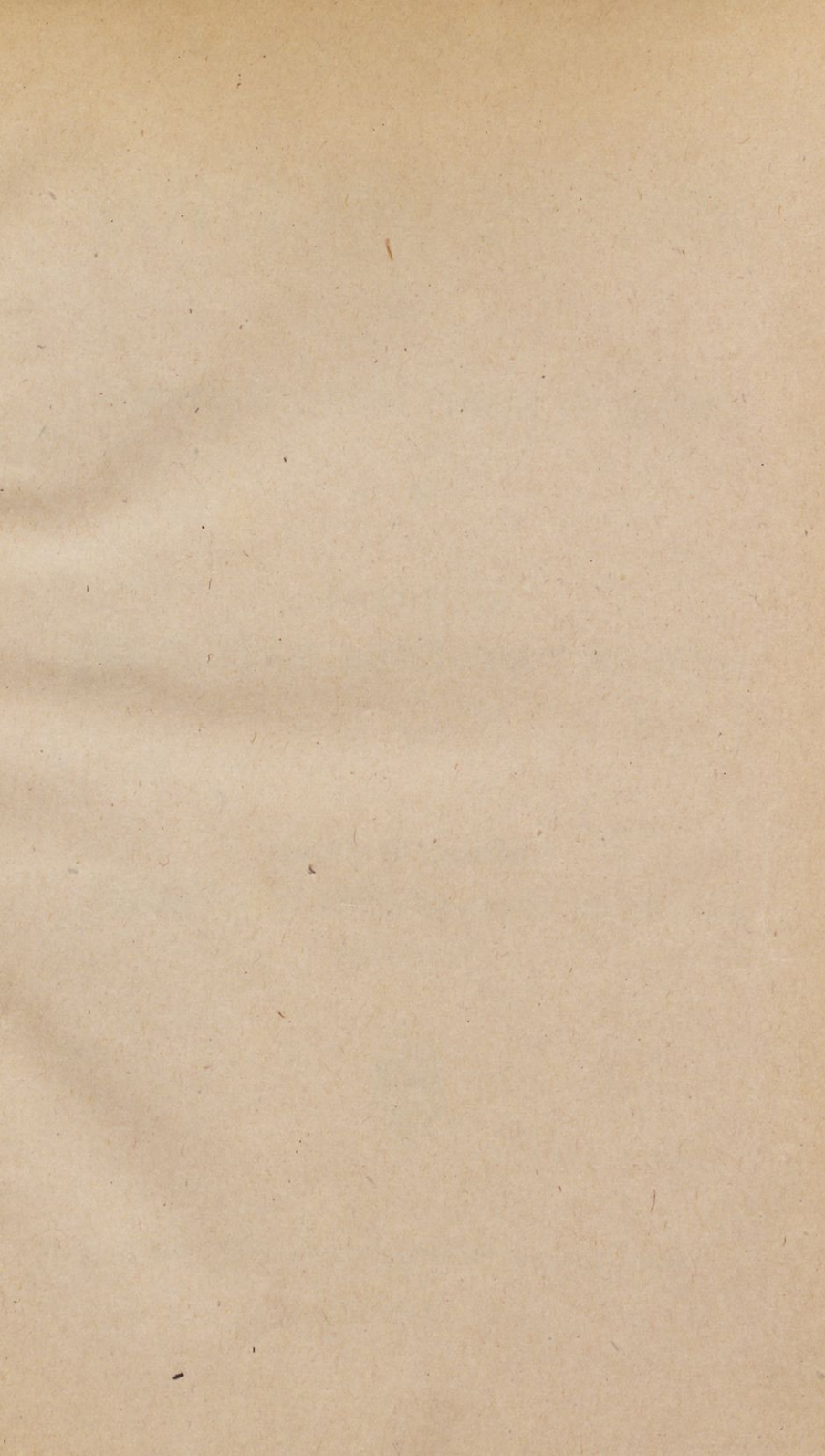


68649







# UČITELJSKI PRAVNIK.

PONATIS IZ „UČITELJSKEGA TOVARIŠA“.



SESTAVILO  
PEDAGOŠKO DRUŠTVO V KRŠKEM.



IZDALA IN ZALOŽILA  
„ZAVEZA AVSTR. JUGOSLOVANSKIH UČITELJSKIH  
DRUŠTEV“.



TISK „NARODNE TISKARNE“ V LJUBLJANI.

1902.

68649

94      6  
         28  
         23  
         

---

         57



030041298

## Predgovor.

---

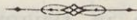
„Pedagogičsko društvo“ v Krškem si je naložilo težko nalogo, ko se je začelo pečati z literarnim delovanjem. Ker je pa v teku 10 let svojega delovanja vsako leto prišlo vsaj z eno knjigo na dan, je letos premišljevalo, s kakšno knjigo bi zdaj svoje člane razveselilo. — Kadar se je slavila kakšna obletnica šolskih zakonov, osobito državnega šolskega zakona iz leta 1869, bodisi 10, 20, 25 ali 30 letnica, se je vselej poudarjala neprecenljivost šolskih zakonov. Res, šolski zakoni avstrijski in prvotni ukazi, ki so jih izdali na njih temelju, so najboljša zaslomba avstrijskega učiteljstva in šolstva. Ali treba je paziti, da ostanejo ti zakoni v svoji celoti kot močna trdnjava, iz katere ne smemo kamna za kamnom rušiti in v katero ne smemo dovoliti z vspehom streljati. Avstrijski šolski zakoni hranijo za učiteljstvo neprecenljive pravice, katere pa mora ono samo neprenehoma braniti; zakaj zakoni in učiteljstvo samo imajo vse polno protivnikov, ki bi radi škodovali zakonom in učiteljstvu. Ne bomo na tem mestu iskali teh protivnikov: saj učiteljstvo slovensko samo ve, kje jih ima iskati. Pa še iskati jih ni treba; saj se sami oglašajo. Zdaj jih najdemo v političkih strankah, zdaj med prostim, zdaj med izobraženim ljudstvom. Protivnikov imamo v birokraciji, v narodnih nasprotnikih in jako hude — žalibog! — tudi v stanu, ki nam je sicer po svojem poklicu tako soroden. Vsak teh protivnikov nam na svoj način in ob svoji primerni priliki poskuša škodovati in na naših pravicah rušiti. — Ker pa moramo mi svoje braniti, se je odločilo „Pedagogičsko društvo“, da izda pod naslovom, kakršnega smo izbrali temu spisu, navodilo, kako na branijo učitelji v raznih položajih in raznih svojih opr-

vilih svoje pravice. Kar smo tu navedli, najdejo res učitelji največ v svojih zakonskih zbirkah, katere so pa različne v posameznih pokrajinah. Mi se bomo v prvi vrsti ozirali na kranjske razmere, prosimo pa gg. tovariše iz sosednjih pokrajin, da nas blagovolé opozoriti na posebne uredbe in naredbe v svojih pokrajinah. Ker pa je mučno delo po zakonih iztikati, in ker se v zakonih celo vsega ne najde, niti to dovolj raztolmačeno, zato se nadejamo, da bomo s tem delom učiteljem koristili.

Nemci imajo vse polno takih knjig, v katerih se dajejo nauki v pravnih razmerah. Take knjige so izšle v nemškem jeziku pod naslovom: „Rechts-Freund“, „Hausadvokat“ itd. V slovenskem jeziku je izdal dr. Tavčar „Slovenskega pravnika“. Te knjige dajejo pravne svete v obče, ne oziraje se na posamezne stanove. Za posamezne stanove so pa Nemci tudi že take knjige preskrbeli, in še celó za učitelje sta izišli v nemški državi dve knjižici, namreč: 1.) Wollerman: Wegweiser für Lehrer. Sammelwerk gesetzlicher und behördlicher Bestimmungen über die persönlichen und amtlichen Rechtsverhältnisse, 2.) Rechtskunde für Volksschul-Lehrer und-Lehrerinnen. Zusammenstellung der gesetzlichen Bestimmungen, ministeriellen Erlasse und gerichtlichen Entscheidungen in Volksschulangelegenheiten. — Ti knjižici veljata seveda le za razmere v nemški državi. Radi tega za svoje delo iz njih nismo mogli skoro nič posneti. Avstrijski nemški učitelji še nimajo takega navodila. Radi tega smo morali mi precej ledino orati. Gledé splošnih pravnih odnošajev smo sicer časih povpraševali jurista za svet, da bi bila knjiga večje vrednosti. Koliko se nam je to posrečilo, o tem naj sodijo častiti čitatelji.

Končno moramo poudarjati, da smo izdali to navodilo tudi radi tega, da se razširi poznanje zakonov in zakonitih naredb, kar je najpotrebnejše v vseh dobro urejenih državah. Koliko se čuje pritožb o storjenih krivicah, a večkrat te dozdevne krivice niso krivice. Da se take pomote godé ljudem v lastno neprijetnost, to izvira velikokrat iz nepoznanja zakonov in na podlagi zakonov izdanih naredb.

Naposled moramo še nekaj omeniti. Kar je knjiga z naslovom „Domači zdravnik“ za bolnika, to naj bo to navodilo za učitelja. Kakor se pa ne sme bolnik na „Domačega zdravnika“ preveč zanašati, tako naj tudi častiti čitatelji ne prisegajo na vse, kar bomo tu pisali. Bolnik stori boljše, da se takoj posvetuje pri hujših boleznih z zdravnikom; tudi učitelj bo v slučaju, kadar mu preti v pravnih zadevah nevarnost, boljše storil, da se posvetuje s pravnikom, z odvetnikom. To mora storiti takrat, kadar že naprej slutiti, da bo moral pomoči iskati znabiti celo pri upravnem sodišču.



## Uvod.

Slovensko učiteljstvo nas utegne hvaliti, ker ga hočemo učiti, kako naj brani svoje pravice. Ne vemo pa, če smo to hvalo zaslužili. V prav majhni meri že znabiti. Toda večjo hvalo zaslužijo tisti, kateri nam nalagajo dolžnosti, in osobito še tisti, kateri nam kažejo, kako naj svoje dolžnosti izpolnujemo in kako si olajšamo izpolnovanje svojih dolžnosti. Ako iščemo dolžnosti, je slično, kakor ako išče delavec dela. Za delo sme tirjati plačilo. Enako iščemo in tirjamo za prevzete dolžnosti svojih pravic. Torej je treba pred vsem imeti dolžnosti, ako hočemo biti deležni pravic. Več ko bo dolžnosti, več bo pravic. Zatorej ne bo napačno, ako se v prvi vrsti dolžnosti ne branimo, marveč po pesnikovem zgledu še dela in dolžnosti iščemo:

„Dolžan ni samo, kar velewa mu stan;  
kar more, to mož je storiti dolžan.“

Res je, da za prostovoljno prevzeto delo ne moremo tirjati plačila, in da po svobodni poti prevzete dolžnosti nam še ne rodé pravic. Toda tudi tukaj so izjeme; zakaj v tem obziru je le časih resničen nemški pregovor: „Wer ungebeten zur Arbeit geht, geht ungedankt davon“.

Dolžnosti in pravice so neločljive kakor luč in tema, svetloba in senca. Kjer je dolžnost, tam je pravica. Kakor hitro prevzamem delo, prevzamem tudi dolžnost, da ga izvršim. Za storjeno delo pa imam pravico, da dobim zanj odškodnino, ki je bila pogojena. Pravice so v zakonih; zakoni so takorekoč javne pogodbe, katere država očitno razglasi, rekoč: Ako se izvedejo zakonski pogoji, se sme zanje zahtevati pravic, ki so navedene v zakonih.

Dolžnosti so večkrat ob enem tudi pravice. Naj to povemo v slučaju iz učiteljskega življenja. N. pr. učitelj

ima dolžnost, da pride četrť ure pred poukom v šolo. Iz tega pa izvira zanj tudi pravica, da je on gospodar v šoli že četrť ure pred poukom; zakaj pravi gospodar šole je krajni šolski svet, ki sme šolo odstopiti, kadar je učitelj ne rabi, tudi v druge svrhe, recimo za kakšno zborovanje. Ali pa drug slučaj. Šolski voditelj ima dolžnost, kolikor mu čas ne brani, da hodi poslušat pouk svojih součiteljev in součiteljic. Iz tega izvira, da ima šolski voditelj tudi pravico, svoje tovariše nadzorovati. Ko torej išče učitelj v šolskih zakonih svoje pravice, se mu utegne pripetiti, da jih najde prav malo. Kmalu utegne godrnjati, da imajo krajni, okrajni, deželni šolski svet i. t. d. veliko pravic, on pa tako silno malo. Radi tega naj učitelju služi to v tolažbo: Ako najdeš premalo pravic, pa išči svojih dolžnosti. Kmalu boš prevedel, da je marsikatera dolžnost, ako si ji zadostil, ob enem velika pravica. Svoje pravice boš pa našel tudi v šolskih zakonih nezapisane. Veliko se namreč bere pravic med vrsticami. Veliko pravic najdemo šele, ako študiramo in premišljujemo šolske zakone, zlasti ako premišljujemo, če se šolski zakoni pravilno izvršujejo. Da so pa naši šolski zakoni dobri, o tem ni treba več govoriti. Mi le poudarjamo, da je vrednost avstrijskih šolskih zakonov tudi v tem, ker ima avstrijsko šolstvo in učiteljstvo toliko inštanca, in ker so te inštanca parlamentarne korporacije. Ali ni mar lep broj to? 1.) šolski voditelj, 2.) domača konferenca, 3.) predsednik krajnega šolskega sveta, 4.) krajni šolski nadzornik, 5.) korporacija krajnega šolskega sveta, 6.) predsednik okrajnega šolskega sveta, 7.) okrajni šolski nadzornik, 8.) okrajni šolski svet, 9.) okrajna učiteljska konferenca, 10.) predsednik deželnega šolskega sveta, 11.) deželni šolski nadzornik, 12.) referent (administrativni) deželnega šolskega sveta, 13.) deželni šolski svet, 14.) deželna učiteljska konferenca, 15.) naučno ministrstvo, 16.) upravno sodišče.

Vsem tem inštanca je delokrog odločen. Ako se ti godi krivica od ene strani, išči pravico pri drugi. Ako ti dela krivico šolski voditelj, išči pomoči pri višjih inštancah; ako ti jo delajo slednje, potoži zadevo šolskemu voditelju, da te zagovarja pri višjih inštancah. Sicer se

pa naj postopa po sledeči pravilni stopnji: Ako se preporna stvar ne more s šolskim voditeljem poravnati, naj posreduje domača učiteljska konferenca. Ako se učiteljstvo samo ne more sporazumeti, naj posreduje krajni šolski nadzornik, ki se itak mora povabiti k domačim učiteljskim konferencam. Ako se še zdaj ni doseglo sporazumljenje ali se ni poravnala krivica, naj posreduje predsednik krajnega šolskega sveta ali krajni šolski svet. Ako še ni stvar poravnana, naj se naprosi okrajni šolski nadzornik, da posreduje. Ako se še ni stvar polegla, začnejo že inštanace razsojevati. Za razsojevanje v važnejših učiteljskih zadevah je poklican v prvi vrsti okrajni šolski svet. Boljše je vsekakor, da se stranke prej poravnajo, preden pride stvar do sodnikov. Saj se še pri c. kr. sodnijah sodniki sami večkrat trudijo, da se stranke poravnajo, preden je sodnik primoran, izreči sodbo. Res je časih tako po sili skrpan mir le malo vreden in boljša je pravična razsodba. Vendar vsaka razsodba boli ednega kolikortoliko. Zato se držimo pregovora: Boljša kratka sprava kakor dolga pravda.

Ako je okrajni šolski svet rešil stvar neugodno, se moremo pritožiti na c. kr. deželni šolski svet. Take pritožbe se morajo vložiti v določenem (navadno 14 dnevem) obroku in vselej z 2 K kolkovati, vsaka priloga pa s 30 h. Zoper odloke c. kr. deželnega šolskega sveta se je mogoče na enak način pritožiti pri c. kr. naučnem ministrstvu. Zoper odloke te inštanace gre pritožba na c. kr. upravno sodišče, ki je najvišja instanca, zoper katero ni več pritožbe. Kadar se vloži pritožba pri upravnem sodišču, je treba, da jo odvetnik sopodpiše, sicer se ne sprejme. Pritožbo na upravno sodišče je treba predložiti v 2 izvodih. Tožena stranka dobi poziv, da predloži svoje ugovore tudi v 2 izvodih. Kadar se razpiše obravnava, se povabita tožitelj in zatoženec, a nobenemu ni treba, da se vdeleži obravnave osebno, niti odvetnika ni treba, da bi se vdeležil in zastopal tožitelja. Zatoženec je pravzaprav ministrstvo, katero še pošlje svojega zastopnika k obravnavi. O tem inštančnem postopanju utegnemo proti koncu spisa še govoriti. Da pa se ognemo takih dolgih pravnih, je treba zakone, ukaze, raspise, od-

loke in druge naredbe dobro preučiti in pri tem pred očmi imeti sledeča načela:

1.) Najprvo velja to kot sveto, kar je v zakonih, in sicer imajo enako veljavo državni in deželni zakoni. Ako bi se pa le pripetilo, da sta si državni in deželni zakon navskriž, kaže držati se državnega zakona, osobito ako je novejši od deželnega zakona. Sicer pa novejši zakoni spravljajo stare ob veljavo v vseh točkah, v katerih si nasprotujejo.

2.) Ravnati se je točno tudi po ministrskih ukazih, kateri so izdani na podlagi državnih in deželnih zakonov. Ako bi ukazi nasprotovali zakonom, tedaj moramo dajati prednost zadnjim.

3.) Enako veljavo imajo ukazi c. kr. deželnega šolskega sveta.

4.) Isto velja glede razpisov te inštanice in okrajnih šolskih svetov. Toda vsi razpisi in odloki se morajo ujemati z izvirnimi zakoni, katerim ne smejo nikakor nasprotovati. Saj se tako glasi celo § 26. šolskega in učnega reda z dne 20. vel. srpana l. 1870., ki poudarja, da ima učitelj slušati naredbe in naročila svojih gosposk, katera so se ukrenila na podlagi zakonov in ukazov. N. pr. po omenjenem ukazu (§ 8.) so zajamčene učitelju 6 tedenske velike počitnice, četudi so razdeljene od okrajnega šolskega sveta med šolsko leto. V počitnicah učitelju ni treba služiti, dasi uživa plačo. Zoper ministrski ukaz pa ni, ako nalože gosposke učiteljem to dolžnost, da naznajo, kje utegnejo v počitnicah bivati. Nasprotno se pa nam dozdeva, da bi bilo zoper ta ukaz, ako bi se od učiteljev tirjalo, da prosijo dopusta tudi za počitnice, kadar hočejo ostaviti med počitnicami službeni kraj.

V obče je boljši nauk, ako rečemo, da naj vsak državljan, torej tudi učitelj, rajši sluša danemu povelju, kakor da se upira in pravda; zakaj znan je modri izrek: Kdor ne zna slušati, ta ne bo znal zapovedovati. Kadar pa vendar pravni čut človeku le veleva, da se mu je godila krivica, takrat pa naj le nastopi pot pravdanja. Človek ne sme v sebi zatirati pravnega čuta, sicer postane suženj in izgubi vso svobodo, vso samostalnost, vso veljavo. Vendar, preden se pritožiš, izpolni, kar

se ti je naložilo — četudi po krivici in zoper zakon, kakor meniš v prvi opravičeni ali neopravičeni razburjenosti. Ob enem pa vloži pritožbo. Delaj torej tako, kakor ravnajo finančne gosposke pri davkih. Davek mora plačan biti, če tudi vložiš pritožbo. Kakor hitro boš zmagal s pritožbo, se ti bode davek povrnil. Pri šolskih gosposkah boš dobil pa moralno zadostilo, ako bo obveljala tvoja. Sicer se pa nič preveč ne boj, da se ti bo kar tako hitro krivica zgodila; saj imaš 4 inštanice, katere smejo o tvoji usodi govoriti in razsojevati. Ako imaš krajni šolski svet na svoji strani, je to že nekaj. Ako te pa vzame celo okrajni šolski svet v svojo varstvo, še nisi izgubljen. Nasprotno pa nisi še vselej pokopan, ako sta tudi ti dve inštanici zoper tebe.

Kaj je pa pravica? To kar je v zakonih, ki nam morajo veljati za nekaj svetega, nedotakljivega, kakor nas to že vera uči, ki pravi, da so tudi posvetne oblasti, katere dajajo zakone, postavljene od Boga.

Vsi zakoni dobe navadno 45 dni po razglašenju v državnem zakoniku pravno moč. Državni zakonik obsega samo zakone, sklenjene po državnem zboru. Deželne zakone prinašajo deželni zakoniki in ti dobé že 15 dni po razglašenju pravno moč. Za učitelja so v prvi vrsti merodajni šolski zakoni. Poleg teh so pa kakor za vsakega državljana imenitni: osnovni državni zakon z dne 21. grudna 1867, občni državljanski zakonik iz l. 1811. (obsega 1512 členov). Na podlagi § 19. tega slednjega zakona „je vsakemu državljanu, ki meni, da je žaljen v svoji pravici, na voljo dano, pritožiti se pred oblastnijo, po postavi določeno. Kdor se pa, oblastnijo v nemar pustivši, samolastne moči posluži, ali kdor meje silobrana prestopi, je za to odgovoren.“

## Učiteljske pravice v intelektualnem (duševnem, moralnem) oziru.

### A.

#### Državljske pravice.

Vsak državljan ima svoje pravice v omenjenem občnem državnem zakoniku iz leta 1811. in v temeljnih državnih postavah z dne 21. grudnia 1867. l. Ta zakon daje državljanom osebno in selilno svobodo, nedotakljivost lastnine v meji zakonov, volilno pravico v enaki meji; s tem zakonom je zajamčena pravica prošenj, skrivnost pisem, svoboda znanstva in pouka, seveda tudi v meji zakonov, svoboda izbiranja poklica, narodna enakopravnost (§ 19). V obče so pa splošne državljanske pravice omejene po posebnih zakonih, in sicer bolj omejene za tiste stanove, katere država, dežele ali občine plačujejo, nego za druge stanove. Važne so poleg teh splošnih zakonov tudi za učitelje: tiskovni zakon z dne 17. grudnia 1862 (§ 19), davčni zakon z dne 25. listopada 1896, društveni zakon z dne 15. listopada 1867 in združni zakon z dne 9. mal. travna 1873. Po davčnem zakonu so n. pr učitelji kot taki oproščeni pridobninskega davka in plačujejo le osebni dohodninski davek, kadar njih dohodki dosežejo 600 gld. in več. Ubraniti se tudi ne morejo vplačevanja za pokojnino (prvo leto 12<sup>0</sup>/<sub>0</sub> plače, potlej pa vsako leto 2<sup>0</sup>/<sub>0</sub>). Na Kranjskem plačujejo 1/2<sup>0</sup>/<sub>0</sub> za okrajno učiteljsko knjižnico, a tega plačila so učitelji po nekaterih okrajih oproščeni po c. kr. okrajnih šolskih svetih.

Gledé davkov pa učitelj z ozirom na svoje privatno imetje in privatne službe, ako jih ima, ni tako oproščen kakor pri svojih službenih dohodkih. V tem obziru mora plačevati poleg direktnih davkov tudi raznovrstne doklade. Vendar so pa šolska poslopja in stanovanja učiteljev oproščena glede nastanjenja vojakov. Važne so

razne volilne pravice. V tej zadevi se morajo vsem učiteljem pripoznati volilne pravice v občinski odbor, v deželni in državni zbor. Te volilne pravice se posebno zdaj, ko so mesta podučiteljev odpravljena, učiteljem (ne pa tako učiteljicam) ne smejo odrekati.

Vendar so v tej zadevi merodajna besedila dotičnih deželnih zakonov. Na Kranjskem se občinski volilni red ne glasi popolnoma jasno; vendar se je pri vseh pritožbah učiteljem vselej pripoznala volilna pravica za občino, za deželni in državni zbor. Na Štajerskem imajo kar od kraja to volilno pravico vsi učitelji, saj so jo imeli še podučitelji. Gledé občinskih volitev naj omenimo, da po kranjskem občinskem volilnem redu ima učitelj tudi pasivno volilno pravico, t. j. lahko je izvoljen občinskim odbornikom in svetovalcem in lahko tudi občinskim predstojnikom. Volitev sme sprejeti, ali tudi odkloniti jo sme. Enako je z mestom občinskega svetovalca in odbornika.

Ako je županstvo le častna služba in ne naklada dela, tedaj se ne more učitelju zabranjevati, da sprejme to zaupanje. Ako so s to častjo združena opravila, mora gledati, da mu ta opravila ne jemljejo časa za natančno izpolnovanje njegovega poklica (§ 41. kranjskega deželnega šolskega zakona z dne 29. mal. travna 1873). Sicer bomo o postranskih opravilih učiteljev v tem spisu še govorili.

Ker imajo ženske že kot državljanke manj pravic, radi tega imajo tudi učiteljice manj državljanskih pravic, n. pr. volilnih pravic v občinske, deželne in državne zastope (zbore) nimajo; tudi pri sodnijskih postopanjih uživajo ženske v nekaterih malenkostnih in bolj formalnih stvareh nekoliko manj pravic.

## B.

### Stanovske učiteljske pravice.

Moralno moč in veljavo je dobilo učiteljstvo z drugimi stanovi vred, ko je padel v Avstriji absolutizem, ko se je uvedlo ustavno življenje. Z drugimi stanovi vred je učiteljstvo pridobilo veliko z državnim zakonom z dne 21. grudna 1867, s katerim so se uredile temeljne pravice

avstrijskih državljanov. Posebno je pa bil za učiteljstvo važen državni zakon z dne 25. vel. travna 1868, s katerim je bil pokopan konkordat, t. j. pogodba, zavoljo katere je bilo šolstvo podvrženo glede nadzorstva cerkvi. S tem, da se je konkordat odpravil, in da se je razmerje med šolo in cerkvijo drugače uredilo, je pridobilo učiteljstvo veliko moralne moči in veljave. Bilo ni več podložno le enemu, sicer jako spoštovanemu stanu, marveč je prišlo pod nadzorstvo države. Država je sicer to nadzorstvo res tako uredila, da so dobili uradniki največ vpliva, toda zakonodajstvo je novo šolsko nadzorstvo uredilo v ustavnem duhu, ker je ustanovila za šolsko nadzorstvo veliko korporacij, za katere je odredila, da jih mora duh ustave in parlamentarizma prešinjati. In učiteljstvo se ravna le po duhu naših dobrih šolskih zakonov, na katere je priseglo, ako pazi, da se pri izvedbi šolskih zakonov in sploh pri šolski administraciji ne greši zoper ustavnost, zoper parlamentarična pravila, določena največ že v samih zakonih. Na podlagi državnega zakona o šolskem nadzorstvu so izišli deželni šolski zakoni, kateri so pri šolskem nadzorstvu dovolili vsem stanovom in tudi učiteljem, da sodelujejo, soglasujejo in skupno odločujejo v šolskih in učiteljskih zadevah.

Radi tega bomo glede stanovskih intelektualnih ali moralnih pravic učiteljstva govorili: 1.) o pravicah učiteljev v domačem učiteljskem zboru; 2.) o pravicah učiteljev, katere imajo v svojem uradu, v svoji službi; 3.) o učiteljskih pravicah *a)* v krajnem šolskem svetu, *b)* v okrajnem in *c)* v deželnem šolskem svetu; 4.) o učiteljskih pravicah *a)* okrajni in *b)* v deželni učiteljski konferenci.

Ker mora učitelj svojo službo vestno po danih šolskih zakonih in ukazih izvrševati, zato so dolžne politične in sodnijske gosposke, braniti ga, ako bi ga kdo motil v izvrševanju njegove službe, n. pr. ako bi prišli starši, svojci ali gospodarji šolskih otrok ali kdorkoli v šolo, kjer bi se jezili in razgrajali nad učiteljem. Ako je bilo samo majhno motenje, ga kaznujejo politične gosposke; ako je bilo žaljenje časti ali slični prestopki, sodi stvar pred kazenskega sodnika. V šoli ima učitelj pravico, da ondi vpričo šolskih otrok sam gospodari, da ga pri vzgoji

in pouku nihče ne moti. Po obstoječih zakonih se niti udje krajnega, niti okrajnega šolskega sveta ne smejo vtikati v pouk v navzočnosti šolske mladine. To pravico imajo le šolski voditelji, c. kr. okrajni in c. kr. deželni šolski nadzorniki, kateri imajo za izvrševanje te dolžnosti potrebne sposobnosti in primerne informacije. Sicer pa mora učitelj v svojem razredu nasproti učencem postopati nekako absolutno, seveda le z ozirom na zakone in naredbe in z ozirom na didaktiško-pedagoška načela.

Veliko moč, veliko zaslombo ima učitelj v tem, ker mu je po zakonih, namreč po šolskem in učnem redu z dne 20. vel. srpana 1870., dana beseda v domači učiteljski konferenci.

### **Domača učiteljska konferenca.**

To ni malenkostna pravica, ta domača učiteljska konferenca! Važna je že radi tega, ker je prva inštanca. Ni z mnogimi besedami v šolskem in učnem redu označen njen delokrog; dotični § 38. veli samo: „Učiteljskim zborom je v obče ta namera, da se učitelji razgovarjajo o načelih pouka, o odgoji in šolski uredbi — o tem, kak vspeh ima pouk; kako se nravno vedó in v znanostih napredujejo otroci, ter da se s takimi zbori dožene tista skupnost v delu, katere ne sme pogrešati nobena šola. V učiteljskih zborih je tudi na razgovor vzeti in ustanoviti v posameznih razredih smotre, katere je zaradi krajnih razmer treba morebiti kako izpremeniti, potem izvršitev splošnega učnega črteža, dalje, kako je vsak posamezni predmet učiti po vseh razredih, ter tudi ustrahovalna načela in težke kazni. Ako se pokaže, da bi se kje odstopilo od občih, ljudskim šolam sploh postavljenih pravil, naj svoje sklepe zbor po okrajnem šolskem oblastvu položi pred deželno šolsko oblastvo na razsodbo.“

§ 39. Predsednik zboru je šolski voditelj in, kadar je on zadržan, tisti učitelj, katerega on za to določi. Ako nihče ni določen, vodi zbor tisti učitelj, kateri služi najdlje časa“. (O 2. oddelku tega paragrafa bomo govorili

še posebe.) Ako pa ta dva paragrafa raztelesimo, pa dobimo vse polno točk v njem, katere so važne za razgovor in za sklepanje o tem, kar koristi šoli in učiteljem.

Sicer je pa še mnogo drugih paragrafov v šolskem in učnem redu, kateri sodijo pred forum domače učiteljske konference, n. pr. § 64. o sestavljenju urnikov, § 24. razgovor o ustrahovalnih pripomočkih v okvirju te določbe, § 29.: Kako stopiti v dotiko s starši, § 30. o nadzorstvu otrok pred šolo in med šolo. Najbolje utegne biti, ako se v slučaju nesporazumljenja učitelj in šolski voditelj zedinita, da uporabita z ozirom na § 34. domačo učiteljsko konferenco za prvo inštanco, preden pride preporna stvar med njima na okrajno šolsko gosposko. Enako naj bi se ravnalo, ako pridejo pritožbe od staršev na razgovor prej v domači učiteljski konferenci, preden se nadleguje krajni šolski svet (glej § 35. ukaza z dne 20. vel. srpana 1870). Pred domačo učiteljsko konferenco sodi klasifikacija učencev (§ 46. z dne 20. vel. srpana 1870); tudi razdelitev učencev na razrede in oddelke. Sploh se najde v tem in v drugih ukazih in zakonih še vse polno stvari, katere sodijo v prvo vrsto pred domačo učiteljsko konferenco, ako ne, da bi se odločevalo, pa vsaj da se posvetuje ali predlaga krajnemu ali okrajnemu šolskemu svetu v končno odločitev ali rabsodbo. Kjerkoli kaže, naj šolski voditelj svoje pravice odstopi domači učiteljski konferenci. Tudi bi ne utegnilo napačno biti, da se ta konferenca posvetuje v zadevah, katere sodijo za končno rešitev krajnemu šolskemu svetu, zlasti tedaj, kadar je pri domači učiteljski konferenci navzočen krajni šolski nadzornik, ki mora biti k nji vselej povabljen. Sploh svetujemo, da se učiteljstvo na posameznih šolah trudi, da razširi v okvirju obstoječih zakonov in ukazov delokrog domače učiteljske konference, v kateri pa naj se posameznim članom dovolijo tiste pravice, katere jim gredo po obstoječih predpisih. Da se domače konference redno vrše, nad tem čuvajo itak že c. kr. okrajni in deželni šolski nadzorniki.

Kakšne pravice imajo pri domačih učiteljskih konferencah šolski voditelj, posamezni učitelji, podučitelji, pomožni učitelji, suplentje, krajni šolski nadzornik in

katehetje, o tem bo še govor, ko bomo govorili o njih pravicah posebe. Da ima šolski voditelj prvo besedo v tem domačem učiteljskem zboru, to je naravno. Učiteljstvo lahko sicer sklene in sestavi tudi posebni pravilni red za domači učiteljski zbor. Vendar svetujemo že na tem mestu tudi njemu, da naj že on sam k temu največ pripomore, da se razširi delokrog domačega učiteljskega zbora, in sicer na ta način, da se o stvareh, o katerih bi sicer sam lahko kaj odločil in ukrenil, posvetuje v domači konferenci z vsem učiteljskim osebjem, n. pr. o načinu, kako naj bi šolski voditelj to in ono zadevo zagovarjal pri višjih inštancah, pri krajnem in okrajnem šolskem svetu.

Ako stikamo po šolskem in učnem redu, po raznih ukazih in šolskih zakonih, najdemo še vse polno predmetov, o katerih se lahko posvetuje učiteljstvo v domačem učiteljskem zboru, n. pr. posvetuje se o tem, katere dneve v letu bi dal prosto krajni šolski svet, ki ima pravico, dati proste 3 dni v letu, o tem, kako bi se takrat, kadar je potreba, z dovoljenjem okrajnega šolskega sveta pouk preložil, ali o tem, kako naj se vrši nadomestovanje, kadar manjka učne moči, kar seveda mora okrajni šolski svet tudi potrditi.

Nadučitelj ima sicer pravico, da razdeli predmete in razrede in da določi število ur posameznim tovarišem, vendar naj se o tem prijateljsko obravnava v domačem učiteljskem zboru, ker je to v zvezi z urnikom, čegar sestava sodi vsekakor pred konferenco. Ako se je doseglo doma sporazumljenje, ima okrajni šolski svet lažjo potrditev. Daljni predmeti te konference bi bili: učila in samoučila z ozirom na obstoječe predpise, pomoč pri sestavljenju zamudnih izkazov, posvetovanje o šolskih slavnostih in javnih izpitih, šolarska knjižnica, poziv nemarnih otrok (ali celo njihovih staršev) pred konferenco, stavljenje nasveta krajnemu šolskemu svetu, da se razuzdani otrok izključi, posvetovanje o sprejemu učencev v šolo med šolskim letom itd. Na meščanskih šolah, ki se morajo sicer v obče ravnati po zakonih, ki veljajo za obče ljudske šole, ima domači učiteljski zbor pravico, iz-

birati šolske knjige izmed odobrenih učnih knjig in svoje sklepe predložiti v potrjenje c. kr. dež. šolskemu svetu.

Ako bo znal nadučitelj nabrati tvarino za domače učiteljske konference, lahko postanejo one prav zanimive in prav poučne. Nadučitelj naj pri teh konferencah kar nič ne postopa absolutno, razen ako sta njegov ugled in korist šole v nevarnosti. S tem, da bo varoval v mejah zakonov duha parlamentarizma, katerega mu je nadejal postavodajalec, bo štivil najbolj svoje in svojih sodrugov pravice.

V § 62. š. in uč. reda z dne 20. vel. srpana 1870. je važno določilo. Po tem paragrafu ministrstvo ne ukaže za noben predmet stanovitne učne metode. Ako bi v domači učiteljski konferenci nadučitelj ali pri inšpekcijski konferenci nadzornik preveč svojo metodo priporočala ali silila, se ju lahko opozori na ta paragraf; zakaj metoda, katero časih ti priporočujejo, ni vselej najboljša.

### Šolski voditelj in njegov šolski urad.

Kakor smo že poudarjali, imajo učitelji — no pa tudi drugi stanovi — malo pravic. Enako se tudi šolski voditelji z voditeljicami vred v tej zadevi ne morejo preveč pohvaliti. Več so vredne njih materijelne — četudi so te tudi majhne — kakor njih moralne pravice.

O njih materijelnih pravicah hočemo še pozneje govoriti. Tukaj naj najprvo opravičimo naslov tega poglavja, po katerem bi kdo utegnil soditi, kakor da bi bil šolski voditelj predstojnik kakšnemu „šolskemu uradu“. Tega nismo hoteli s tem reči, in to tem manj, ker se mi ne ogrevamo za to, da bi bil šolski voditelj nekakšen „šolski uradnik“. Šolski voditelj naj bode v prvi vrsti le učitelj in odgojitelj, učitelj in odgojitelj mladih, pa kolikor mu čas dopušča, tudi učitelj in odgojitelj starih. Hvalimo sicer ministrski ukaz z dne 19. vel. srpana 1875, po katerem naj imajo učitelji svojo sobo (konferenčno), kjer se shajajo, in šolski voditelj svojo pisarnico; toda še bolj se strinjamo z ministrskim ukazom z dne 12. svečna 1884, po katerem se prepoveduje, da bi bili šolski voditelji preveč preobloženi s pisarijami.

Šolski voditelj večrazrednic ima po § 12 drž. š. p. z dne 14. mal. travna 1869 l. pravico do naslova nadučitelj, šolske voditeljice na samostalnih dekliških šolah imajo po § 14. istega zakona pravico do naslova „nadučiteljica“.

Kdor je že nadučitelj, ostane to, ako se tudi šola razširi (m. odlok od 28. sušca 1872). Seveda se službenemu premeščanju nobeden upirati ne more. Kadar se enorazrednica razširi, se razpiše tudi ob enem nadučiteljska služba, ki se običajno podeli bivšemu voditelju enorazrednice.

Odgovorni voditelj meščanske šole ima naslov „ravnatelj“. Moralne pravice šolskih voditeljev se manjšajo tem bolj, čim večje je število učiteljev, kateri so voditelju podložni — veljava voditeljev večrazrednic je pa večja — tako smemo trditi, da so pravice šolskih voditeljev enorazrednic največje. Duh in črke šolskih zakonov, osobito šolskega in učnega reda tirjajo namreč, da se vse šolske zadeve obravnavajo parlamentarnim potom. Kar sme šolski voditelj enorazrednice\*) sam ukreniti, to mora šolski voditelj večrazrednic predložiti domači učiteljski konferenci, kakor smo to že v prejšnjem oddelku razlagali.

Šolski voditelj enorazrednic sme sam:

- 1.) sestaviti urnik ali razdelitev šolskih ur, ki se predloži c. kr. okrajnemu šolskemu svetu v odobrenje;
- 2.) sam odmeriti čas domačih nalog;
- 3.) sam sestaviti v okviru veljavnih učnih načrtov nadrobne učne načrte, ako to krajevne razmere tirjajo in višje gosposke dovoljujejo;
- 4.) tudi druge zadeve glede pouka in discipline v smislu § 38. šolskega in učnega reda sam uravnati.

Šolski voditelj večrazrednic naj vse te zadeve odstopi domači učiteljski konferenci. Gledé sestavljenja urnika bi šolski voditelj večrazrednic moral res več vpliva imeti; ali šolski in učni red od 20. mal. srpana 1870 l. v § 64. to zadevo naravnost domači učiteljski konferenci prepušča. Šolski voditelj mora tu porabiti svoj vpliv, ki

\*) Sicer bi imel lahko tudi enorazredničar domačo učiteljsko konferenco — katere pa šolski in učni red od njega ne tirja — ako bi hotela k nji prihajati katehet in krajni šolski nadzornik, in ako bi se ta dva hotela zadovoljiti s posvetovalnim glasom.

bode tem večji, čim bolj se bode na stvarne razmere in potrebščine opiral, kar se tedaj zgodi, ako se ima pri sestavljanju urnika pred očmi: 1.) zakone, 2.) učne načrte, 3.) didaktično-pedagoške, 4.) higijenične momente, 5.) krajevne razmere, 6.) zmožnosti učiteljev in 7.) nasvete višjih šolskih gosposk.

Šolski in učni red v § 26. nekako jemlje s tem, da učitelje na večrazrednicah k složnosti opominja, nadučitelju pravice, čeravno baš tisti § njemu večjo oblast daje, ko vелеva, da mu morajo učitelji v uradnih stvareh pokorni biti. Nepozdravljanje šolskega voditelja n. pr. je neolikanost, ki ni kaznjiva, toda nepokorščina to ni, ako se iz tega ne sklepa, da taki uporni učitelji mladini sami slab vzgled dajejo. Uljudnost pa nasprotno zahteva, da nadučitelj pozdravlja učiteljice osobito zunaj šole. Moč dajejo tudi nadučitelju §§ 37, 39 in 40, kateri govore o tem, da on sklicuje in vodi domaše učiteljske konference, katere sklepe tudi izvršuje ali ustavlja, ako se mu zdi, da so zoper zakone ali zoper šolske koristi. Ako ustavi sklepe, predložiti mora preporno stvar višji oblasti v rzsodbo.

Moč in pravice posameznih šolskih voditeljev večrazrednic bodo po našem prepričanju rastle tembolj, čim manj bode pritožeb zoper njihove naredbe, osobito čim manj take pritožbe obveljajo. Pred vsem naj šolski voditelj ne sega v področje višjih inštanc. Kaj takšnega naj šolski voditelj nikakor ne odloči, o čimer ima pravico odločevati krajni, okrajni ali celo c. kr. deželni šolski svet ali kar bi bilo zoper zakone. Kar pa spada v področje šolskega osobja, to naj ukrene domači učiteljski zbor.

Ako šolski voditelj spoštuje pravice svojih tovarišev in njih glas tudi posluša, se nanj ozira in posluša svete ne samo višjih, nego tudi nižjih, rastla bode s tem njegova avtoriteta, kar je toliko vredno, kakor bi se njegove pravice pomnoževale.

Na Nemškem obstoje posebni predpisi, kateri uravnavajo ondi razmerje med učitelji in šolskimi voditelji večrazrednic. Ondi se jim svetuje, da oni ne smejo biti nasproti svojim sodrugom kakor predstojniki, marveč kakor nekaki izkušeni prijatelji, katerim pa morajo pod-

ložni učitelji vse poročati, kar se v njihovih razredih in urah godi. Učitelj-razredničar n. pr. ne sme sam otroka v šolo sprejemati, ker to spada v področje šolskega voditelja. Ravno tako jih razredničar sam odpuščati ne sme.

Po naših obstoječih zakonih imajo nadučitelji nasproti učiteljem to važno pravico, da jim smejo do 3 dni dopusta dovoljevati, o čimer pa morajo vselej okrajnemu šolskemu svetu poročati.\*) Kjer je več samostalnih šol v enem kraju pod enim krajnim šolskim svetom, ondi spada v višjo kategorijo tista šola, katera ima več razredov in voditelj dotične šole ima pravi glas v krajnem šolskem svetu, dočim ima voditelj manjše šole samo posvetovalni glas. Meščanska šola je ljudska šola višje vrste.

Šolski voditelj je nekako vodja svojega šolskega urada in ima, kakor smo že rekli, pravico do šolske pisarne, do vodstva znanih uradnih knjig in spisov, do šolskega uradnega pečata, do pošiljatve po pošti brez poštnine, ima pravico, da se mu poštnina povrne, ako jo je moral v šolskih uradnih stvareh plačati itd.

Brez poštnine sme šolski voditelj pošiljati šolam tudi knjige „didaktično-pedagoške vsebine“ iz okrajne učiteljske knjižnice.

V področje šolskega voditelja spada:

1.) Sprejem učencev v šolo v začetku šolskega leta (med šolskim letom mora to dovoliti okrajni šolski svet), pa tudi med letom, ako je dotični otrok dolžan v šolo hoditi. Na meščanskih šolah morajo nekateri učenci delati sprejemni izpit; o sprejetju teh sklepa potem učiteljski zbor.

2.) Razpolaganje s šolskimi prostori in učili v učne svrhe. Ako se hoče z njimi razpolagati v druge svrhe, je treba doseči sporazumljenje s krajnim šolskim svetom.

3.) Ako se ni doseglo sporazumljenje v domačem učiteljskem zboru, spada v področje nadučitelja odmerjenje razredov, predmetov, število tedenskih ur svojim tovarišem in tovaršicam.

4.) Skoro isto velja glede naredbe, kako naj se mladina pred in med poukom nadzoruje, katero delo mora

---

\*) Te pravice naj se šolski voditelji tako poslužujejo, da ne bode šola na škodi.

na enorazrednicah sam voditelj prevzeti, kakor to veleva šolski in učni red. Pravilnejše je, da to v smislu § 30. (20. mal. srpana 1870) odločuje na večrazrednicah domača učiteljska konferenca. Če se tukaj ne doseže edinost, odločuje okrajni šolski svet, ki pa sicer ni poklican v to vtikati se, kakor se je n. pr. v K. zgodilo, ko se je ukazalo, da mora tudi na večrazrednicah vsak učitelj biti  $\frac{1}{4}$  ure pred poukom v šoli. Kar je nam minister dal, tega nam okrajni glavar ne sme jemati.

Šolski voditelji postanejo lahko stalni, pa tudi začasni učitelji, pa celo pomožni učitelji in suplente, ako okoliščine tako nanesejo. Naj že bode ta ali ta učiteljska oseba, moška ali ženska oseba začasni voditelj, moralne ali duševne pravice kot voditelji imajo enake kakor stalni voditelji. Kdo dobi pravico vodstva,\*) to pove per analogijam § 39. šolskega in učnega reda. Kdor je namreč v službi najstarejši,\*\*) on vodi konferenco. Kdor pa ima to pravico, ima sploh pravico, šolo voditi. Ako pa šolske gosposke drugače ukrenejo, je treba stvar preresetati, ali je drugače naročilo bilo v smislu omenjenega §. Pravico pa imajo drugače ukreniti, saj ima to pravico tudi šolski voditelj sam, recimo za nekaj dni, ako ima odpust ali je bolan. Šolsko vodstvo se sme pritoževati zoper naredbe višjih inštant, n. pr. zoper nezakonite naredbe krajnega šolskega sveta.

Šolski voditelj pa več pravic nima, n. pr. v njegov delokrog in v njegovo moč ne spada, da bi dal prosto en dan ali poldneva, niti ene ure ni opravičen dati prosto. Vobče pa ne spada v njegovo področje to, kar je višjim inštancam po zakonih in ukazih izročeno. Šolski voditelj je v svoji uradni službi tako nedotakljiv kakor vsaka uradna oseba. N. pr. ker ima šolski voditelj dolžnost in pravico, poslušati v razredu, kako uči njemu podložna učiteljska oseba, ker ima dolžnost in pravico, pogledati v njene uradne spise, v naloge itd., sme tudi učno posto-

\*) „Šolsko vodstvo“ je menda boljše, ker znači to „Schulleitung“, dočim bi bilo „šolsko voditeljstvo“ = „Schulleiterschaft“.

\*\*\*) Ministrstvo je odločilo, da pridejo pri tem vprašanju v poštev le definitivna leta.

panje in vodstvo uradnih spisov svojega tovariša kritikovati, bodisi med štirimi očmi ali v domači učiteljski konferenci. Pri tem se lahko pripeti, da pade kaka ostra beseda in da se kritikovani sodrug žaljenega čuti. No, to povemo, da v uradnih rečeh se ne more nihče žaljenega čutiti in nihče ne more iskati za taka dozdevna razžaljenja sodnijskega zadoščenja, ali če ga išče, ga ne dobi.

Pravica šolskega voditelja in vsakega učitelja je, da sme učence *strahovati*. Ta strahovanja morajo se pa vršiti v mejah § 24. šolskega in učnega reda z dne 20. mal. srpana 1870. Žalibog, da ta § le malo sredstev za uspešno strahovanje ponuja in da morajo učitelji sami premišljevati, katere vrste strahovanja spadajo v okvir tega §. *Telesno strahovanje*, katero na Nemškem ni prepovedano, je izključeno. Radi telesnega strahovanja lahko učitelja šolske gosposke na odgovor pozovejo, in po obstoječih zakonih lahko zadene disciplinarna kazen učitelja, ako je rabil telesno kaznovanje. *Telesno poškodovanje* pa spada seveda pri nas in na Nemškem pred kazenskega sodnika.\*)

Šolski voditelj in učitelj ni opravičen, rabiti učence v svojo korist, in sicer ne med šolskim poukom in tudi ne v prostem času, tudi tedaj ne, ako se taka dela izvršujejo brez telesnega napora in ako jih učenci sami radovoljno prevzamejo. Taka naredba velja na Nemškem. Pri nas v Avstriji take naredbe še ni, pa je tudi treba ni.

### Učitelj razredničar.

Okrajni šolski nadzornik je tožil, da nima nič pravic; nadučitelj toži, da jih tudi nima; koliko bolj se mora še navaden učitelj pritoževati, da je brez pravic. To je vse res. Saj smo navedli že v svojem uvodu, da je v šolskem organizmu vse polno faktorjev, od katerih ima vsak nekaj besede, da pri šolstvu govori in soglasuje. Radi tega res ne pride veliko moči in oblasti na navad-

\*) Strahovati učence pa sme ne samo šolski voditelj, ampak vsak učitelj dotične šole, in sicer ne samo učencev svojega razreda, marveč otroke kateregakoli razreda.

nega učitelja. Vendar tudi on ni brezpraven faktor. Saj ga ščitijo že splošni državni zakoni. V svojem razredu pa je on kralj, ki ima tem večjo moč, čim večja je njegova didaktično-pedagoška izobraženost in njegova ljubezen do mladine. V tej njegovi uradni službi ga morajo vse gosposke braniti, ako se mu godi krivica, ko je sam zakonito postopal. Posebno previden mora biti učitelj, kadar se poslužuje svoje pravice strahovanja in kaznovanja. Takrat se mora strogo ravnati po § 24. šol. in u. r. od 20. velikega srpana 1870, po katerem je osobito telesna kazen izključena, kakor smo omenili ravno prej. Vrhu te pravice pedagoškega samovladanja v svojem razredu ima učitelj pravico, da govori in glasuje v domači učiteljski konferenci. Ako dva uda tega zbora zahtevata, se mora sklicati izvenredna domača učiteljska konferenca. Navaden učitelj ima tudi glas in besedo pri okrajni učiteljski konferenci, se sme posluževati lokalne (ako jo ima šola) in okrajne učiteljske knjižnice, rabiti konferenčno in šolsko sobo v šolske in učne namene.

Kar velja o razrednih učiteljih na splošnih ljudskih šolah, to je merodajno za strokovne učitelje na meščanskih šolah. Gledé obveznosti učnih ur pri enih kakor pri drugih bomo govorili pozneje v posebnem oddelku, kjer bomo razpravljali materijelne pravice. Največje duševne pravice vseh učiteljev brez izjeme so pa odmori od napornega dela, prosti šolski dnevi, male in velike počitnice, o katerem predmetu hočemo tudi šele razpravljati. Nadzorstvo učencev med poukom, pred poukom ali pri zaporu izročevati drugim osebam, t. j. neučiteljem, n. pr. šolskim služabnikom, učencem itd., te pravice učitelj nima.

### **Podučitelji,\*<sup>)</sup> pomožni učitelji, suplentje.**

Ti nimajo toliko materijelnih, pa tudi ne toliko duševnih pravic, zlasti na večrazrednicah ne. V svojem razredu in pri svojih predmetih, torej vpričo učencev so pa enaki drugim svojim tovarišem, kar je pravilno.

<sup>\*)</sup> Ta vrsta učiteljev je hvala Bogu na Kranjskem in Štajerskem čisto odpravljena.

Pri domači učiteljski konferenci sodijo vendar še podučitelji v vrsto učiteljev. Pomožni učitelji (Hilfslehrer, Nebenlehrer) pa morejo samo tedaj sklepno glasovati, kadar je govor baš o njih predmetih ali učencih; sicer imajo samo posvetovalen glas (§ 37 š. in u. r. od 20. vel. srpana 1870). Pomožni učitelji so po našem mnenju učitelji brez vsakega izpita; zakaj vsi drugi učitelji so ali podučitelji (na Primorskem), ali začasni učitelji, stalni učitelji ali nadučitelji.

Pri okrajni učiteljski konferenci so pravi udje le učitelji s sposobnostnim izpitom; učitelji in podučitelji z izpitom zrelosti so sicer tudi udje, toda imajo le posvetovalen glas; pomožni in postranski učitelji imajo tudi sicer pravico, vdeleževati se z enakim glasom teh konferenc, a nimajo pravice do odškodnine potnih stroškov. O pravicah do volitev, ki se vrše v teh konferencah, bo pa šele govor. Preden govorimo o učiteljicah, naj še povemo, da se začasni učitelji na Kranjskem brez dovoljenja okrajnega šolskega sveta ne smejo oženiti (§ 58 zakona z dne 29. mal. travna 1873).

### Učiteljice.

Kot državljanke nimajo učiteljice tistih pravic kakor učitelji, n. pr. volilne pravice v občinske zastope, v deželni in državni zbor nimajo. Tudi po državljanskem zakoniku nimajo tiste veljave povsod kakor moški, n. pr. kar se tiče pričevanja in še nekaterih drugih malovažnih zadev.

Kot učiteljice pa imajo v svojem stanu z učitelji vred enake pravice, posebno v duševnem ali moralnem obziru. N. pr. učiteljica lahko postane nadučiteljica z istimi pravicami, kakršne ima nadučitelj. V domači učiteljski konferenci je svojim moškim kolegom enaka; v uradni okrajni učiteljski skupščini ima aktivno in tudi pasivno volilno pravico; saj so se v Avstriji že pripetili slučajji, da je bila učiteljica izvoljena v okrajni šolski svet.

Učiteljice imajo le glede poučevanja dečkov nekoliko manj pravic nego učitelji.

§ 15. deželnega šolskega zakona za Kranjsko se namreč glasi: „Za poučevanje dečkov, bodisi da so v

posebnih razredih ali združeni z dekleti, smejo se ženske jemati le za prva štiri leta“. Ako bi se ta § izvrševal, bi ne smele učiteljice poučevati na deških in mešanih enorazrednicah; na dvorazrednicah ne v 2., na trirazrednicah ne v 3., na štirirazrednicah ne v 3. in 4. razredu, na petrazrednicah ne v 4. in 5. razredu itd. Ženska ročna dela so povsod v rokah učiteljic, katerim se pa ob enem ne sme več kakor 40 deklic v pouk izročiti.

Nadučiteljica ali učiteljica se brez dovolitve okrajnega šolskega sveta ne sme omožiti (§ 58. zakona z dne 29. mal. travna 1873), ako hoče še učiteljica ostati. To velja na Kranjskem. Na Štajerskem je bila prej možitev učiteljic svobodna. Po novem zakonu pa sme štajerska učiteljica le učitelja vzeti, ako to po priporočilu krajnega in okrajnega šolskega sveta dovoli c. kr. deželni šolski svet.

Učiteljice ročnih del imajo v učiteljskih konferencah (v domači in okrajni) le tiste pravice kakor pomožni učitelji, in te so, kakor se razume, žalibog prav majhne.

### **Katehetje in ljudski učitelji kot veroučitelji.**

Stalni katehetje, ki so od države ali dežele (okraja) nastavljeni in plačani, se morajo vsekako prištevati drugim učiteljem. Drugi katehetje nimajo nasproti šoli niti toliko dolžnosti, niti toliko pravic.

Pravno razmerje veroučiteljev in cerkvene oblasti nasproti šoli je v načelnih zadevah določeno v § 5. drž. šolskega zakona, ki se glasi:

„Za poduk v veri skrbe in ga v prvi vrsti nadzirajo dotične cerkvene oblasti (starešinstva izraelskih ali židovskih občin.)

Koliko ur se bo dalo podučevanju v veri, to določuje učna osnova.

Kako da se ta uk razdeli na posamezne letne tečaje, to ustanovljujejo cerkvene oblasti.

Učitelji vere, cerkvene oblasti in verske družbe imajo zadovoljevati šolskim postavam in pa istim ukazom, ki jih po teh postavah izdajajo šolske oblasti.

Kar cerkvene oblasti zaukažejo zastran podučevanja v veri in zastran bogoslužnih vaj, ima se šolskemu vod-

niku (§ 12.) oznanjati po krajnem šolskem nadzorstvu. Takim zaukazom, ki se ne ujemajo z obnim šolskim redom, odrekuje se oznanitev.

V takih krajih, kjer ni duhovna, kateri bi pravilno (redoma) mogel otroke v veri učiti, sme se s privolitvijo cerkvene oblasti naložiti učitelju, da bo on otroke, kateri so z njim ene vere, poučeval v tem, držeč se zaukazov izdanih po šolskih oblastih.

Ako ktera cerkev ali verska družba neče poskrbeti za poučevanje v veri, naj deželna šolska oblast, zaslišavši dotičnike, napravi, kar je potreba.“

Praktično se ta § tako izvaja, da ima šolski voditelj dolžnost in pravico, v šolo iti, kadar kateheta ni, in učiti, ako ga ni le časih v šolo. Ako bi pa imela šola trajno biti brez kateheta, tedaj je pa treba, da okrajni šolski svet po poti dekanata in cerkvene oblasti išče dovoljenja, da prevzame veronauk ta in ta posvetni učitelj, kateri je usposobljen, veronauk poučevati.

Po ministrskem ukazu (šolski in uč. red z dne 20. vel. srpana 1870) ima katehet posvetovalni glas v domači učiteljski konferenci, kadar je govor in glasovanje o veronauku.

Po 4. odstavku prej navedenega § imajo veroučitelji zadovoljevati šolskim postavam in šolskim ukazom. Iz prakse pa vemo, da šolske oblasti nimajo disciplinarne moči nad nestalno nastavljenimi kateheti. Zato nismo še čuli, da bi bil katehet od šolske oblasti discipliniran, ako se je pregrešil o kateri zadevi, n. pr. zoper § 24. š. in u. r. z dne 20. vel. srpana 1870 (prekoračenje ustrahovalne pravice), ali ako ni hodil redno v šolo, ni pisal v tednik, ako ni otrok klasifikoval itd. Ker je katehet v prvi vrsti podložen škofu, zato naznanjajo šolske gosposke pri takih prestopkih stvar cerkveni oblasti. Ako ne bi cerkvene oblasti pri neporabljivih ali škodo delajočih katehetih potrebno ukrenile, bi šele smele šolske oblasti dotičnega kateheta odstraniti.

O plačah in nagradah, katere gredo duhovskim in posvetnim veroučiteljem, bo pozneje govor, kadar se bo razpravljalo sploh o materijelnih zadevah.

## Zakonite počitnice in dopust.

Zakonski ukazi so učencem in učiteljem privolili precej počitnic, namreč:

1.) Prost je učitelj takrat, ko je učenec prost; izjemo dela le čas, ko je dolžan nekoliko proste učence nadzorovati, namreč  $\frac{1}{4}$  ure pred poukom in takrat, ko velja odmor za učence in nekoliko tudi za učitelje. Odmor se mora dovoliti vsem učencem, ko minete prvi dve uri pouka, in sicer 15 minut; učencem 1. in 2. šolskega leta pa že po prvi uri 5 minut. Prost pa ni učitelj takrat, ko ima izven šolskega časa domačo ali okrajno učiteljsko konferenco.

2.) Prost je učitelj ob nedeljah, zapovedanih praznikih in četrtkih.

3.) Prost je na Kranjskem učitelj od: a) 24. grudna do 1. prosinca, b) zadnja dva dni v pustu, c) od srede pred Veliko nočjo do torca po Veliki noči, č) od binkoštna sobote do torca po binkoštni nedelji.

4.) Prost je učitelj na Kranjskem ob vseh letnih sejmih (razen Ljubljane).

5.) Po ministrskem razpisu z dne 8. listopada 1830. je prost ves dan (ali popoldne in dopoldne drugi dan), kadar prejema otroci zakramente sv. pokore in sv. obhajila. Seveda so dolžni učitelji po načinu, kakor ga sklene domača učiteljska konferenca, nadzorovati otroke pri teh in drugih verskih vajah, mašah, procesijah itd.

6.) Pri posebnih izrednih prilikah sme dati tudi 3 dni v letu prosto krajni šolski svet.

7.) Prost dan je tudi Vernih duš dan.

8.) Prosti dnevi so tudi: 18. vel. srpan (cesarjev rojstni dan), 4. vinotok (cesarjev god), 19. listopad (god † cesarice Elizabete).

9.) Prost je učitelj v velikih počitnicah, ki trajajo 6 tednov in 1 (2) dan, oziroma v mestih, kjer so srednje šole, 8 tednov.\*) Velike počitnice niso povsod enako razdeljene.

Ministrski ukazi in razpisi deželnih šolskih svetov v navedenih dobah oproščajo od šolskega poslovanja vse

\*) Po mestih smejo pa potlej počitnice med š. letom skrócić. Pis.

učitelje, torej tudi šolske voditelje.\*) Ako se je pa pripetilo, da šolski voditelji niso bili oproščeni enako drugim učiteljem, menimo, da se ni postopalo v duhu teh ukazov. Da naj pa učitelj naznani šolskemu voditelju, kje biva v počitnicah, in da naj naznani voditelj isto zopet svojim višjim, to pa ni nezakonito. Tudi na Nemškem je treba samo naznaniti, kam potuje učitelj v počitnicah. Da bi se pa reklo voditelju, kakor se je to v nekem slučaju pripetilo: Ako hočeš iti kam v počitnicah, naznani to — 8 dni poprej — menimo, da se to tudi ne vjema z danimi prejšnjimi ukazi višjih inštanč. Še manj pa, ako bi se voditelju velelo, da mora za šolske počitnice prositi dopusta.

Dopusta je treba za šolske dneve in šolske ure, in sicer do 3 dni ima pravico dati šolski voditelj učitelju, krajni šolski svet pa voditelju, o čemer se mora vselej poročati okrajnemu šolskemu svetu, ki sme dovoljevati tudi daljše dopuste.

Kadar se hoče učitelj poslužiti volilne pravice (v občinski, deželni in državni zastop), se mu mora dati za to potrebni čas.

### **Pravice učiteljev do šolskega poslopja, šolskih vrtov, učil in samoučil.**

Učitelji niso sicer lastniki šolskega poslopja in vsega inventarja, ki pripada k šolskemu poslopju, toda oni imajo pravico užitka, pravico popolnega užitka v korist šole, šolske mladine in v lastno korist. Kakšno mora biti šolsko poslopje in vse, kar je z njim v zvezi, to določuje min. ukaz z dne 19. mal. srpana 1875. Kakšno mora biti učiteljevo stanovanje, o tem bo še govor, kadar pridejo na vrsto učiteljski dohodki.

Katera učila mora vsaka šola imeti, to določuje šolski in učni red. Da morajo biti vsa učila prej odobrena, preden se vzamejo v rabo, to je znana stvar. Katero izmed odobrenih učil se nabavi, to določuje domača učiteljska konferenca, ako ji je to pravico odstopil krajni

\*) Da bi se v prostem času učitelj brez dovoljenja ne smel oddaljiti iz svojega službenega kraja, take prepovedi v Avstriji ni. *Pis.*

šolski svet, kateri plačuje vse stvarne potrebščine. Radi učnih knjig pa veljajo naredbe, da določuje deželni šolski svet po zaslišanju okrajne učiteljske konference, katere izmed odobrenih knjig se smejo uvesti. Pri meščanskih šolah določuje tudi deželni šolski svet, toda takoj predlaga knjige (izmed odobrenih) že domača učiteljska konferenca. Radi pravice, kdo izbira pisanke in risanke za šolsko rabo, veljajo sledeči predpisi:

Državni šolski zakon z dne 14. velikega travna 1869 (§ 45), naredba naučnega ministra z dne 20. vel. srpana 1870, števil. 7648 (§ 72) in naredba deželnega šolskega sveta z dne 13. rožnika 1872, števil. 3254\*) dajo učiteljstvu pravico in moč, določiti v okrajni učiteljski konferenci, kateri zvezki se smejo rabiti na vseh šolah dotičnega okraja. Ti zvezki pa morajo biti prej že odobreni od deželnega šolskega sveta.

Narodno-gospodarska zavest slovenskega učiteljstva odvzema tujcem šolsko blago ter podpira domačo podjetnost. Vsled sklepa okrajnih konferenc ne sme nobena šola dobivati zvezkov iz katere druge zaloge, razen tistih, za katere se je odločila okrajna učiteljska konferenca; zgoraj naštetih §§ jim tega ne dovoljujejo. Da se rabijo le zvezki iz teh zalog, so odgovorna 1.) vsa šolska vodstva in učiteljstvo, 2.) c. kr. okrajni šolski nadzorniki, kar natančno velevala § 72. naredbe z dne 20. velikega srpana 1870 in še posebej točka b § 2. inštrukcije za okrajne šolske nadzornike, katere je potrdilo ministrstvo z dne 19. kimavca 1887, števil. 17.639 kot navodilo.

To velja za Štajersko in isto mora veljati tudi za Kranjsko, ako tako sklenejo okrajne učiteljske konference.

### 1.) Krajni šolski svet.\*\*)

Krajni šolski svet nadzoruje ljudske šole, popolnoma ali deloma vzdržane po državnih, deželnih ali občinskih pomočkih (brez vadnic, združenih z učiteljski) in obstoji iz zastopnikov cerkve, šole in občine. Tudi šolski patron

\*) Za Štajersko.

\*\*) Po Orožnovem „Ustavoznanstvu“.

je ud krajnega šolskega sveta in ima pravico, poslati v krajni šolski svet tudi zase namestnika.

Zastopniki cerkve so samostojni dušni pastirji mladine, katera okiskuje šolo, in če bi teh ne bilo, njih namestniki. Šolo zastopa nje voditelj (učitelj, in če je na isti šoli postavljenih več učiteljev, ravnatelj ali prvi učitelj). Zastopnike občine voli občinski zastop, ali, če bi bilo isti šoli pridruženih več županij ali podobčin, skupščina dotičnih občinskih, oziroma podobčinskih zastopov. Število teh zastopnikov znaša najmanj tri, največ pet, kar določuje okrajni šolski svet. Udje krajnega šolskega sveta izvolijo izmed sebe predsednika in namestnika na tri leta.

Kraji, kjer obstoji več šol, se smejo razdeliti z dovolitvijo okrajnega šolskega sveta v več šolskih okolišev. V tem slučaju se postavi za vsak tak šolski okoliš poseben krajni šolski svet.

Krajnega šolskega sveta dolžnost je, zastopati šolsko občino v vseh šolo zadevajočih oskrbovalnih in pravnih rečeh, zlasti pa pri obravnava in napravljanju ter razširjanju šol in zidanju šolskih prostorov. Dolžan je skrbeti, da se izpolnujejo šolski zakoni in ukazi višjih šolskih oblastev in da se šolstvo primerno uredi po teh zakonih in ukazih. Krajni šolski svet se shaja vsaj enkrat na mesec k redni seji; za sklepčnost treba, da so pričujoči najmanj trije udje. V zadevah, katere so tako nujne, da se ne more čakati do najbližnje redne seje in ne sklicati izredne seje, sme predsednik samostojno ukreniti odredbe, pa mora vendar brez zamude in najdalje v najbližji seji dobiti si privolitev krajnega šolskega sveta. Za nadzor o didaktično-pedagoških zadevah v šoli se postavi od okrajnega šolskega sveta eden ud izvedenec krajnega šolskega sveta kot krajni šolski nadzornik. Udje krajnega šolskega sveta imajo pravico, v šole priti, da se prepričajo, v katerem stanju da so šole. Na tistih šolah, kjer je več učiteljev, ima krajni šolski nadzornik pravico, pričujoč biti pri učiteljski konferenci.

Nasvetovalo se je, da bi se krajni šolski svet odpravil. S tem nasvetom se le pogojno strinjamo, namreč, ako bi pravice, katere ima krajni šolski svet in katere

itak niso velike, prešle na domačo učiteljsko konferenco, v kateri naj bi imel sedež in glas zastopnik občine, kakor ga ima sedaj krajni šolski nadzornik. Ako ne bi bilo krajnih šolskih svetov, bi imelo učiteljstvo v svojem šolskem organizmu eno inštanco manj, kar se s pravnega stališča ne more odobravati. Ako je učitelj „faktotum“ krajnega šolskega sveta ali ne, treba mu je natanko poznati delokrog, pravice in dolžnosti krajnega šolskega sveta. Naj navedemo te zakonske določbe po kranjskem zakonu (z dne 20. svečna 1870), ki govori o šolskem nadzorstvu, kolikor so še v veljavi:

Oskrbovati krajni šolski fond, kakor tudi šolsko ustanovno premoženje, ako ne obstoje zastran tega druge določbe po ustanovi.

Skrb imeti za šolsko poslopje, šolsko zemljišče in šolsko orodje in zapisovati potrebni inventar.

Oskrbovati šolske bukve in druge pripomočke za uboge učence in skrb imeti, da se šolsko orodje, potrebni učilni pomočki (učila) in druge učilne potrebščine pripravijo in v stanu vzdržé.

Narejati letne proračune za šolske potrebščine in jih predložiti v dveh iztisih okrajnemu šolskemu svetu v pregled in potrjenje; temu se mora tudi letni račun oddati.

Hraniti, kar ima šola denarnih pisem, dokaznih pisem, fasionov itd.

Narejati letni šolski popis, pospeševati kar je mogoče obiskovanje šol in staviti do okrajnega šolskega sveta nasvete zastran kazni zoper zanemarjenje obiskovanja šol.

Odločevati čas učenja, držéč se zaukazanega števila ur.

Čuti nad zaukazanim podučevanjem.

Gledati na življenje učiteljev, na disciplino v šolah, kakor tudi na obnašanje učencev zunaj šole.

Podpirati, kar je mogoče, učitelje v njih uradnem delovanju.

Poravnati, kar se da, prepire učiteljev med sabo, z občino ali s posameznimi občinskimi udi (nakoliko izvirajo ti prepiri iz šolskih zadev).

Dajati pojasnila in presoje občinskim zastopom in predpostavljenim gosposkam; krajni šolski svet ima tudi pravico, na iste vsakokrat staviti predloge; izključiti učence iz šole (na predlog učiteljske konference).

Zastopnik šole v krajnem šolskem svetu je nje vodja (učitelj, in če je na isti šoli več učiteljev postavljenih, ravnatelj ali prvi učitelj).

Ako je krajnemu svetu podvrženih več šol, stopi v krajni šolski svet vodja tiste šole, katera ima med temi prvo vrsto;\* če bi pa šole bile enake vrste, v službi najstariši vodja teh šol. Vendar se udeležujejo obravnav krajnega šolskega sveta s posvetovalnim glasom tudi ravnatelji drugih šol, če te obravnave zadevajo njih učilnice.

Četudi je krajni šolski svet po duhu zakona in po že vdomačeni praksi v prvi vrsti le v ta namen na svetu, da skrbi za stvarne potrebščine, pa je vendar tudi s pravnega in moralnega stališča za učitelja važen, in sicer v pozitivnem in negativnem obziru, ker sme „gledati tudi na življenje učiteljev“ in „staviti predstojnim oblastvom predloge“. Recimo, da učitelj stori svojo dolžnost, o čemer je on prepričan do dobrega, ker ga vsak vidi, kako živi in kako deluje, ker se krajni šolski nadzornik vdeležuje domačih konferenc itd. Toda učitelj je prišel, recimo, radi svojih političnih nazorov ali javnega pisateljskega ali drugačnega delovanja pri višjih inštancah v zamero. V tem slučaju se sme potegniti zanj krajni šolski svet. Pri objektivnih sodnikih mu pohvala krajnega šolskega sveta kot prve nadzorovalne oblasti utegne le koristiti. Nasprotno pa mu tudi graja krajnega šolskega sveta utegne škodovati.

Za krajni šolski svet mora na vsak način šolski voditelj delati. To zahtevajo že stvarne koristi šole; to se pa tudi ujema z zakoni. Četudi je običajno predsednik kakšne korporacije dolžan to izvesti, kar ona sklene, vendar velja baš po kranjski postavi z dne 9. sušca 1879 v § 8. določilo, da „mora predsednik krajnega šolskega

---

\*) Glede Opave se je pri upravnem sodišču odločilo, da je 8 razredna dekliska šola višje vrste nego 7 razredna deška učilnica.

sveta opravila svojega samostojnega področja pod svojo odgovornostjo v preskrbovanje prepustiti posameznim udom.“ Kar pa že predsednik sam sme storiti, to je cela korporacija tem bolj opravičena, da sklene, da se to in to delo izvrši po tistem udu, kateri je najsposobnejši in najbolj odvisen od krajnega šolskega sveta, kateremu je v prvi vrsti podložen. Sicer pa velja tukaj: Roka umiva roko. Več ko bo učitelj (voditelj) storil za krajni šolski svet, več bo slednji storil za šolsko poslopje, za učila, za šolski vrt, za nadučiteljevo stanovanje itd. Nerešeno vprašanje pa je, ali je šolski voditelj dolžan brezplačno delati za krajni šolski svet. Z ozirom na § 16. kranjskega zakona od 25. svečna 1870 so dolžni vsi udje, torej tudi voditelj, brezplačno oskrbovati svoja opravila, in nekateri okrajni šolski sveti ne potrdé ne proračunov in ne računov krajnih šolskih svetov, v katerih se nahajajo kakšne nagrade za njih opravila. Toda po § 8. zakona od 9. sušca 1879 ima predsednik „pravico, za oskrbovanje tekočega službovanja porabiti občinske osebe, dogovorivši se z dotičnim občinskim predstojnikom“. Ker občina itak zalaga krajni šolski svet z novci, menimo, da sta šolski, osobito pa občinski predstojnik pač opravičena, da v imenu krajnega šolskega sveta in občine določita kakošno nagrado tistemu, kateri oskrbuje vsa opravila krajnega šol. sveta. Ako, recimo, sme biti ta oseba občinski tajnik, kateri bode za šolska opravila tudi večjo plačo zahteval, zakaj ne bi smel biti za ta trud oškodovan tudi šolski voditelj, ki sme biti tudi občinski tajnik? Ako bi se torej upiral okrajni šolski svet, da šolskemu voditelju ne gre nikakšna nagrada za opravila krajnega šolskega sveta, utegne vendar le slednji, ako ga še občina podpira, zmagati, ko bi se po inštančnem potu ta preporna stvar hotela dognati. Drugo mnenje pa je: Kakor se besedilo zakona glasi, ne sme niti predsednik, niti krajni šolski svet dajati šol. voditelju kot udu krajnega šolskega sveta iz svojega fonda nikakršne nagrade. Z ozirom na § 8. postave od 9. sušca 1879 pa sme šol. voditelja nagraditi le o b č i n s k i predstojnik iz o b č i n s k e blagajnice za opravila krajnega šolskega sveta.

Krajni šolski svet ima v svojem delokrogu tudi pravico, izdajati naredbe, n. pr. z ozirom na § 12. š. in u. r. od 20. vel. srpana 1870 določevati začetek in konec dnevnega šolskega pouka, ali določevati javne preizkušnje (§ 65) in znabiti še kaj sličnega.

### **Predsednik krajnega šolskega sveta.**

Ako hoče učitelj vselej pravo zadeti in pravično ukrepati, ne zadostuje samo to, da ve, katere so njegove pravice; ampak vedeti mora tudi, katere pravice imajo njegovi nižji in višji. Njegov neposredni predstojnik je predsednik krajnega šolskega sveta. Katere pravice ima ta? Vobče ima takrat, kadar ni seje ali kadar se mudi, da ni časa, sklicati sejo cele korporacije, pravice krajnega šolskega sveta sploh. Saj se tako naravnost glasi § 14. kranjskega zakona o nadzorništvu in § 7. sličnega zakona kranjskega z dne 9. sušca 1879, po katerem slednjem § sme predsednik (ali njegov namestnik) izdati celo 50 gld. za zakonite šolske potrebščine.

Dalje ima predsednik pravico:

- 1.) denar krajnega šol. sveta in vsa vrednostna in druga pisma hraniti;
- 2.) seje sklicovati;
- 3.) pri glasovanju odločevati, ako je enako glasov pri predlogih za in proti;
- 4.) nadučitelju dovoljevati dopust (do 3 dni);
- 5.) pri šolskih zamudah staviti predloge okrajnemu šolskemu svetu, ako se korporacija sama s tem baviti noče;
- 6.) obiskovati šole in biti navzočen pri pouku; (to pravico imajo vsi udje);
- 7.) vtikati v pouk se sicer ne smejo, ali pri sejah smejo sprožiti besedo o vsem, kar so slišali ali videli v šoli graje ali hvalevrednega. Ako se pri seji sklene kaj nezakonitega ali kaj takega, kar bi šoli škodovalo, opravičen je predsednik take sklepe ustaviti in stvar predložiti v razsodbo okrajnemu šolskemu svetu.
- 8.) ako je bil že kdo 6 let predsednik, sme novo izvolitev odkloniti.

Krajni šolski nadzornik ima poleg predsednika nekaj več moralne moči kakor navadni udje

krajnega šolskega sveta. Ker sme ne samo v šolo k pouku hoditi, ampak celo k domačim učiteljskim konferencijam, je v stanu šolska razmerja temeljitejše proučiti in presojsati. Njegov ugled je radi tega tudi večji, ker je užival zaupanje okrajnega šolskega sveta, ki ga je kot takega imenoval. Kakšno mesto zavzema krajni šolski nadzornik v domači učiteljski konferenciji, ali ima pravi glas in sedež v tem učiteljskem zboru ali pa samo posvetovalen glas; v tej točki zakon ni jasen. Mi bi sodili, da mu je zakonodajalec vsled tega, ker je ud višje inštanice, nakloniti hotel odločujoč glas v omenjeni konferenciji, toda inštrukcija za krajne šolske svete, izdana od kranjskega deželnega šolskega sveta, mu je dala samo posvetovalen glas, kar z ozirom na stvarne razmere bolj odgovarja.

### **Razsodbe v zadevi krajnih šolskih svetov.\*)**

#### I.

Na vprašanje, ali smejo razna društva, zadruge itd. zborovati v šolskih prostorih in ali se sme dati za to dovoljenje, je razsodil neki c. kr. okrajni šolski svet to-le:

Ker šolsko poslopje po ministrskem ukazu z dne 19. mal. travna 1875, števil. 2868 sme imeti samo take prostore, ki se porabijo za šolske namene ali za stanovanje učiteljem ali šolskim slugam, in če poslopje ni bilo prvotno namenjeno za srenjsko gospodarstvo ali za druge enake namene, v katerem slučaju bi se moral del šolskega poslopja za posebne namene popolnoma ločiti od šolskega oddelka s posebnim vhodom in s posebnimi stopnicami, se zborovanje gospodarskih ali drugih društev redno ne sme dovoliti. Tako dovoljenje bi se smelo dati samo izvanredno in za posamične slučaje, ako ni nobene pomisleka iz pedagoških in zdravstvenih ozirov in ako se šolskega voditelja in učiteljstvo, ki stanuje v šolskem poslopju, z zborovanjem ne moti v rabi njih stanovanj, vhoda, stopnic in drugih stranskih prostorov.

Kar se tiče drugega vprašanja, opravlja po § 7. zakona z dne 9. sušca 1879 predsednik krajnega šolskega

\*) Razsodbe upravnega sodišča o raznih šolskih korporacijah bomo priobčili v dodatku tega spisa.

sveta vse posle, izvzemši one zadeve, ki so našteje v § 6., sam, in je potem jasno, da ima tudi predsednik pravico samostojno zabranjevati zborovanja v šolskem posloplju. Ta pravica se mora tudi pripisovati šolskemu voditelju, ako po § 8. omenjenega zakona posluje v imenu predsednikovem ali ako je sploh tega mnenja, da je tako zborovanje v kvar šoli v pedagoškem ali zdravstvenem oziru in ako ga moti v rabi stanovanja v prej omenjenem smislu.

## II.

Pri dopolnih volitvah v krajni šolski svet vipavski so bili izžrebani izmed petih članov — trije, med katerimi je bil tudi predsednik sam. Ko se je volitev izvršila, se je bilo vnovič krajnemu šolskemu svetu konstituirati. Sejo zato je sklical podpredsednik, te so se vdeležili od 7 članov samo trije in en namestnik, in to radi tega, ker se je mislilo, da takih sej nima sklicevati podpredsednik, temveč najstareji član. Vložila se je pritožba, kateri je c. kr. okrajni šolski svet popolnoma ugodil; a na priziv te rabsodbe pa je c. kr. drž. šol. svet z odlokom z dne 5. listopada 1898, št. 2691 tako-le rabsodil:

1.) Po §-u 10 al. 2 zakona z dne 25. svečna 1870 drž. zak. št. 11 ima najstareji član sejam takrat predsedovati, ako sta predsednik in podpredsednik zadržana. — Podpredsednik je bil opravičen in dolžan kot zastopnik predsednika, čegar poslovanje je nehala vsled njega izžrebanja in se to z njegovo izvolitvijo članom krajnega šolskega sveta ni zopet obudilo, pri v svrho omenjene volitve potrebni seji predsedovati in, kar je samo ob sebi umevno, to sejo tudi sklicati.

2.) Tudi dejstvo, da se je seje vdeležil namestnik, ni uvideti kot pomanjkljivost volitvenega postopanja, zakaj ne le, da so namestniki poklicani se sej vdeležiti, kadar stalno odstopi eden ali drugi član, temveč tudi takrat, ako je kateri član začasno zadržan, je bila vdeležitev namestnika pri dotični volitvi brez vsakega vpliva na izid iste.

3.) Po §-u 12. al. 1 gori omenjenega zakona zado-  
stuje za sklepčnost krajnega šolskega sveta navzočnost treh članov tudi takrat, ako stvar zadeva izvršitev kake volitve.

## Okrajni šolski svet.\*)

Okrajni šolski svet ima višji nadzor nad ljudskimi šolami v dotičnem šolskem okraju. Šolski okraji na Kranjskem se strinjajo s političnimi okraji, kar zadeva njih okoliše. Na Štajerskem n. pr. se strinja šolski okraj s sodnijskim okrajem. Mesta s posebnim občinskim zakonom ali statutom (n. pr. Ljubljana) so poseben šolski okraj.

Člani okrajnega šolskega sveta so: a) Predstojnik političnega okrajnega oblastva kot predsednik. b) Eden duhovnik za vsako tistih verozakonskih družeb, katerih dušno število znaša v okraju čez 2000. Izvolitev gre škofijskemu oblastvu, oziroma senijoratu. c) Dva zvedenca iz učiteljstva, katera se izvolita od okrajne učiteljske skupščine. d) Dva uda, izvoljena od okrajnega zastopa; kjer pa okrajnih zastopov ni, voli dva uda deželni odbor. Predsednikovega namestnika voli okrajni šolski svet.

V mestih s posebnim statutom so člani mestnega šolskega sveta, ki ima področje krajnega in okrajnega šolskega sveta: 1. Predsednik je župan; njegov namestnik v mestnem magistratu nadomestuje njega tudi v predsedništvu mestnega šolskega sveta. 2. Vsaka verozakonska družba, katere dušno število šteje čez 500 duš, ima v zastopu po enega duhovnika. 3. Učiteljska skupščina mestnega šolskega okraja voli iz svoje srede dva uda. 4. Občinski zastop voli iz svoje srede ali izmed drugih dva uda. 5. Šolski nadzornik mestnega šolskega okraja.

Okrajni šolski svet se shaja najmanj po enkrat v mesecu k rednemu posvetovanju. Če treba, pa se skličejo izredne seje. Za veljavno sklepanje mora biti pričujoča večina udov. Pritožbe zoper razsodbe okrajnega šolskega sveta gredo na deželni šolski svet. V nujnih slučajih sme predsednik neposredne naravnave narejati, pa si mora v najbližnji seji pridobiti privolitev okrajnega šolskega sveta.

Minister za bogočastje in nauk imenuje za vsak okraj enega okrajnega šolskega nadzornika za dobo šest let in tam, kjer bi posebne okolščine to zahtevale, tudi več šolskih nadzornikov. Časih pa ima okrajni

\*) Glej: Orožen, Ustavoznanstvo!

šolski nadzornik po več šolskih okrajev. Nadzor nad učenjem veroznanstva ne sodi pod okrajnega šolskega nadzornika, ampak pod višjo cerkveno gosposko. Okrajni šolski nadzornik ima dolžnost, šole občasno obiskovati in ogledovati. On ima pravico, v didaktiško-pedagoških stvareh nasvetovati in opažene napake odvrniti. On tudi vodi okrajne učiteljske konferencije. Okrajni šolski nadzorniki imajo dajati o svojem poslovanju okrajnemu šolskemu svetu poročila, katera se morajo predlagati s sklepi, zaradi tega narejenimi, vred deželnemu šolskemu svetu, in ta pošilja posebna poročila ministrstvu za bogočastje in nauk. Okrajni šolski nadzorniki dobivajo za svoje poslovanje splošni znesek iz državnih pomočkov.

Okrajnemu šolskemu svetu in okrajnemu šolskemu nadzorniku gre častni naslov „cesarski kraljevi“ (na Kranjskem).

Zakon o šolskem nadzorništvu za Kranjsko (z dne 25. svečna 1870) govori o nalogi te korporacije tako-le:

Okrajni šolski svet ima zastran vseh javnih ljudskih šol in v ta obsežek spadajočih privatnih učilnic in posebnih (špeciialnih) šol, potem zastran oskrbovalnic malih otrok celega okraja tisto področje, katero so imeli po poprejšnjih predpisih politiške okrajne gospôske in šolski okrajni ogledniki.

Posebno imajo dolžnost:

Zastopati korist šolskega okraja na zunaj, natanko v razvidu imeti stan šolstva v okraju, skrbeti za postavni red v šolstvu, in kar je mogoče isto izboljševati sploh in v vsaki šoli posebej.

Skrb imeti, da se razglasujejo postave in zaukazi, dani o šolskih zadevah od višjih šolskih gospôsk, kakor tudi, da se spolnujejo.

Voditi obravnave zastran uravnave in razširjanja obstoječih šol in naprave novih šol; čuvati nad krajnimi šolskimi sveti, šolskimi stavbami, razsojevati na prvi stopinji zastran šolskega vstopa in izstopa.

Opravljati tutorsko pravico države zastran krajnih šolskih zalogov, če niso za to posebni organi odločeni, ali če ni ta djavnost pridržana kateri višji gospôski.

Varovati šole in učitelje v vseh gospodarstvenih (ekonomičnih) in policijskih zadevah; razsojevati na prvi stopinji pritožbe zastran plačil (dotacij), preskrbnih odrajttil, na koliko se ne plačujejo ta preskrbna odrajtila iz državnih ali deželnih pomočkov, in razsojevati zastran učilnih pomočkov.

Rabiti posilna sredstva v primerljajih, po postavi odločenih.

Začasno postavljati učitelje v šolah, kjer je služba prazna, in pripomagati pri stanovitnem postavljanju učiteljev, oziroma pri pomikanju učiteljev v višjo plačo.

Preiskovati disciplinarne pregreške učiteljev in druge pogreške šol in zastran njih razsojevati na prvi stopinji, ali če je potrebno, zastran istih nasvete delati deželnemu šolskemu svetu.

Pospesevati daljno omiko učiteljev, napravljati okr. učiteljska posvetovanja (konferencije) in čuvati nad šolskimi in učiteljskimi knjižnicami (bibliotekami).

Dajati učiteljem spričevala zastran njih prizadevnosti.

Naravnati, da se ustanovijo krajni šolski sveti, njih dejanje pospeševati in nad njimi čuvati.

Napraviti izvanredne nadzore šol.

Po zaslišanju krajnega šolskega sveta postaviti pri ljudskih šolah krajnim okoliščinam primeren čas za postavne šolske praznike.

Dajati naznanila, mnenja, nasvete in občasna poročila višjim šolskim gospôskam.

Okrajni šolski svet se shaja najmanj enkrat v mesecu k rednemu posvetovanju. Predsednik pa utegne po potrebi, in tudi mora po nasvetu dveh udov sklicati izvanredne skupščine.

Vse zadeve, zarad katerih se mora narediti kaka rzsodba, sporočiti, katero mnenje ali kateri nasvet se obravnava zborna (kolegijalno).

Za veljavno sklepanje mora biti pričujoča večina udov.

Sklepa se po nadpolovični večini glasov. Če je število glasov enako, rzsodi predsednik, ta ima tudi pravico, ustavljati izpeljavo sklepov, ki so po njegovem mnenju zoper postavo, in si dobiti zastran tega rzsodbo deželnega šolskega sveta.

Posvetovanja in glasovanja o rečeh, katere zadevajo osebno korist kakega uda, se ta ne sme vdeležiti.

Pritožbe zoper razsodbe okrajnega šolskega sveta gredo na deželni šolski svet. Te se morajo izročiti okrajnemu šolskemu svetu in imajo odložno moč, če so se izročile v štirinajstih dneh po razodetju spodbite razsodbe.

Da ne bi bil okrajni šolski svet pravičen nasproti učiteljstvu, to ni lahko mogoče, ker je to pravično sestavljena korporacija, ki mora v prvi vrsti gledati, da se zakon izvršuje, da se šolstvu koristi in učiteljem ne škoduje. Na Kranjskem ima krajni šolski svet tudi to pravico, da kvinkvenije podeljuje. Pa saj jih pravzaprav on sam še odreči ne bi smel, kakor bomo to dokazali, kadar bode govor o materialnih učiteljskih pravicah.

V smislu zakona o šolskem nadzorstvu bi se smelo delo (poročila) okrajnega šolskega sveta med posamezne ude razdeliti.

Vlada (ministrstvo z odlokom z dne 30. velikega travna 1871) smatra okrajni šolski svet (ne pa krajni šolski svet) za prvi organ in prvo inštanco državne učne naprave, in kot takemu organu se mu odreka pravica pritoževanja (rekuriranja) zoper naredbe deželnega šolskega sveta. Ali se pa to vjema z državnim temeljnim zakonom, ne verjamemo.

### **Predsednik okrajnega šolskega sveta.**

Pravic nima predsednik sam nič več kakor cela korporacija. Pravic cele korporacije se sme pa tudi le v najnujnih slučajih posluževati in mora svoje ukrepe predložiti v potrjenje pri najbližnji seji okrajnega šolskega sveta. Vendar je velika veljava in avtoriteta, katero ima predsednik okrajnega šolskega sveta, kateri ima v mnogih deželah pridevek c. kr.; zakaj ta predsednik je vselej tisti c. kr. uradnik, kateri je predstojnik politiške okrajne oblasti. Namestnik se v nekaterih deželah izvöli po samem okrajnem šolskem svetu iz sredine te korporacije; na Kranjskem je pa namestnik vselej tisti uradnik, kateri tudi v politiški službi predstojnika nadomestuje. Vobče bode učitelj svoje pravice najbolje branil, ako misli, da ima predsednik okrajnega šolskega sveta veliko moč, in

to radi tega, ker je v posebnih okoliščinah res veliko imeti mora, in ker država baš v teh uradnikih svojo zaslabo išče. Vendar se moramo tudi učitelji nasproti tem uradnikom tolažiti, da se morajo i oni ravnati le po zlatem geslu: „Justia fundamentum regnorum“ in ne po Goethejevem Erbkönigu: „Folgst du nicht willig, so brauch' ich Gewalt“.

### Učiteljski zastopniki v okrajnih šolskih svetih.

Ker so na Goriškem in Kranjskem veliki šolski okraji, ki obsegajo celo okrajno glavarstvo, zato imajo učitelji v teh deželah po dva svoja zastopnika v teh korporacijah. Na Štajerskem obsega šolski okraj le eno okrajno sodnijo. Ondi imajo učitelji le enega zastopnika. — Učiteljski zastopniki v okrajnih šolskih svetih imajo važno nalogo, težke dolžnosti, velike odgovornosti. Pravice imajo pa tudi lepe, ne sicer za svojo osebo, ampak za svoje tovariše. Za to namreč, kar govore pri sejah, niso odgovorni; za to jih niti predsednik, niti nadzornik ne smeta karati. Učiteljski zastopnik mora vse zakone, vse ukaze, odloke dobro poznati, imeti jih mora tako rekoč v mezincu. Poznati mora dobro vse šolske razmere v okraju in vse stvarne in osebne razmere učiteljev-tovarišev. Poleg tega mora pa tudi imeti srčnost, da zagovarja principijelno vsakega učitelja, ali da vsaj ublaži, kar se mu hudega očita. Misliti si moramo, da je pri tej šolski seji večkrat kakor pri sodišču. Nadzornik nastopi večkrat kot tožitelj, učitelj je zagovornik, ostali udje so pa nekako sodniki. In res se časih sodba izreče že pri okrajnem šolskem svetu, ako se n. pr. določi učitelju graja (Rüge), kar še ni disciplinarna kazen, pa ipak vsakemu neprijetna, kdor ima kaj časti v sebi. Pa tudi to je važno, kar okrajni šolski svet samo nasvetuje, da c. kr. deželni šolski svet izvede. Nasvetuje pa, da se učitelju izreče kazen, n. pr. posvarilo (Verweis), odtegnejo starostne doklade, službeno ali kazensko premeščenje itd. O vsem tem bode sicer še govor, kedar pridejo materijelne pravice učiteljev na vrsto. — Udje okrajnih šolskih svetov lahko predsedniku uradno in brez poštnine dopisujejo.

### C. kr. okrajni šolski nadzornik in domača učiteljska konferencija pod njegovim predsedništvom.

Z juridičnega stališča nima c. kr. okrajni šolski nadzornik veliko pravic, kakor je objektiven šolski nadzornik sam pripoznal. Tem večja pa je njegova moralna moč, njegova avtoriteta, ki mu je po zakonu in po njegovem poklicu podeljena. Vsled obilnih dolžnosti, ki jih ima, vsled izkušnje, katero si pridobiva na licu mesta, zadobé njegove besede veliko veljavo, kadar kaj poroča in predlaga na višjem mestu. Zato so časih njegovi predlogi že skoro rabsodba. Najboljše je, ako nadzornik nastopi kot sodnik na licu mesta, da n. pr. v smislu inštrukcije z dne 18. vel. travna 1869. z lepa poravna pritožbe in prepire že pri domači konferenciji, ki se vrši pod njegovim vodstvom.

Pri tej konferenciji je učiteljstvo skoro brez pravic, ali drugače rečeno, misli naj se v lastnem interesu, da je brez pravic. Le tedaj svetujemo učiteljem, da se branijo, ako bi se jim krivične reči po nadzorniku očitale z ozirom na § 4 omenjene inštrukcije.

Po tem § se učitelj lahko pritoži, ako bi se mu od strani nadzornika ali katerega učitelja ali nadučitelja tako do kože šlo, da bi njegov ugled trpel. Take pritožbe se morajo zabeležiti v dotičnem zapisniku ravno tako, kakor vse, kar se je pri konferenciji govorilo in poudarjalo. Narava te konferencije je seveda v tem, da se ne more zahtevati, da bi se pri nji kaj sklepalo ali glasovalo. Tudi drugače je učiteljem dovoljeno tudi pri tej konferenciji, da povedó in da se zabeležijo tudi druge pritožbe ali želje zastran šole, tovarišev ali krajnega šolskega sveta. Ali vkljub temu svetujemo sodrugom pri tej konferenciji, ki ne more imeti parlamentarnega obraza, veliko zmernosti, takta in potrpežljivosti, zakaj višje inštanace smatrajo to konferencijo za del uradnega postopanja, pri vkateri se mora vsak državljan dostojno esti, da se ne pregreši zoper v vseh rečeh potrebno subordinacijo.

#### Okrajna učiteljska konferencija.

Ali je uradna okrajna učiteljska skupščina učiteljski parlament? Ali je mar le nekakšna šola? Ne eno, ne

drugo, marveč oboje skupaj. Da imamo te zборе in da se okrajne učiteljske skupščine še niso odpravile, zato se ima učiteljstvo zahvaliti § 45. drž. šol. zakona (14. vel. travna 1869) in samemu sebi. Te okrajne učiteljske skupščine se vrše namreč že 30 let, tako dostojno, da ni bilo v tej zadevi nikakršnih pritožeb. Zato se vlada, ko je l. 1883 s parlamentom vred državni šolski zakon prenaradila, tega § ni dotaknila. Tudi min. ukaz z dne 8. vel. travna 1872, s katerim so se ustanovile norme za okrajne konferencije, je ostal neizpremenjen. Kakšno nalogo imajo te konferencije, to nam povedo sledeče točke omenjenega ukaza.

§ 2. Okrajnim učiteljskim skupščinam je sploh naloga: prizadevati si do potrebne skladnosti v notranji uredbi učilništva po okraji, posvetovati se o prirokih (pomočkih) k prospehu ljudskega učilništva, semkaj mereče nasvete podajati okrajnemu učilničnemu oblastvu in izreka mnenja o vprašanih, katera mu od tega oblastva prihajajo o učilničnih stvareh.

Posebno treba:

1.) da ustrezajo nalogu, katerega jim učilnični in učni red odkazuje o učnih črtežih, posameznim razredom določenih smotrih (ciljih) itd.;

2.) da presojujejo uredbo rabečih knjig in beril ter tudi drugih učnih pripomagal in pospeševal poučevanja, in nasvetujejo, kako naj se jim da večja dovršenost, ali oziroma da se uvedo nova samoučila in učila;

3.) da učitve (metode), katere je za primerne potrdila praksa in teorija, na drobno pretresajo, ter da svojo misel izrekajo o njih sprejetji in tudi o načelih učilničnega ustrahovanja;

4.) da posebno pazijo na otročje vrte, na učilnice ženskega dela, na učilnične knjižnice, na učilnične vrte, na njive za poskušnje v poljedelstvu, na telovadnice ter na vse tiste naprave, katerim je namera, učilnični mladini gojiti zdravje;

5.) da pretehtujejo zapreke, upirajoče razvoj javnega uka v tistem okraju, ter da podajajo nasvete, kako bi jih bilo odpraviti;

6.) da se razgovarjajo o prirokih, kateri bi v skladnost spravili, kar se največ more, domače z učilničnim odgojevanjem;

7.) da se posvetujejo o prirokih, s katerimi bi se razprostranile učilnice in učilništvo po tistem okraju, posebno s katerimi bi se uvedli uki v daljše izobraženje in uvedle nižje strokovne učilnice z ozirom na potrebe tistega okraja;

8.) da pretresavajo priroke k daljši omiki učiteljev v njih znanji, zlasti uredbo okrajnih učiteljskih knjižnic.

Nameri učiteljskega daljšega izobraževanja ustrezajo v okrajnih skupščinah še posebno predavanja znanstvene ali pedagogične vsebine, razkazavanje praktičnega učenja v določenih učnih stvareh in razstave učil.

To nalogo so okrajne učiteljske skupščine, katere sicer nimajo veliko pravic, radi tega dobro izvrševale, ker je menda predsednik mislil, da ima pred seboj parlament izobraženih mož, in ker so učitelji mislili, da so bolj v šoli, kakor v parlamentu. Tuintam se pa vendar ni tako mislilo. Kjer se je n. pr. učiteljem velevalo, da so morali to in ono vprašanje pismeno izdelati in jo nadzorniku izročiti, ondi je bil skoro nadzornik teh napačnih nazorov, da je okrajna konferencija šola. Kjer so se pa učitelji le debat vdeleževali, ne da bi bili vprašanj prej temeljito proučili, ondi so pa učitelji mislili, da je ta skupščina parlament.

Da je pa bolj parlament, kakor učilnica, to kažejo določila, ki govoré o sedežu, glasu in volitvah pri okrajni učiteljski konferenciji.

O tem govori sledeče:

Udje okrajne skupščine ter dolžni k njej hoditi so vsi ravnatelji, višji učitelji, učitelji, posvetne učiteljice, sposobilno učiteljsko svedočbo imajoči nižji učitelji in nižje učiteljice javnih ljudskih in meščanskih učilnic, dokončno postavljeni verski učitelji takih učilnic, tudi ravnatelji, glavni učitelji, učitelji vadniki na c. kr. izobraževalnici za učitelje (učiteljice) tistega okraja.

Vsi ti imajo v stvareh, odkazanih skupščini, sklepolen glas ter tudi pravico, voliti in izvoljeni biti.

Dolžnost je v skupščino hoditi nižjim učiteljem in nižjim učiteljicam, imajočim svedočbo zrelosti; a njihov glas je samo posvetovalen.

Nestalno nastavljenim verstvenim učiteljem, pomočnim in stranskim učiteljem ter učiteljicam javnih ljudskih učilnic in učiteljskih izobraževalnic, učiteljicam delovnih učilnic, tudi učiteljem in učiteljicam v zasebnih (privatnih) ljudskih učilnicah je na izvolji, skupščine se vdeleževati s posvetovalnim glasom.

Vsi udje okrajnega učilničnega oblastva so upravičeni, v skupščini navzočevati pri razpravah.

Predsednik more v skupščino tudi povabiti veččake s posvetovalnim glasom.

Dočim so različne razprave v okrajni učiteljski konferenciji v izobraževalnem obziru važne za šolstvo in učiteljstvo, so pa volitve, katere sodijo v njeno področje imenitne s pravnega stališča. Okrajna učiteljska konferencija izvršuje sledeče volitve:

- 1.) v stalni odbor, ki se peča s pripravami za novo konferencijo (poleg stalnega odbora se v isti namen lahko volijo še posebni komiteji za posebne predmete);
- 2.) v komisijo okrajne učiteljske knjižnice;
- 3.) v deželno učiteljsko konferencijo;
- 4.) v okrajni šolski svet.

Volitve v slednjo korporacijo naj bi se vsekako vršile po uradni okrajni učiteljski konferenciji, čeravno ministrski razpis od 2. vel. travna 1894 trdi, da ta skupščina, v kateri se vrši ta volitev, ni da bi morala biti indentična z okrajno učiteljsko konferencijo. Ako ni indentična, potlej se lahko vrši volitev tudi v takem zboru, h kateremu niso primorani priti vsi učitelji in za katere ni okrajni šolski svet dolžan dajati dnine in povračevati potne stroške. Ako pa čitamo § 44 in drž. zakone od 14. vel. travna 1869, ministrski ukaz od 8. vel. travna 1872 (§ 8) in § 19 dež. zakona od 25. svečna 1870, najdemo, da je povsod govor le o eni edini okrajni učiteljski skupščini, kadar se govori o teh volitvah in ta edina konferencija ima pravico, voliti svoje zastopnike v okrajni šolski svet. Kjer je več meščanskih šol, ondi so za meščanske učitelje posebne konferencije. Kjer imajo

nemški učitelji svoje nadzornike in svoje konferencije, katere v smislu zakonov tudi smejo imeti, ondi se pa morajo nemški učitelji povabiti, da se skupno s slovenskimi učitelji vdeležo vseh teh volitev; zakaj te pravice se jim ne smejo kratiti, kakor se je to žalibog že časih pripetilo.

Pri vseh volitvah, katere se morajo z glasovnicami vršiti, odločuje nadpolovična večina. Kadar se pa ne doseže nadpolovične večine, tedaj se napravi ožja volitev, tako govori opravični red, ki ga je določil okrajnim učiteljskim konferencijam kranjski deželni šolski svet z dne 23. rožnika 1873. O dninah in povračilu poštnih stroškov udom te skupščine bomo govorili takrat, ko bode govor o materijelnih in financijelnih pravicah.

### Okrajna učiteljska knjižnica

je lepa naprava in lepa pravica za učitelje. Po § 44 drž. š. z. od 14. vel. travna 1869 mora imeti vsak okraj svojo okrajno učiteljsko knjižnico in zopet po § 44 dež. š. zakona od 29. malega travna 1873 (za Kranjsko) mora jo zalagati šolski okraj, ki pa sme tudi od učiteljev v ta namen pol odstotka od letne plače pobirati. Te dolžnosti ( $\frac{1}{2}\%$ ) so pa oproščeni učitelji kranjskega, kamniškega in ljubljanskega mestnega okraja, ker so bili dotični okrajni (mestni) šolski sveti to sklenili. Knjižnični red za te bukvarnice je bil izdan z ministerskim ukazom z dne 15. grudna 1871. Upravlja okrajno učiteljsko knjižnico odbor učiteljev, izvoljenih od okrajne učiteljske konferencije, obstoječ iz 3—5 udov, kateri si volijo načelnika in namestnika; slednji je ob enem računovodja. Posli se morajo med seboj razdeliti. Pošiljatve knjižničnega odbora so v smislu naredbe z dne 25. svečna 1872 brez poštnine, ako so knjige pedagogične vsebine, toda pošiljati jih morajo šolska vodstva ondi, kjer ima knjižnica sedež, in obratno tudi od vodstva, kedar se knjige vračajo.

### Deželni šolski svet.\*)

C. kr. deželni šolski svet je najvišje šolsko oblastvo v deželi in sicer za ljudske in meščanske šole, učiteljišča

\*) Primeri: Orožen, Ustavoznanstvo.

in vadnice, srednje šole (gimnazije, realne gimnazije in realke), kakor tudi za vse v obseg istih spadajoče privatne in posebne učilnice, v kolikor te stoje pod najvišjim vodstvom ministrstva za bogočastje in nauk.

Deželni šolski svet kranjski obstoji: 1.) iz deželnega načelnika, ali namestnika, od njega imenovanega, kot predsednika; 2.) iz dveh poslancev deželnega odbora; 3.) iz enega poročevalca za upravne in gospodarstvene šolske zadeve; 4.) iz deželnih šolskih nadzornikov; 5.) iz dveh katoliških duhovnikov; 6.) iz dveh udov učiteljskega stanu; 7.) iz enega poslanca občinskega zastopa ljubljanskega. Pod številko 3, 4, 5 in 6 navedene ude imenuje cesar. Opravilna doba pod številko 5, 6 in 7 omenjenih udov traja šest let, opravilna doba odposlancev deželnega odbora se pa ravna po času mandata deželnega odbora. Udje učiteljskega stanu dobivajo opravilno pristojbino iz državnih novcev.

Deželni šolski svet nadgleduje nad okrajnimi in krajnimi šolskimi sveti, ima na skrbi in vodi učiteljišča in k njim spadajoče vadnice. Nadalje potrjuje ravnatelje in učitelje na srednjih šolah, vzdržanih po občinskih pomočkih, varujoč posebne pravice, katere gredo občinam, družbam in privatnim osebam; tudi izreče svoje mnenje o učnih črtežih, učnih pomočkih in učnih knjigah za srednje in strokovne šole in daje letna poročila o stanju vsega šolstva v deželi na ministrstvo za bogočastje in nauk. Vseučilišča in višje šole sploh ne spadajo v področje deželnega šolskega sveta.

Seje deželnega šolskega sveta so ali redne ali izredne. Zadeve, zastran katerih se mora storiti katera razsodba ali izročiti ministrstvu za bogočastje in nauk katero mnenje ali nasvet, se obravnavajo zborna, vse druge zadeve se pa rešijo pod osebnim odgovorom predsednika, kateri mora v vsaki seji naznaniti deželnemu šolskemu svetu naravnave, narejene v tem času. Pritožbe zoper razsodbe deželnega šolskega sveta gredo na ministrstvo za bogočastje in nauk. Vlagati se morajo pri deželnem šolskem svetu in imajo odložno moč, če se to zgodi v 14 dneh po razodetju izpodbite razsodbe. V nujnih slučajih utegne predsednik narediti neposrednje odredbe, a

mora v najbližnji seji si dobiti privolitev deželnega šolskega sveta.

Ali imamo učitelji kakošne pravice do te najvišje šolske oblasti v vsaki deželi? O tem ni govora. Le tedaj bi mogli govoriti o kakošnem uplivu, ki bi ga imelo učiteljstvo do te korporacije, ako bi se oba učiteljska zastopnika, ki sta v deželnem šolskem svetu, izvolila po učiteljstvu, n. pr. po deželni učiteljski konferenciji. Toda imenovana sta od presvetlega cesarja na predlog naučnega ministrstva, ki se v tej zadevi na Kranjskem predposvetuje z deželnim odborom. Da so vse šole z vsem učiteljstvom in z vsemi okrajnimi in krajnimi šolskimi sveti vred podrejene c. kr. deželnemu šolskemu svetu, je znano. V tej korporaciji se nakopiči že precej ogromno delo, katero je v izvrševanje odloženo deželnim šolskim nadzornikom, administrativnemu referentu, ki so vsi udje deželnega šolskega sveta, in večkrat tudi mnogim uradnikom.

Naloga c. kr. deželnega šolskega sveta je v kranjskem šol. zakonu le z malimi besedami tako označena:

§ 36. Deželni šolski svet ima v zadevah njemu podstojećih šol poprejšnje področje politične deželne gosposke in tudi cerkvenih višjih gosposk in šolskih višjih oglednikov, ne krateč cerkvenim višjim gosposkam po postavi od 25. vel. travna 1868, drž. zak. št. 48 pridržane pravice.

Vrh tega ima dolžnost:

1.) nadgledovati nad kantonskimi in krajnimi šolskimi sveti, na skrbi imeti in voditi učilnice za učitelje in k njim spadajoče šole vadnice;

2.) potrjevati ravnatelje in učitelje na srednjih šolah, vzdržanih po občinskih pomočkih, varovajoč posebne pravice, katere gredo občinam, družbam in privatnim osebam;

3.) izreči svoje mnenje o učilnih načrtih, učilnih pomočkih in učilnih knjigah za srednje šole in predmetne šole;

4.) dajati letna poročila zastran stanu vesoljnega šolstva v deželi ministerstvu za bogočastje in uk.

### **Predsednik c. kr. deželnega šolskega sveta.**

V nujnih slučajih imata predsednik deželnega šolskega sveta — kakor predsednika krajnega in okrajnega šolskega sveta — pravico, ukreniti neposredne odredbe tudi v takih stvareh, katere se morajo sicer zbornu obravnavati, toda mora brez zamude in najpozneje v najbližnji seji dobiti si privolitev deželnega šolskega sveta. Vrhutega ima deželni predsednik (c. kr. namestnik) po svojih uradnikih izdelovati druge šolske zadeve, katerih ni treba zbornu obravnavati, in to pod svojo osebno odgovornostjo, vendar mora tudi v vsaki seji deželnega šolskega sveta poročati, kaj se je v medčasu rešilo tudi od teh manj važnih reči.

C. kr. deželni predsednik kot voditelj vseh šol in učiteljev v deželi nima torej v zadevi šolstva nič več pravic, kakor zakon veleva. Toda njegovo dostojanstvo, katero dobiva v korist državnega reda in blagor ljudstva od presvetlega vladarja samega, daje mu poleg lepih pravic tudi višjo moč, vpliv in spoštovanje.

### **C. kr. deželni šolski nadzornik.**

Deželni šolski nadzorniki imajo za vso deželo tisto nalogo in tiste pravice v didaktično-pedagogičnih zadevah, kakoršne imajo okrajni šolski nadzorniki za svoje okraje. Vrhutega imajo nadzorstvo nad krajnimi in okrajnimi šolskimi sveti. Deželni šolski nadzorniki imajo tudi voditi preskušnje in čuvati nad poslovanjem šolskih ravnateljev. Deželni načelnik pa sme za posamezne slučaje izročiti opravila te vrste tudi drugim udom deželnega šolskega sveta. Nadzorniki dajejo zastran svojega poslovanja poročila deželnemu šolskemu svetu, kateri zopet poroča ministrstvu za bogočastje in nauk. Za deželne šolske nadzornike je izdalo naučno ministrstvo dne 3. listopada 1898. l. novo inštrukcijo. Za nas učitelje je važno to navodilo v tem obziru, da imajo deželni šolski nadzorniki varovati učiteljev ugled, kedar hočejo v šoli pokazati, kako je kako reč uzorno in pravilno razlagati.

Pri konferencijah, katere skličejo pri priliki nadzovanja deželni šolski nadzorniki, smejo učitelji povedati svoje pritožbe in želje. Opomini in graje, katere imajo

ti nadzorniki učiteljem izreči, ne smejo priti običajno na vrsto pri teh konferencijah, ampak nadzornik jih pove dotičnim v pričo šolskega ravnatelja, zlasti kadar se kdo v prvič graja. Naj bi se po teh inštrukcijah ravnali tudi c. kr. okrajni šolski nadzorniki.

### C. kr. ministrstvo za bogočastje in nauk.

Ta najvišja inštanca za šolstvo se pa ne peča samo s šolstvom, ampak veliko tudi s cerkvenimi zadevami in z raznovrstnimi veroizpovedanji. Ministrstvo ima v svojem področju vseskupno šolstvo v državi, od ljudskih šol do vseučilišč. Zato je v ministrstvu vse polno oddelkov (departmanov), znabiti kakih 20, od katerih ima vsak zopet vse polno uradnikov. Več oddelkov je tudi za razne panoge ljudskega šolstva, osobito za tiste panoge, katere spadajo neposredno v področje naučnega ministrstva, n. pr. aprobacija šolskih knjig in učil, imenovanje šolskih nadzornikov. Po potu rekurzov pride pa tudi vse polno raznovrstnih zadev do naučnega ministrstva v konečno rešitev, ako ne sledi naposled še pritožba na upravno sodišče.

#### Upravno sodišče.\*)

Upravno sodišče razsoja v vseh slučajih, v katerih se se kršile tvoje pravice po nezakoniti razsodbi upravne oblasti. Take upravne oblasti, zoper katere se smeš pritožiti, so organi državne in deželne uprave, okrajne in občinske uprave. Upravno sodišče ima svoj sedež na Dunaju in razsoja le vsled strankinega priziva.

Od pristojnosti upravnega sodišča so izključene:

- a) reči, ki spadajo v razsodbo rednim sodiščem;
- b) reči, ki po državnem osnovnem zakonu z dne 21. grudna 1867 pripadajo državnemu sodišču;
- c) reči, katere po zakonu z dne 21. grudna 1867 v obeh državnih polovicah skupno opravljajo;

---

\*) Cenjeni tovariši naj nas blagovoljno obveste o slučajih, ki so se ugodno ali neugodno za dotične učitelje, ki so tu pomoči iskali, razsodili pri tej najvišji inštanci. Na koncu te razprave hočemo več takih rzsodeb navesti, kolikor jih le bomo mogli v roke dobiti.

- d) reči, katere po zakonu z dne 21. grudna 1867 v obeh državnih polovicah po enakih načelih upravljajo, če je bila izpodbijana naredba izdana vsled zakonitega predpisa v sporazumljenju s skupno upravno oblastjo ali z upravno oblastjo druge državne polovice, ali pa tudi vsled naredbe, dogovorjene po enakem potu;
- e) reči, v katerih so upravne oblasti upravičene postopati po svojem razsodu;
- f) pritožbe zoper imenovanja v javnih uradih in službah, kolikor se ni kršila pravica nasvetovanja in nameščenja;
- g) disciplinarne reči;
- h) pritožbe proti upravnim rozsodbam, katere je rozsodilo v zadnji inštanci najvišje sodišče; pritožbe zoper rozsodbe, katere je rozsodila iz upravnih uradnikov in sodnikov sestavljena inštanca;
- i) pritožbe zoper rozsodbe in naredbe davčnih cenilnih komisij.

Pritožbe je ulagati pri upravnem sodišču šele potem, ko je dotična reč že rešena po upravnem potu; nedopustna pa je pritožba, ako si zamudil upravni pravdni tek po vseh stopinjah.

Upravno sodišče je sestavljeno iz predsednika in več senatnih predsednikov in svetovalcev. Obravnave so ustmene in javne. Proti rozsodbam upravnega sodišča ne moreš doseči postavljenja v prejšnji stan.

Kdo pa razsoja pri razporih zaradi pristojnosti med upravnim sodiščem in državnim sodiščem?

Razsoja poseben senat, sestavljen iz 4 členov upravnega sodišča in 4 členov državnega sodišča, kateremu predseduje predsednik najvišjega sodišča ali njega namestnik. Člene tega senata imenujeta predsednika omenjenih sodišč za vsak slučaj posebej. Rzsodbo takih razporov je treba predlagati pri predsedniku najvišjega sodišča. Obravnava tega senata je javna in ustmena.

## Pravice v materijelnih zadevah.

### Splošne zakonito zajamčene pravice.

Te pravice imamo v § 55., 56. in 52. državnega šolskega zakona z dne 14. mal. travna 1869 in § 41., 42. in 43. deželnega šolskega zakona od 29. mal. travna 1873 (za Kranjsko). § 55. veleva, da morajo najmanjši dohodki biti tako veliki, da učitelj z rodbino vred lahko živi, ne da bi se moral truditi s postranskimi opravili. Tak §, ki je v protislovji s § 52., s katerim se načeloma postranska opravila dovoljujejo, bi nam zadostoval, ako bi imel še ta dostavek, da bi morali ti dohodki učiteljski tako veliki biti, kakor so dohodki nižjih uradnikov (davčnih, kancelijskih, manipulacijskih). Dolžnost zakonodajalcev bi bila skrbeti, da dodajo torej k temu § še omenjeni dostavek, kateri bi se potem ujemal še s § 56., ki govori, da se morajo pokojnine učiteljev ravnati po pravilih, katera veljajo za državne uradnike. Dokler pa § 55. nima razjasnila, je le bolj teoretične in splošne veljave, kakor § 19. državnega osnovnega zakona, ki določuje ravnopravnost narodov in jezikov. Kakor manjka § 19. izvršilnih državnih zakonov, tako pogreša tudi ta naš § izvršilnih postav, izdanih za vso državo.

Da bi morali učitelji glede dohodkov v isto vrsto priti kakor so državni uradniki, to izvira že iz dolžnosti in bremen, ki se učiteljem nalagajo. Učitelj mora imeti enake študije, kakor nižji uradniki. Ako uradnik dela na teden 40—48 ur, se mora pomisliti, da ima učitelj tudi toliko ur uradnega posla, namreč 30 ur šole, 15—20 ur rabi, da otroke nadzoruje pred šolo, da se za uk pripravlja, da popravlja naloge, da oskrbuje uradne spise, šolski vrt, sodeluje pri konferencah, sejah itd., itd.

Ako bi imel učitelj plačo državnih uradnikov, bi lahko njegove šolske gosposke tudi njemu prepovedale

vsa postranska opravila, kakor so taka uradnikom prepovedana, oziroma le izjemoma dovoljena. Zato je pa zakonodajalec sam slutil, da je učiteljem premajhne dohodke dovolil, zato je v §§ 52. (zakon od 14. vel. travna 1869) in 41 do 43 (zakon od 29. mal. travna 1873) dovolil učiteljem opravljati še neuradne posle, o katerih bode pozneje govor.

### O razpisu učiteljskih služeb.

Pravilno bi bilo, da se sleherno na novo ustanovljeno ali izpraznjeno učiteljsko mesto v javnih listih dotične dežele razpiše. Za to naj skrbita krajni in okrajni šolski svet, osobito učiteljski zastopniki v teh korporacijah, od katerih je v smislu § 23. zakona od 9. sušča 1879 (za Kranjsko) krajni šolski svet poklican, da vsako izpraznjeno službo naznani okrajnemu šolskemu svetu, katerega dolžnost pa žalibog v prvi vrsti ni ta, da bi moral službo razpisati, marveč v smislu istega § le ta, da ima precej skrbeti za začasno oskrbovanje izpraznjenega mesta. Ta § skrbi torej v prvi vrsti za koristi šole, ne pa za pravice učiteljstva, katero utegne prikrajšano biti, zakaj rado so zgodi, da postane pri stalnem nameščenju definitiven tisti učitelj, kateremu se je bila služba najprvo začasno podelila. Vendar se je ministrstvo dne 26. grudna 1879 izreklo, da naj bode začasno oddajanje služeb le izjema. Stalno se pa ipak nobena služba brez javnega razpisa podeliti ne more razun v slučaju, ako se mesto po poti službenega ali disciplinarnega premeščenja zasede. Ako pa se hoče po rednem postopanju kako mesto definitivno oddati, da pri tem sodelujeta krajni in okrajni šolski svet, je treba, da se v smislu § 24. zakona z dne 9. sušča 1879 (za Kranjsko) in ministrske naredbe z dne 26. grudna 1879 dotično izpraznjeno mesto razpiše in sicer v uradnem deželnem listu ter v enem ali več drugih zlasti v strokovnih javnih listih, katere določi okrajno šolsko oblastvo po svojem previdenju.

Kako se pa definitivno oddajajo mesta začasno nastavljenih šolskih voditeljev in nadučiteljev, o tem govori ministrski ukaz z dne 28. sušča 1872.

Kdor je začasni voditelj enorazrednice, ne more brez razpisa stalno imenovan biti. Po razpisu se pa lahko službo njemu ali pa kateremu drugemu definitivno podeli, in on mora iskati druge službe, ako mu je gosposke same ne podelé.

Ako je kdo nadučitelj dvo ali večrazrednice, lahko postane stalni nadučitelj tudi brez razpisa, ako se na dotični šoli nobene učne osebe ne potrebuje (glej zadnji odstavek omenjenega ukaza). Vendar se mora tudi pri tem stalnem nameščenju povprašati kaj menita krajni in okrajni šolski svet. Kadar se pa razširi enorazrednica v dvorazredno šolo, takrat tudi stalni šolski voditelj še ni nadučitelj; takrat šola potrebuje še ene učne osebe, in takrat je pa dolžnost šolskih gosposk (po omenjenem § 24. in po dveh ministrskih ukazih), da se obe službi razpišeta. Kadar se razširi dvorazrednica na tri razrede, takrat nadučiteljeve službe ni treba razpisovati,\*) ako je nadučitelj stalno nameščen. Dolžnost šolskih gosposk je v obče ta, da ga pusti, da vodi tudi trirazrednico. Iz službenih ozirov premestiti ga pa ipak more in sme na drugo dvo- ali trirazrednico. Ako je bil pa nadučitelj le provizoričen, se sme pri priliki, ko se išče tretje učne osebe, razpisati tudi njegova služba. — Paralelke so v smislu § 12. kranjskega šolskega zakona z dne 29. mal. travna l. 1873 le začasne naredbe in bi se morale pretvoriti, ako so že pet let obstale, v stalne ali razrede. Ker šolske oblasti te paralelke začasne smatrajo, menijo, da se učitelj na njih ne more definitivno postaviti, akotudi ima vse izpite. Ta praksa se je pa na Kranjskem vendar že opustila in nastavila se je tuintam na takih paralelkah stalna učiteljska oseba, večkrat brez razpisa. Ali je to zakonito? Ali je zakonito, da se učiteljica stalno nastavi na mešanih enorazrednicah? Menimo, da ne, ker mora poučevati tudi odrasle dečke, o katerih nima po zakonu pravice.

\*) Dotična naredba se namreč glasi:

„V takih primerih je razpisati nadučiteljsko mesto samo tedaj, kedar je imela dozdanja dvorazrednica samo začasnega nadučitelja, ali pa je bilo nadučiteljsko mesto prazno“.

## Prošnje za dosego učiteljskega mesta, in kako je z njimi postopati.

Prošnje za razpisane učiteljske službe je vlagati na Kranjskem po potu predpostavljenega c. kr. okrajnega šolskega sveta na dotični c. kr. okrajni šolski svet, v čegar področje se želi priti. S prošnjami je treba v tej deželi hiteti; zakaj čas za njih službo je sicer pravilno določen na en mesec, počenši od dneva, ko se je naznanilo razglasilo v uradnem listu, vendar se sme v nujnih slučajih prikrajšati na 14 dni. Na zakasnelo došle prošnje bi se pravzaprav ne smelo ozirati, zakaj s tem so prikrajšani drugi prosilci, kateri so prošnje pravočasno vložili. Prošnje se kolekujejo z 1 K, priloge s 30 h.\*) V prošnji je dobro navesti dosedanje službovanje, oziroma dosedanji tek življenja. Kot priloge služijo svedočbe, in sicer za začasno nameščenje zadostuje izpričevalo o zrelostnem izpitu, za stalno nameščenje je treba pridejati tudi svedočbe o dostanem izpitu učiteljske sposobnosti.

Na Štajerskem terjajo tudi domovinski list v dokaz, da je dotični avstrijski državljan. Kdor hoče postati šolski voditelj, mora v smislu § 48 zakona z dne 2. vel. travna 1883 dokazati, da je sposoben (torej mora to stati v sposobnostni svedočbi), učiti veronauk onega veroizpovedanja, kateremu pripada večina učencev dotične šole. Da učitelj sme k svoji prošnji priložiti kakršnekoli veljavne pohvalne dekrete, to je umevno. Kakšno svedočbo o svojem dosedanjem službovanju pa on sam ne sme priložiti.\*\*)

\*) Ako se obenem tudi za več služb prosi, ni treba višje kolekovati (fin. min. razpis z dne 23. rožnika 1893).

\*\*) C. kr. šolski svet v Ljubljani je glede prilog k prošnjam za službe sledečega mnenja:

„Vsaka prošnja bi morala namreč imeti te priloge: a) Izpričevalo o učni usposobljenosti (oziroma pri prosilcih, ki te še nimajo, zrelostno izpričevalo); b) vse dekrete o začasnem in stalnem službovanju; c) eventualne priznanice. Potrebne so samo te priloge. Vse druge, kakor n. pr. krstni list, poročni list, šolska izpričevala iz ljudske šole, iz srednjih šol, iz učiteljišča, zrelostno izpričevalo, нравstveno izpričevalo itd., so popolnoma nepotrebna navlaka! Mnogo prosilcev pa ravno s tako navlako napolni svojo prošnjo, a najpotrebnejših dokumentov (izpričevala o učni usposobljenosti in dekretov o stalnem nameščenju) ne priloži!

Okrajni šolski svet nabira na Kranjskem (§ 27 zak. z dne 9. sušca 1879) dohajajoče prošnje in spise, kadar je potekel konkurzni čas, zapisnik (tabelo) prosilcev, v katerega se imajo vpisati vsi prosilci in uvrstiti po njih vrednosti in sposobnosti za službo, ki se ima podeliti. Zapisnik prosilcev mora obsegati naslednje predelke (rubrike):\*)

- a) prosilčevo ime, starost in rojstni kraj;
- b) učno usposobljenost, jezike in druge vednosti;
- c) njegovo dosedanje službovanje;
- d) mnenje predstojnega okrajnega šolskega sveta.

To mnenje ima obsegati prosilčeve zmožnosti, njegovo uporabnost in vedenje v službi in zunaj službe. To mnenje (kvalifikacija) je silno važno pri kompetencah. Do sedaj je bila kvalifikacija tajna in je še skoro v vseh deželah. Na Koroškem je pa nastopila javna kvalifikacija. Kadar nadzornik šolo nadzoruje, se sestavi zapisnik, v katerem se uspehi in vrednost učiteljev zapiše, in ta zapisnik vsi nadzorovani učitelji podpišejo. Tajno kvalifikacijo je odpravil tudi c. kr. okrajni šolski svet v Logatcu.

Zapisnik (tabelo) prosilcev ima okrajni šolski svet na znaniti krajnemu šolskemu svetu dotične šole s tem pozivom, da naj on nasvet stavlja o podelitvi službe; ta nasvet mora, ako je zadosti prosilcev, obsegati najmanj tri prosilce, in nadalje morebitne ugovore zoper nastavljenje ostalih prosilcev v 8 dneh na znanje dati. (§ 28). Po preteku tega obroka mora okrajni šolski svet predložiti deželnemu šolskemu svetu zapisnik z vsemi prošnjami in njih prilogami vred ter mora izreči svoje mnenje o ugovorih krajnega šolskega sveta. Tako se postopa pri definitivnem, slično pa tudi pri začasnem imenovanju. Toda pri slednjem imenovanju odstopi deželni šolski svet v smislu zakona svoje pravice, katere ima le pri definitivnem imenovanju, okrajnemu šolskemu svetu, kateri nastavlja učiteljske osebe začasno. Iz zakonskih določil je razvidno, da krajni in okrajni šolski svet ne odločujeta pri stalnem imenovanju, ker imata oba le malo pravic

\*) Na Štajerskem morajo učitelji pri kompetencah sami priložiti tako službeno razpredelnico, katere ni treba kolekovati.

v tej zadevi in le delo deželnemu šolskemu svetu olajšujeta, in sicer okrajni šolski svet na ta način, da po vrednosti klasifikuje kompetente, izmed katerih nakloni potem še krajni šolski svet trem svoje posebne simpatije ali pa izreče kateremu svoje izvanredne antipatije, kar se pa malokdaj pripeti. Pravnega upliva nimajo merodajne ali nemerodajne klasifikacije in kvalifikacije okrajnega šolskega sveta in enaki nasveti krajnega šolskega sveta v smislu zakona pri stalnem imenovanju. Zato s pravnega stališča in radi ugleda ni na pravem mestu, ako se učitelj pri posameznih osebah omenjenih korporacijah osebno prikupovati hoče. Ker se dandanes vobče po stvarnem preudarku in po drugih načelih službe oddajó, mislimo, da je tudi neumestno, ako se hoče z osebnimi pokloni pri udih deželnega šolskega sveta doseči imenovanje. Minister Gautsch je prilično tudi srednješolskim učiteljem prepovedal vsake enake obiske.

### Imenovanje in prisega.

Do začasnega imenovanja ima učitelj nekako pravico, kakor hitro ima zrelostno svedočbo v žepu in kakor hitro okrajni šolski svet take učne osebe potrebuje na takem mestu, kjer deželni šolski svet noče nastaviti stalne učiteljske osebe.\*)

Do definitivnega imenovanja ima pa učitelj pravico, kakor hitro se izkaže, da ima v rokah svedočbo učiteljske usposobljenosti, in kakor hitro deželni šolski svet take učne osebe potrebuje na mestu, kjer noče, da bi se v smislu zakonov služba le začasno oddala. Vendar so pa gosposke pri imenovanju dolžne, da preiskujejo prej vrhu vseh izpričeval moralnost prosilčevo (min. ukaz od 24. vel. travna 1885). Kdor ima pravico imenovanja, izdelava za imenovanca dekret, v katerem so navedeni vsi njegovi zakoniti dohodki, katere začne uživati s prvim dnevom tistega meseca, ki sledi po nastopu njemu podeljene službe.

---

\*) O tem govori tudi § 32. zakona z dne 9. sušca 1879 tako-le: „Ako se za učiteljsko službo ne oglasi noben prosilec ali če za njo nobenega prosilca ne spoznajo za sposobnega, zaukaže deželni šolski svet okrajnemu šolskemu svetu, da začasno podeli dotično učiteljsko službo.“

Preden se imenovani učitelj uvede v šolsko službo, kar mora storiti prvomestnik krajnega šolskega sveta, ima pred okrajnim šolskim svetom odložiti predpisano prisego. Ako je bil imenovani že v službi, mora na novo priseči le tedaj, če je dosegel novo službeno vrsto. Deželni šolski svet je opravičen, terjati od imenovancev prisego (min. razpis od 4. vinotoka 1872) sicer lahko imenovanje prekliče, ako bi se dotični branil prisega.

### Službeni dekret.

(Ali se sme zavrniti?)

Učitelj, ki je za službo prosil, je nekako dolžan, sprejeti jo in tudi nastopiti zaproseno službo, in to iz sledečih vzrokov :

Službeni dekret je nekakošna pogodba, oziroma potrditev in sprejetev ponudbe, katero je izražal prosilec v svoji prošnji za službo, 2.) oblast, katera mu službo podeli, je bila učiteljev službodajalec prej in je slej, in 3.) ta oblast ima pravico, učitelja že iz službenih obzirov premeščevati, zlasti na službena mesta z enakimi dohodki.

Podeljene službe ne sprejeti, bi morda smel le učitelj iz druge kronovine, ker ima ondi drugega gospodarja, drugi c. kr. deželni šolski svet, kateri ga ne sme siliti, da bi šel v drugo deželo. Ako pa hoče učitelj v domači deželi, da mu gosposka prekliče novi službeni dekret, mora vsekako to le po poti prošnje, nikakor pa ne po poti tožbe ali enostavne negacije doseči. Izjema utegne takrat biti, ako je bil učitelj zaprosil drugo službo, katero je dobil v zvezi s slabšimi dohodki, nego jih je bil zaprosil, ali, ako je prosil definitiven učitelj stalne službe, a dobil je le začasno in sploh v nenavadnih slučajih; zakaj prigodilo se je, da je učitelj prosil za drugo službo in dodal v prošnji, da mu dajo enake dohodke (plačo), kakršne je dozdej užival. — Službo dobi, a dohodki, ki so s to službo združeni, so manjši. V tem slučaju učitelj ni dolžan, službo sprejeti.

Na Nemškem velja, da je učitelj pravno zavezan z novo službo, kedar sprejme službeni dekret ali kedar službo faktično nastopi. Službeni dekreti so na Nemškem

kolekovani, pri nas ne, in se kolekujejo (s 30 h) le, kedar se jih rabi za prilogo pri kaki prošnji.

Da pa šolske gosposke nepriliko delajo učitelju, ki je dobil zaproseno učiteljsko mesto v drugi deželi, pa ga ni hotel sprejeti, o tem priča sledeči dopis, ki je došel našemu društvu:

„Učitelj R. je naprosil meseca mal. srpana 1898 potom okr. šol. sveta v T. na Goriškem za podelitev kakega učiteljska mesta v K. okraju na Kranjskem. Vsled prošnje je bil faktično tudi imenovan za neko učiteljsko službo v tem okraju. Dopoljali so mu imenovanski dekret potom dež. šol. sveta v Trstu. Isti je ukazal okr. šol. svetu T. njegovo odpustitev iz službe in dostavo onega dekreta. Sklicevaje se na staro tradicijo zavrnil je R. dekret okr. šol. svetu T. z opazko, da na podeljeno mu mesto resignuje ter obdržuje svoje staro definitivno učiteljsko mesto v K.

Okrajni šol. svet je odstopil celo zadevo dež. šol. svetu v rešitev. Isti je izdal dekret, da pristoji razsodba o ev. resignaciji dež. šol. svetu v Ljubljani, dasi R. še ni službe sprejel, prisegel itd. Proti temu odloku rekuriral je R. na naučno ministrstvo, zahtevajoč svojo službo v K. in nakaz dohodkov (oziroma povrnitev istih za dobo odpustitve iz službe). Ministrstvo je utok odbilo z navadno frazo, „Utoku se ne ugodi, ker ni utemeljen“, ne da bi citiralo kako dež. ali državno postavu ali ministrsko naredbo.

Dne 1. rožnika 1898 je R. podal pritožbo po dr. Iv. Dečkotu na upravno sodišče. Upravno sodišče se je pa izreklo, da g. R. vsled golega imenovanja še ni smatrati učiteljem na Kranjskem ter ukazalo, da morajo šolske gosposke to zadevo še enkrat v pretres vzeti, kar se je zgodilo in ugodno rešilo za g. R.

#### K o m e n t a r :

Šolski zakoni so o tej zadevi pomanjkljivi; za učiteljstvo ne eksistuje v tej zadevi nikakih zakonov ali določeb (naredb); pač pa je pri sodnih uradnikih vse drugače. Sodni uradnik, dasi vsled lastne prošnje imenovan, vedno lahko zavrne(?) dekret z dostavkom, da podeljene službe ne sprejme.

Seveda je ustvaril normalen razum naših birokratov nek običaj, da je bilo tudi učitelju na prosto dano podeljeno službo sprejeti ali ne. Ta običaj je postal nekak zakon. (Kakor pa razlaga tukaj dotični učitelj, ni mu bilo več prosto resignovati.)

Stvar je pa z juridičnega stališča težavna. Ako človek zaprosi službo in ta se mu podeli, sklenjeno je s tem že nekoliko pogodbe, katere ne gre enostransko prelomiti.

Popolna ta pogodba res ni. Zato jo morda sme že en sam kontrahent rušiti, baš ker ni še popolna, zlasti ker ni bil dotični na novo šolo še prisegel. Zato pa imamo zopet druge slučaje iz prejšnjih in novejših časov, ko se učitelju, ki je tudi iz druge dežele zaprosil in dobil službo na Kranjskem, nič ni zgodilo, ko je na podeljeno službo resignoval.

### **Menjava s službami.**

V tej zadevi govori § 34 kranjskega zakona z dne 9. sušca 1879 tako-le: „Vsled lastne želje se učitelj prestavi, če ali po redu za drugo službo prosi ali če menja za službo. Službo zamenjati dovoli po zaslišanju dotičnih krajnih in okrajnih šolskih svetov deželni šolski svet“. Na Kranjskem je zdaj ložje s službami menjavati, ker ima učitelj z ozirom na svoja službena leta povsodi enake dohodke, naj služi kjer koli. Za preselitvene stroške se v tem slučaju šolske gosposke ne brigajo; to se morata pogovoriti tista dva sama, katera s službami menjata. Na Štajerskem je še vedno težje s službami menjati, ker so plače še vedno navezane nekoliko na službene kraje.

### **Premeščenje iz službenih ozirov.**

Začasno nastavljene učitelje je lahko premeščevati, ker oni nimajo veliko pravice do svoje službe. Osobito sme okrajni šolski svet v svojem okraju začasno nastavljene uč. osebe premeščevati, ne da bi jim za to moral preselitvene stroške plačevati. Deželni šolski svet pa lahko še bolj do živega pride začasnim učiteljem, ker lahko mesta, katera oni zasedajo, kar definitivno oddá po nemeščenji druge učiteljske osebe iz službenih ozirov, ne

da bi imel dolžnost skrbeti, da se preskrbi prejšnji začasno nastavljeni osebi druga služba.

Stalno postavljene učitelje (§ 33 zakona z dne 9. sušca 1879) more predstavljati deželni šolski svet na kako drugo službo le vsled lastne želje, iz važnega službenega ozira ali disciplinarne razsodbe. Iz službenega ozira se učitelje ne sme prestaviti na učiteljsko službo z manjšo plačo. In § 35 se v tej zadevi glasi: „Kedarkoli se učitelj prestavi, če ni nič zakrivil in tudi ne prosil, kakor tudi vselej, če se rabi za pomoč, ima učitelj pravico, da se odškoduje za dokazane gotove stroške, katere je imel pri svojem potovanju in preseljevanju, iz normalnega šolskega zaklada.“ O teh stroških bomo še govorili.

Ako bi se kdo branil, odločeno službo nastopiti, je toliko, kakor bi se službi odpovedal, in to brez pravice do pokojnine (upravno sodišče od 14. listopada 1894).

### **Začasno in stalno nastavljenje ter nadomestovanje.**

Kdor nima niti prvega (zrelostnega) niti drugega izpita (usposobljenosti), ta ne more doseči niti začasnega, še manj pa stalnega imenovanja. Tak učitelj je samo suplent, in kot tak ima samo pravico, da dobi nagrado, katera se mu odmeri po plači učiteljske službe, katero nadomestuje.

Ako je z dotično službo več kakor 900 K plače združeno, dobi 60<sup>o</sup>/. Ker je pa na Kranjskem najmanj 1000 K plače, dobi torej vsak suplent najmanj 600 K nagrade.

Ako pa se porabi za nadomestovanje v počitku ali v pokoji živeč učitelj, dobi za ta čas nadomestovanja vrh svoje pokojnine 30 do 40 K mesečne remuneracije. To je določil kranjski deželni šolski svet z razglasom dne 29. aprila 1880. V tem razglasu je tudi govor o nagradah, katere dobé drugi redni učitelji za razna nadomestovanja; toda o tem bode pozneje govor.

Kdor ima prvi izpit, tega nastavijo kot začasnega učitelja in kot tak ima 800 K plače. Pravice do pokojnine in do kvinkvenij nima, niti do stanovanja. Ako je začasni voditelj, pa ima pravico do stanovanja in do opravične doklade.

Dve leti (šolski leti, torej 21 mesecev, v mestu 20) mora biti učitelj v praktični šolski službi, da mu dovolijo drugi izpit delati za splošne ljudske šole, za meščanske šole pa še eno leto več, in sicer mora prej dostati izpit za ljudske šole.

Na splošnih ljudskih šolah imenujejo šolske gosposke, ki so dolžne to storiti\*), začasnega učitelja stalno, kedar je dostal drugi izpit, na meščanskih šolah pa, kedar je dostal tretji izpit (za meščanske šole). Radi tega definitivnega nastavljenja se razpiše na Kranjskem (tudi na Štajerskem po novem zakonu) služba, ker to zakon veleva, toda v razpisu običajno dostavljajo, da se služba radi definitivnega imenovanja razpisuje, ker je dotična oseba izpit dostala. Da bi kdo prvo svedočbo izgubiti moral, ako si drugega izpričevala ne pridobi, te določbe ni več, kakor je bila v prvotni državni šolski postavi.

Da postane učitelj prej ko prej definitiven, zato je njegova in šolskih gospod dolžnost skrbeti, da se stvar ne zavleče brez potrebe niti en mesec ne; zakaj po naj-novejšem pravičnem zakonu pridejo učitelji po številu svojih stalnih službenih let v „štatus“. Čim višje je kdo v „štatusu“, tem večjo plačo ima, kakor svedoči novi zakon o učiteljskih dohodkih. (Ako se na Štajerskem definitivno imenovanje nekoliko zavleče, ne trpi učitelj na dohodkih toliko materijelne škode, ker mu večjo plačo dajo po zakonu že prvi mesec po prestani drugi izkušnji).

### **O dolžnostih učiteljev.\*\***

(Iz šolskega in učnega reda.)

§ 26. Učitelj je dolžan svoj važni posel vestno opravljati, vse naredbe, kar jih zapovedujejo zakoni in ukazi, ter vsa povelja nad njim stoječih oblasti natanko izpolnjevati, a šole in svoje službe ne sme napak rabiti v politično, narodno ali versko vpletanje, ter z bistrim očesom mu je paziti na vse njegovi skrbi izročene otroke.

\*) Vendar nima pravice učitelj kjubu temu, da ima vse izpite, da bi se moral definitivno imenovati. Služba mora biti prej razpisana in zanjo se mora prositi (min. odlok od 26. grudna 1879.)

\*\*) Ta odstavek smo radi tega vpletli, da je učitelj opozorjen pri terjanji svojih pravic tudi na svoje dolžnosti; kajti izvrševanje dolžnosti je podlaga za terjanje pravic.

Kjer imajo šole po več učiteljev, naj bodo složni in spoštujejo naj se med seboj, da si pridobodo javno doverje (zaupanje) ter tako pospešujejo svoje učilnice napredek in korist. V uradnih stvareh naj bodo ostali učitelji tenko pokorni šolskemu voditelju.

§ 27. Učitelju je prepovedano, učencem nakladati opravila in dela, katera se ne vjemajo s šolsko odgojo ali se nikakor ne vežejo z učnim namenom.

§ 28. Kadar učitelj kaznuje, vedno si naj bode v svesti svoje dolžnosti in npravne odgovornosti. Kaznuje naj rajši po redkem in manj.

§ 29. Učitelj naj, uku in odgojevanju na potrebo in korist, bode, kolikor more, v dogovoru z roditelji, s katerimi naj se zložno trudi. Posebno, kadar kak učenec po večkrat prestopi zapovedi, naj se z roditelji ali njih namestniki pomeni, kako bi ga bilo dalje kaznovati.

Učitelju je paziti, da je učilnično prostorje in šolsko orodje vedno snažno; a šolskih prostorov niti sam ne sme rabiti in jih drugim dajati v rabo za kako stvar, katera bi se z namenom teh prostorov ne ujemala. Vsak je sam odgovoren za vse, kar poredno pokvari. Kadar je šolsko orodje treba popraviti ali pomnožiti, naj šolski voditelj pomoči prosi od krajne učilnične oblasti, in če je tukaj ne dobode, od okrajne šolske oblasti.

§ 30. V takih šolah, koder je samo po en razred naj učitelj četrť ure, predno se uk začne, pride v učno sobo ter naj točno o pravem času začenja in končava zapovedane učne ure. V takih šolah, koder je po več razredov, naj šolski zbor ukrene, kako je učiteljem na učence paziti pred začetkom uka. Noben učitelj ne sme brez postavne opravičbe uka prekiniti (prenehati), odložiti ali okrajšati, niti učnega časa kako drugače prenarediti.

Kadar kak učitelj zbolí, naj se o pravem času oznani krajni šolski oblasti, če je samo en razred v šoli, a če jih je več, šolskemu voditelju.

§ 31. Do tri dni dopusta sme po učilnicah, koder je samo po en razred, dajati krajna učilnična oblast, a koder je po več razredov, sme šolski voditelj, kar je vendar treba vselej oznaniti krajni učilnični oblasti. Daljše dopuste daje samo okrajna učilnična oblast.

§ 32. Kadar učitelj hoče stopiti iz službe, naj odpustno prošnjo, razen če je prestavljen v kako drugo učilnico, najmanj četrto leta poprej podá okrajni učilnični oblasti.

Ako bi učitelj hotel iz službe stopiti pred koncem šolskega leta, treba da mu dovoli deželna učilnična oblast.

Nikakor ne sme učitelj iti iz službe, dokler ni iz nje redno izpuščen.

§ 33. Vsake učilnice voditelj je odgovoren, da so ugotovljene potrebne uradne knjige in spisi, namreč: šolska kronika, šolski zapisovalnik, razredniki in imeniki, tednik o tem, kar se je učilo, zapisniki o učiteljskih zborih, spiski zastonj prejetih in razdarovanih knjig i. t. d. Tudi mu je uradni pečatnik hraniti. On ima tanek popis pripravljenih šolskih pripomočkov in šolskega orodja. Vsakoletne prirastke vselej konci leta postavi na razvidnost, in to zaznamilo v prepisu podá krajni učilnični oblasti dostavlja, česa bi še bilo treba.

V šolski popis naj se zaznamuje tudi šolska postava ter uredbe in ukazi, razglašeni o ljudskih učilnicah.

Vse knjige in pisma naj se po letnikih razvrščena hranijo v šolskem arhivu in če kdo stopi iz službe, nasledniku izročé z zapisnikom.

§ 34. Šolski voditelj ima nadzor in voditeljstvo notrajnih šolskih stvari. Posebno mu je skrbeti, da se šolski red natanko izpolnjuje.

Dolžnost mu je, kolikor ne brani čas, hoditi poslušat v učne ure svojih součiteljev in součiteljic ter odpravljati vsak nered in vse napake, če so. Voditeljevim, na to stvar namerjenim naredbam naj bodo učitelji pokorni. Če se kakemu učitelju zdí, da se katera teh naredeb zadeva ob postavo ali šolski red, ali da je nevarna, šolski koristi, pravica in dolžnost mu je, okrajni učilnični oblasti oznaniti.

§ 35. Od drugod dobljene tožbe in želje šolski voditelj pove dotičnim učiteljem. Ako bi stvar utegnila biti šoli na kvar, naj jo ovadi krajni šolski oblasti.

§ 36. Ako bi kateri učitelj bil kako oviran, naj v šolah, koder je po več razredov, skrbi voditelj, da uk ne

zastane in ako se vidi že poprej, da bi ta ovira utegnila dalje časa trpeti, naj oznani okrajni učilnični oblasti.

V učilnicah, koder je samo po en razred, naj prvomestnik krajne šolske oblasti precej oznani okrajni šolski oblasti.

### **Premeščenje po disciplinarnem potu in disciplinarno postopanje sploh.**

Že po § 33. kr. zakona od 3. sušca 1879. (odstavek 2.) je deželni šolski svet opravičen, učitelje predstavljati vsled disciplinarne razsodbe. Isto pravico ima tudi po §. 45. (točka c) šolskega zakona z dne 29. mal. travna 1873., v katerem se navajajo vse strahovalne kazni, o katerih govore § 44 — 55 istega zakona, ki se glasé:

§ 44. Vsako dolžnostim nasprotno\*) obnašanje za trdno ali začasno postavljenih učečih oséb kot pregrešek graja ali šolski ravnatelj, ali šolska oblast ustmeno ali pismeno z ozirom na postavne nasledke, ako bi se zoper dolžnosti še pregrešavalo, ali pa to tudi deželna šolska oblast pokori z ustrahovalno kaznijo.

§ 45. Take strahovalne kazni so:

- a) posvarilo;
- b) vzetje pravice do višje stopinje ali do doklade za službena leta;
- c) prestava iz ene v drugo učiteljsko službo.

§ 46. Posvarilo se vselej daje pismeno in mora se ž njim zažugati, da se bode ostrejše ravnalo, ako bi se zopet delalo zoper dolžnosti.

Po triletnem negrajanem obnašanju dotičnega se ta kazen več ne šteje.

§ 47. Pomaknjenje na kako določeno višjo stopinjo plače (§ 31.) ali dovoljenje kake določene doklade po službenih letih (§ 30.) more se za eno leto ali za več odložiti\*\*) ali popolnoma odvreči.

\*) O dolžnostih govore §§ 26. — 36. š. i. u. r. od 20. vel. srpana 1870 (glej gori).

\*\*) Že odložiti t. j. zavleči podelitev kvinkvenije, je torej ustrahovalna kazen druge vrste (b) in bi se torej ne smela izvršiti brez dokazane krivde na podlagi dognane preiskave.

§ 48. Ako se kdo kaznuje s tem, da se mu odvzame opravilo nadučiteljevo ali ravnateljevo in ako se zraven tega taka oseba nazaj postavi v vrsto učiteljev, se to lahko zgodi s spremembo ali brez premembe službenega kraja.

§ 49. V tem primerljeji, kakor tudi o kaznovalni prestavi na kako drugo učiteljsko službo enega in istega okraja mora strahovalna razsodba določiti vrsto, v katero odsihmal stopi dotični med učečo osebje svojega službenega kraja.

§ 50. Preden se kakemu udu učiteljskega stanu prisodi kaka strahovalna kazen, mora se dejanje pismeno ustanoviti in obdolženemu naznaniti, da se opraviči.

Ako se obdolženi ustno opraviči, mora se to v zapisnik zapisati. Če (ustmeno ali pismeno) opravičenje zadostuje, naj se to obdolžencu pismeno naznani.

§ 51. Deželna šolska oblast pri prisojevanji v § 45. zaznamovanih ustrahovalnih kazni ni vezana, da bi jih morala vrstiti po stopinjah.

§ 52. Odstaviti se smé učitelj navadno le takrat, ako je vnovič svoje službene dolžnosti v važnih rečeh zanemaril ali prelomil, dasiravno mu je že bila enkrat ustrahovalna kazen naložena.

Precej ostaviti se sme le tisti, kateri je pravico kaznovati močno v zlo rabil, ali kdor se je hudo pregrešil zoper vero in nравnost.

§ 53. Iz službe odstavi učitelja deželna šolska oblast brez ustrahovalne razsodbe takrat, kedar nastopi kazenska obsodba po kateri zadevni izgubi volitveno pravico za srenjski zastop (odd. III. § 48. državno postave 14. maja 1869).

§ 54. Kedar je učitelj odstavljen, naznani se to ministru za bogočastje in uk, kateri to pove deželnim šolskim oblastim drugih dežel zastopanih v državnem zboru.

§ 55. Okrajna šolska oblast odstavi učitelja službe in mu tudi ustavi s službo sklenjene prihodke začasno, ko traja sodnijska ali ustrahovalna preiskava, ako terja dostojnost učiteljskega stanu, da se preiskovanec za čas

preiskovanja nemudoma službe odstavi. Pritožba zoper začasno odstavljenje nima odločilne moči.

§ 56. Ako bi pa začasno odstavljen ali njegova družina pomanjkanje trpela, izreka pa okrajna šolska oblast, koliko se mu more živežnine dati. Največ, kar se more odstavljenemu učitelju dati, ste dve tretjini letne plače v tem času (§§ 22., 30., 31., 32), ko je bil začasno odstavljen. Ako je pozneje za nedolžnega spoznan, se mu povrne, kar je v tem času na plači premalo dobil.“

Ako te §§ raztelesimo, vidimo takoj, da to, o čemer se govori v § 44., ni še disciplinarno postopanje. (Ta § govori namreč le o tem, kako se red vzdržuje.) Vendar moramo s prijateljskega in pravnega stališča povdarjati, da je vendar to, kar ta § navaja, uvod k disciplinarnemu postopanju, ako bi sredstva tega § še ne mogla reda vzdržavati.

Ta uvod obsega pa zopet dva dela in vsak del zopet dva pododdelka.

Šolski voditelj ima namreč prvo oblast nad učiteljem, kar mora slednji dobro vedeti. V korist učiteljstva je vendar, ako se šolski voditelj običajno ne zaveda, da ima to oblast. On bode najboljše in najložje shajal, ako si misli, da je le tovariš, prijatelj, oče ali brat svojih sobratov. V takem razmerju se mu ne bode treba posluževati tega, kar mu § 44. dovoljuje, ako bodo tudi njemu podložni učitelji sprevideti hoteli, da jim nadučitelj le kot prijatelj ali oče in brat dobro svetuje. Seveda, ako ne najdejo ti naši nauki poslušnih ušes, treba je, da se šolski voditelj posluži prvega sredstva, ki ga mu ponuja omenjeni §, namreč *ustnega opomina*, katerega naj *slovesno* izreče, najboljše v svoji pisarni med štirimi očmi. Po zakonih in ukazih, kateri sicer o tem molče, imelo bi se to zgoditi tudi v domači učiteljski konferenci; toda boljše je, da osebnosti le malo pridejo na razgovor pri konferenci, v kateri naj se le stvarne zadeve obravnajo. Zoper ustni opomin od strani šolskega voditelja naj se učitelj nikjer ne pritožuje, ker prvič nimajo ti opomini, četudi jih je več, nikakih pravnih slabih nasledkov in ker bi baš pritožbe zoper take opomine, če tudi so krivične bile, utegnile roditi slabe posledice. Se-

veda mora učitelj tudi v poštev vzeti svoj pravni čut, katerega s preveliko potrpežljivostjo ne sme v sebi zatirati.

Višja stopinja grajanja je pismeni opomin od strani šolskega voditelja. Ako je dobil učitelj takov opomin, mora ga že s svojo vestjo in z obstoječimi zakoni v soglasje spraviti. Ako ga je zaslužil, naj ga lepo spravi in naj bode šolskemu voditelju zanj hvaležen, ker bode ta opomin v tem slučaju imel le dobre nasledke, namreč poboljšanje. Slabi nasledki takih opominov so pa itak po zakonu izključeni. Ako je pa došel tak opomin učitelju po krivici in ako ga šolski voditelj po potu „kratke sprave“, ki je boljša od „dolge pravde“, noče preklicati, je najboljšo, da posreduje krajni šolski nadzornik ali predsednik krajnega šolskega sveta, ako sta inteligentna človeka. Ako je stvar bolj zapletena z didaktično-pedagogičnega stališča, naj posreduje okrajni šolski nadzornik o priliki nadzorovanja. Pritoževati se naravnost na c. kr. okrajni šolski svet, ne svetujemo; kajti ondi že izrekajo razsodbo, katera utegne zaboleti eno ali drugo pravdajočo se stranko. Večkrat pa okrajni šolski svet take zadeve izroči edino le okrajnemu šolskemu nadzorniku, da malenkostni prepir poravna in potolaži.

Hujše pečejo opomini ali graje, katere dobi učitelj od okrajnega šolskega sveta. Prevelik je korak od opominov šolskega vodstva do opominov in graje okrajnega šolskega sveta. Zato pa posreduje vselej že z ozirom na inštrukcijo z dne 18. vel. travna 1869 (§ 4) okrajni šolski nadzornik, ko je upravičen in dolžan, v didaktično-pedagogičnih predmetih migljaje in svete dajati, in napake, katere opazi v tem oziru, takoj na lici mesta „po ustnih ukazilih opravljati, in, ako imajo učitelji kake pritožbe, izlepa odpraviti in ta način rešiti, če je možno“.

Ako pa ni bilo njegovo posredovanje vspešno, nastopi ustna ali pismena graja od strani okrajnega šolskega sveta. Ustno grajo izreka običajno predsednik okrajnega šolskega sveta, ako je bil ali ni bil od cele korporacije v to pooblaščen. Ako se pa izreče pismena graja, sklenila se je bila ta običajno v seji. In tu sta pa imela priliko

učiteljska zastopnika, da se je stvar ublažila, bodisi da je šla stvar „ad acta“, ali da se je predsedniku ali nadzorniku izročila v ustno opominjanje ali da se je poslalo samo podučilo na šolsko vodstvo in učiteljstvo ali da se je sploh le kaj sličnega ukrenilo. Le varovati se je treba, da se „graja“ ne sklene.

Kaj naj stori učitelj, ako grajo dobi? Shrani naj ta dekret, poboljša naj se in naj misli, da je skoro v vseh slučajih taka graja zaslužena, da jo je dal okrajni šolski svet nerad, ali da jo je dal le z najboljšim namenom, da bi v smislu zakonov šolstvu koristil in učitelju ne škodoval. Škodovati graja okrajnega šolskega sveta res ne more; ker njegova graja ni kazen, ker se mu nikamor ne zapiše. Šolske gosposke, osobito deželni šolski svet namreč vodijo zapisnik (kataster — Standes- ali Personenausweis) vseh učiteljev svoje dežele. V ta zapisnik vpišejo, kakor učitelj učence v katalogu, vse slabe in dobre učiteljeve lastnosti, pohvalne dekrete, kazni itd. Ako pa dobi učitelj le grajo od okrajnega šolskega sveta, ne zapiše se to nikamor in torej ne pride veliko v poštev. Vendar pa s pravnega stališča zopet ne svetujemo, da učitelj mirno vtakne v žep grajo, ako je ni zaslužil. Recimo ta slučaj: Šolski voditelj enorazrednice je šel v počitnicah z doma. To je naznanil okrajnemu šolskemu svetu, vse ključe pri šoli je pa izročil predsedniku krajnega šolskega sveta. Okrajni šolski svet je pa tega mnenja, da bi bil moral dotični voditelj dopusta prositi in ne samo naznaniti svojo odsotnost. Ako dobi grajo za tako stvar, kaže, da se pritoži zoper njo na c. kr. deželni šolski svet. Boji naj se pa učitelj ustrahovalnih kazni, boji naj se jih radi morale in radi pravnega čuta, radi časti svoje, na katero mora bolj paziti, kakor na denar in blago.

Ustrahovalne kazni deli c. kr. deželni šolski svet, tista gosposka torej, ki je najvišja v deželi, ki daje učitelju službo, dostojanstvo, oblast in kruh na eni strani, na drugi pa mu lahko vse to tudi vzame in ga pahne z družino vred v pogubo. Zato naj se učitelj ogiblje že prve ustrahovalne kazni, t. j.:

I.) posvarila. Direktno posvarilo učitelju materijelno ne škoduje, ampak indirektno; kajti posvarilo mu škoduje, kedar se gre za pomaknenje v višji plačilni razred ali za podelitev nadučiteljske službe. Posvarilo sicer zgubi svojo moč po triletnem negrajanem obnašanju (§ 46), toda šolske gosposke ne pozabijo rade na to.

II.) Hujša disciplinarna kazen je druga, prvič ker je ena stopinja večja in drugič, ker učitelju materijelno škoduje.

K sreči, da se te kazni do zdaj gosposke niso posluževale. Kvinkvenij res večkrat niso dajale o pravem času, kar je učiteljstvu provzročilo tudi veliko škode, ali po duhu točke b § 45 se niso ravnale.\*) O kvinkvenijah, katere ta točka omenja, govorili bomo sicer pozneje še, vendar naj na tem mestu omenimo, da pravico, eno kvinkvenijo ali  $\frac{4}{5}$  ali  $\frac{3}{5}$  ali  $\frac{2}{5}$  ali  $\frac{1}{5}$  kvinkvenije odvzeti imajo res šolske gosposke, toda le po disciplinarnem potu. Ako se c. kr. šolskemu svetu zdi, da je posvarilo premajhna kazen, lahko odvzame učitelju kvinkvenijo za 1 leto (40 gld.) ali za 2 leti (80 gld.) ali za tri leta (120 gld.) ali za 4 leta (160 gld.) ali za pet let (200 gld.) Recimo, učitelj bi bil moral dobiti 1. prosinca 1900 drugo petletnico. Ako se mu za kazen za eno leto odbije, dobi tretjo kvinkvenijo sicer tudi že 1. prosinca 1905, toda za kazen ni dobil 40 gld., ker se mu je dala druga kvinkvenija šele 1. prosinca 1901.

III.) Še večja kazen je, ako je učitelj po kazenskem potu premeščen; 1.) je to zanj sramotno, 2.) mora plačati iz svojega stroške selitve, 3.) utegnejo njegovi dohodki se zmanjšati na njegovem novem mestu, če ne že glavni, gotovo pa stranski dohodki.

IV. Že večja kazen omenja § 48, kateri dovoljuje, da se sme nadučitelj ali ravnatelj degradirati, da se ga sme nazaj „postaviti v vrsto učiteljev, kar se sme zgoditi s premembo ali brez premembe službenega kraja“.

---

\*) Ravnale so pa v duhu § 47., po katerem smejo za kazen zavleči (aufschieben) ali odložiti (za eno ali več let) dovoljevanje kvinkvenij.

(Ta § bi bilo pač predelati treba; kajti degradovanje brez premembe službenega kraja ni pri uradnikih običajno. Sicer se pa degradovanje brez premembe službenega kraja ne vrše običajno tudi pri učiteljih ne.)

V.) Največja kazen je, ako je učitelj od službe odstavljen (§ 52), ker v tem slučaju zgubi službo, dohodke, pravico do pokojnine in sploh vse. Kdaj se sme to zgoditi, o tem govorita § 52 in § 53.

Med kazni se ne prišteva to, kar navaja § 53 državnega šolskega zakona, namreč da sme deželni šolski svet učitelja, kateri ne zadostuje, primorati, da napravi še enkrat preskušnjo učne sposobnosti. Ako je ne napravi, zgubi še prvič pridobljeno svedočbo. No takih slučajev navadno ni. Suspendovanje ali začasno odstavljenje od službe je sicer huda pokora za vsakega, ki ga zadene, vendar to v smislu zakonov ni kazen, ker se mu prikrajšani dohodki med suspendacijo zopet povrnejo, ako je bil po preiskavi nedolžnim spoznan. Da bi se na podlagi izvršene disciplinarne preiskave koga v pokoj djalo, o tem molče §§ kranjskega zakona. Le v eni deželi (Slezki) so v zakonu taka določila.

Da pa morajo šolske gosposke pri disciplinarnih preiskavah jako vestno in natančno postopati in vselej „navesti, katerih nedisciplinskih dejanj se je dotični krivega storil, na katere podstave in osobito na katere dokaze se naslanja izrek o krivdi in kateri nagibi so bili merodajni za izmero kazni“; to vелеva ministerski razglas z dne 17. vinotoka 1877, ki poudarja, da se mora dati obsojencu potrebne podatke, zagovarjati se.

Če se je pa pred obtožbo zatoženec zadostno opravičil, naj se mu to pismeno naznani (§ 50 zakona z dne 29. mal. travna 1873). Ali se to običajno zgodi? Menda ne! — Na Dolenjem Avstrijskem postopajo glede ustrašovalnih kazni slično.

Ondi so sledeče kazni: 1.) graja okrajnega šolskega sveta, 2.) posvarilo deželnega šolskega sveta, 3.) odrekanje kvinkvenij, 4.) kazensko premeščenje, 5. odpust iz službe. — Vobče so pa določila o disciplinarnem postopanju zoper učitelje v zakonih posameznih dežel nedo-

statna, in učitelji se trudijo, da bi dosegli temeljitejša in točnejša ustrahovalna pravila.

K temu poglavju naj navedemo še nekatera pomanjkljiva postopanja v zadevi discipliniranja učiteljev, na pr.:

1.) Znan nam je slučaj, da je dobil učitelj „grajo“ vsled naročila deželnega šolskega sveta. „Graje“ dotični učitelj namreč ni zaslužil, da bi jo dobil od okrajnega šolskega sveta v seji, ki je v to kompetentna oblast. Ker mu jo okrajni šolski svet ni hotel dati, naznanil je to predsednik deželnemu šolskemu svetu, ki mu jo je naklonil. To ni bilo čisto korektno radi tega ne, ker bi se bila morala zadeva še enkrat obravnavati v seji okrajnega šolskega sveta, osobito ako je bil predsednik dotični sklep „sistiral“. Ako ga pa še ustavil ni bil, tedaj je bilo njegovo poročanje na višjo inštanco čisto odveč.

V zadevi ustrahovalnega postopanja sta ministrstvo in upravno sodišče izdala sledeče odloke in rzsodbe:

1.) Glede učiteljev za neobligatne predmete in učiteljic ročnih del naj se le analogno vporabijo določila o disciplinarnem postopanju (min. raz. od 22. prosinca 1882.)

2.) Za pomožne učitelje ne veljajo običajna ustrahovalna pravila (min. raz. od 23. svečna 1884.)

3.) Ako se učitelj kazensko premesti, ni treba mu dajati še svarila (min. raz. od 15. svečna 1879.)

4.) Dveh disciplinarnih kazni obenem ne gre dajati (min. raz. od 28. listopada 1894.)

5.) Premeščenje po disciplinarnem potu in sploh ustrahovalne kazni naj se izroče še-le, kedar so dobila pravno moč (min. raz. od 27. listopada 1877.)

6.) Pravna moč disciplinarne kazni, zoper katere so bile pritožbe po inštancah, velja od dneva dostavljenja prve rzsodbe (upravno sodišče od 1. vinotoka 1890.)

7.) Zoper raznovrstne zakone se krajni šolski svet ne more zakonitim potom pritoževati, ako je le bil prej obveščen (min. raz. od 25. vinotoka 1886.)

8.) Disciplinarne rzsodbe naj se brez sile krajnim šolskim svetom ne naznanjajo (min. raz. od 17. malega srpana 1883.) (Zato tudi ni ugodilo ministrstvo nekemu

krajnemu šolskemu svetu, ko je prosil, da se izbriše posvarilo šolskemu voditelju, kateri ga je bil po njegovem mnenju po nedolžnem dobil, kar se je pripetilo na Kranjskem v K. okr.)

9.) Disciplinarno postopanje zoper začasne učitelje spada v Galiciji le v področje okrajnih šolskih svetov.

10.) Ako se ni pred podelitvijo kazni zaslišal obtoženec, je to postopanje pomanjkljivo (min. raz. od 9. listopada 1892 kranjskemu dež. šol. svetu.)

11.) Ako se ni zapisnik med konečno obravnavo sestavil, je to postopanje pomanjkljivo.

12.) Ako se je edino le na podlagi poročila okrajnega ali deželnega šolskega nadzornika vpeljalo disciplinarno postopanje in izrekla rabsodba, je to postopanje pomanjkljivo, ker mora okrajni šolski svet to izvesti (min. raz. od 9. vel. travna 1889, od 4. grudna 1888, in od 23. vel. travna 1888.)

13.) Iz istega vzroka ne gre, da bi krajni šolski svet otroke zaslišaval (min. raz. od 28. mal. travna 1886.)

14.) Ako je že kazenske sodnije rabsodba izrekla, da je učitelj za šolo nesposoben, tedaj ni treba tega še po disciplinarni rabsodbi izreči (min. raz. od 27. malega travna 1888.)

Glede disciplinarnega postopanja ima v Avstriji edino le deželni zakon za Šlezko obširna in temeljita določila, po katerih se morajo obtožencu vsi akti pokazati v pričo njegovih dveh zaupnih oseb. Po dokončani preiskavi je ustna konečna obravnava pred posebno disciplinarno oblastjo, pri kateri se lahko obtoženec zagovornika posluži. — To bi bilo povsodi potrebno.

### **Zopetno nastavljenje bivših učiteljev.**

Bivše učitelje je mogoče na novo nastaviti, kar je pa vselej s težkočami združeno. Ako je učitelj prostovoljno iz službe izstopil, gre to znabiti še najlože, ako mu šolske gosposke le hočejo še službo zopet podeliti. Seveda nima nobene pravice zahtevati, da bi mu bila prejšnja službena leta šteta.

Ako je bil učitelj začasno v pokoj djan, recimo radi bolezn, lahko zopet v službo stopi, bodisi na svojo

prošnjo, bodisi vsled ukaza deželnega šolskega sveta, ako je namreč minil vzrok (bolezen), zaradi katerega je bil postavljen v pokoj. Ako dobi zopet službo, zgubi pokojnino, ako je ta nova služba tudi stalna. Pokojnino pa tudi zgubi, ako v stanoviti pokoj dejani prevzame kako drugo s stalno plačo zvezano službo (§ 65 zakona z dne 29. mal. travna 1873.)

Ako je bil kdo od službe odstavljen, kar se more seveda le po disciplinarnem potu zgoditi, ta dobi le z veliko težavo zopet službo. Ker se je moralo po § 54 njegovo odstavljenje ministru naznaniti, treba je, da se tudi zopet ministra prosi dovoljenja, ako se ga misli na novo nastaviti.

Učiteljem, zopet nastavljenim, ne štejejo vsa službena leta; tistim, kateri so bili odstavljeni, ne šteje po pravnem potu niti eno prejšnje leto; tudi prostovoljno odstopivšim učiteljem niso gosposke dolžne šteti dotična leta, katera so služili pred odstopom. Drugače je pač pri takih učiteljih, kateri so bili začasno v pokoj dejani, pri teh je njih začasno vpokojevanje najbrže le bolezen zakrivila. Zato štejejo tim vsa prejšnja leta. (Tako se glase razne razsodbe upravnega sodišča n. pr. 15. vel. travna 1895.)

### **O preseljevanji učiteljev v druge dežele.**

V tej zadevi velja sledeče: Ako dobi učitelj službo v drugi deželi, šteta so mu zastran kvinkvenij in pokojnine vsa leta tudi v novi deželi. Tudi mu štejejo glede petletnic tista leta, katera je služil v stari deželi kot podučitelj. Odkar velja reciprociteta (vzajemnost) med deželami, n. pr. na Kranjskem od 18. listopada 1880 dalje, ni treba učitelju v pokojninski zaklad plačevati doneskov od onih svot, za katere jih je odrajtal že v prejšnji deželi.

Preseljevati se iz dežele v deželo je pa učiteljem mogoče v smislu min. razpisa z dne 10. vel. srpana 1874 samo dvakrat v letu, in sicer konec svečna in konec vel. srpana, ako so bili došli dotični dekreti že osem tednov prej na okrajni šolski svet v stari deželi.

### Službo-imenovalne takse.

Kdor dobi kakšno javno (cesarsko) službo, dolžan je plačati neke pristojbine, ki se ravnaajo po visokosti službenih dohodkov. Te pristojbine so manjše, ako je komu služba začasno podeljena, in večje, ako dobi stalno službo. Ako pa dobi kdo potem, ko je nekaj časa provizorično služil, stalno službo, plačati mora seveda večjo takso, toda pri tem se mu mora vštetiti tista pristojbina, katero je bil plačal pri začasnem nameščenju. Suplentom se ne sme nakladati teh taks, ker ne uživajo plač, marveč le nagrade. Tudi od vsakojakih drugih remuneracij se te pristojbine ne plačujejo.

Te pristojbine se računajo na podstavi cesarske naredbe od 2. svečana 1850 in sicer po § 16 (tarifna pošta 40). Za začasno imenovanje je nižja taksa. Računi se po III. lestvici, in za podlago se vzame 3 letni dohodek. N. pr. ko je učitelj začasno imenovan, ima 800 K plače, 3 krat 800 = 2400 K. Od te svote je po III. lestvici taksa 15 K. Kedar je učitelj stalno imenovan, takrat se vzame za podlago 10 kratni letni dohodek (pa se všteje tudi opravilna doklada in vrednost stanovanja), tedaj od 1000 K je 10 krat 1000 10.000 K. Ker je pa od svote 2400 K že plačana pristojbina, tedaj se plača samo od 7600 K, kar kaže po III. lestvici 50 K. Ako je učitelj prestavljen na službo z enakimi ali slabšimi dohodki, plača le 1 K pristojbine. Ali se pa preveč plačana pristojbina ne povrne? Preveč plačana ne, ampak če bi bila krivično plačana. Preveč plačana se pa pri prvi priliki vračuni. N. pr.: Učitelj je bil na enorazrednici začasno nastavljen in je imel 800 K plače, stanovanje (je 200 K) in 60 K opravilne doklade. Od te skupne svote 3180 K je plačal (namreč od 3 krat 1060) 20 K. Zdaj pride začasno na večrazrednico in plača samo 1 K. Ko pa postane definitiven na tej šoli, plača od svojih 1000 K, t. j. od 10.000 K. Ker pa je od 3180 K že plačal, plača pristojbine le od 6820 K, namreč po III. lestvici 45 K.

Ako ne presega ta taksa 40 K, plačati se mora kar naenkrat. Izjema se utegne dovoliti, ako se vloži koleko-

vana (1 K) prošnja. Ako presega 40 K, razdeli se na 12 mesecev. Ko o teh davkih govorimo, naj povemo še, kako se plačuje

### osebni dohodninski davek.

Do 1200 K letnih dohodkov ga ni;

od 1200—1250 K je . . . . .	7 K 20 h
» 1250—1300 » » . . . . .	8 » — »
» 1300—1350 » » . . . . .	8 » 80 »
» 1350—1400 » » . . . . .	9 » 60 »
» 1400—1500 » » . . . . .	10 » 80 »
» 1500—1600 » » . . . . .	12 » — »
» 1600—1700 » » . . . . .	13 » 60 »
» 1700—1800 » » . . . . .	15 » 20 »
» 1800—1900 » » . . . . .	16 » 80 »
» 1900—2000 » » . . . . .	18 » 40 »
» 2000—2200 » » . . . . .	20 » — »
» 2200—2400 » » . . . . .	24 » — »
» 2400—2600 » » . . . . .	28 » — »
» 2600—2800 » » . . . . .	32 » — »
» 2800—3000 » » . . . . .	36 » — »

To se plačuje v dvanajstmesečnih obrokih, kar že davkarija od mesečne plače odračuna, počenši od 1. prosinca naprej. Kar je premalo izračunila, plača dotični potem, ko davčna komisija ta davek odmeri, pa naslednje mesece več. Če je davkarija preveč jemala, pa se mu povrne proti nekolekovani pobotnici. Od neučiteljskih dohodkov se plača pa posebej osebni dohodninski davek, kolikor ga je komisija odmerila.

Učiteljski dohodki na Kranjskem so urejeni po sledečem pravičnem zakonu.

### Z a k o n

z dne 14. vel. travna 1898, veljaven za vojvodino Kranjsko,

s katerim se prenarejajo nekatera določila zakonov z dne 28. listopada 1890. l., dež. zak. šte. 23. in z dne 5. grudna 1879. l., dež. zak. šte. 22.

Po nasvetu deželnega zbora Svoje vojvodine Kranjske ukazujem tako:

## Člen I.

§§ 2., 3., 5. in 6. zakona z dne 29. listopada 1890. l. dež. zak. št. 23. so v svoji sedanji besedi razveljavljeni in se odslej glase tako:

## § 2.

Letne plače na javnih občnih ljudskih šolah stalno nameščenih učiteljskih oseb so razdeljene v štiri vrste, in sicer:

v plačo	I. vrste	z 800 gld.
» »	II. »	» » 700 »
» »	III. »	» » 600 »
» »	IV. »	» » 500 »

Učiteljice so enaki z učitelji, samo v I. in II. plačilni vrsti se določajo plače učiteljic z 90 odstotki letne plače, katere dobiva moško učiteljsko osebje v enaki plačilni vrsti.

Letna plača začasno nameščenih učiteljev (učiteljic) je določena s 400 gld.

## § 3.

Od skupnega števila učiteljskih oseb pripada v I. vrsto deset odstotkov, v II. vrsto petnajst odstotkov, v III. vrsto trideset odstotkov in v IV. vrsto petinštirideset odstotkov.

Držeč se teh določil, uvrsti deželno šolsko oblastvo pri prvi sestavi osebnega statusa učiteljsko osebje z ozirom na njegov službeni čas v stalni lastnosti in na zadovoljilno službovanje.

Poznejša pomaknitev iz ene plačilne vrste v nasledno višjo vrsto se vrši pod istimi pogoji.

Z ozirom na izvrstno službovanje in na posebne razmere službenega mesta more se učiteljsko osebje uvrstiti odnosno premakniti v višjo plačilno vrsto tudi ne gledé na službeni čas, vendar pa mora biti od izpraznjenih mest najmanj  $\frac{1}{5}$  mest nameščenih po službenem času naprejšnje plačilne vrste.

Pomaknitev iz ene plačilne vrste v naslednjo višjo se vrši praviloma le enkrat v letu, in sicer po razmerju osebnega statusa od dne 1. prosinca vsakega leta.

Ako se v kaki drugi deželi že stalno nameščena učiteljska oseba namesti na Kranjskem kot učitelj in učiteljica, določi deželni šolski svet v sporazumu z deželnem odborom plačilno vrsto in vrstni red, v katero je uvrstiti to učiteljsko osebo.

### § 5.

Vsak voditelj (vsaka voditeljica) javne ljudske šole ima pravico do najmanj iz dveh sob in iz potrebnih stranskih prostorov obstoječega stanovanja, katero je, ako možno odkazati v šolskem poslopu. Kadar se mu takšno stanovanje ne more dati, gre mu stanarina, katero je pri ravnateljih meščanskih in voditeljih občnih ljudskih šol v Ljubljani odmeriti z 240 gld. in pri voditeljicah s 180 gld., zunaj Ljubljane pri ravnateljih meščanskih šol in pri voditeljih občnih ljudskih šol s 100 gld., pri voditeljicah pa z 80 gld.

Stalno nameščenemu učiteljskemu osobju na javnih ljudskih šolah v Ljubljani gre stanarina, ki je za učitelje s 180 gld., za učiteljice s 100 gld.

Ostali učitelji imajo pravico do prostega stanovanja ali do stanarine samo tedaj, kadar so imeli pravico do tega še pred veljavnostjo zakona z dne 29. listop. 1890. l., dež. zak. št. 23.

Stanarine za učiteljsko osobje na javnih občnih ljudskih šolah v Ljubljani plačuje normalnošolski zaklad, za učiteljsko osobje zunaj Ljubljane pa jih plačujejo dotične šolske občine. Za stanarine učiteljskega osebja na javnih meščanskih šolah morajo skrbeti dotični šolski okraji.

Stanarina ni vštvena v pokojnino.

### § 6.

Ako bi učiteljska oseba vsled svojega službenega časa po določilih tega zakona (§§ 2. in 3.) prejela manjšo plačo, kakor znaša njena sedanja plača z odnosno dopolnilno ali osebno doklado, tedaj jo je brez ozira na njeni službeni čas uvrstiti v tisto plačilno vrsto, katere ustreza njenim sedanjim prejemkom. Dopolnilne doklade k plačam in osebne doklade je odtegniti, v kolikor ne presegajo plačilnih prejemkov v novi plačilni vrsti.

## II.

§ 6. zakona z dne 5. grudna 1889. l., dež. zak. št. 22, je v svoji sedanji besedi razveljavljen in se odslej glasi tako:

## § 6.

Stalni prejemki posebnih verskih učiteljev se uravnajo po določitih, veljavnih za službene dohodke posvetnih učiteljev in za njih upokojevanje. Te verske učitelje je že pri njih nameščenju po določitih tega zakona uvrstiti v II. plačilno vrsto. V prvo plačilno vrsto se pomaknejo pod istimi pogoji, kakor posvetni učitelji.

Glede pokojnine se stalno nameščenim posebnim verskim učiteljem uračunjava tudi v začasni službi prebiti službeni čas, ako se brez prenehanja stika s službenim časom, prebitim v stalni službi.

## Člen III.

Ta zakon stopi v veljavnost s 1. vinotokom l. 1898.

## Člen IV.

Mojemu ministru za bogočastje in uk je naročeno, izvršiti ta zakon.

## Dostavek.

Tistim učiteljem in učiteljicam, kateri so pri regulaciji plač l. 1898. manj prejeli, kakor znašajo prejšnje plače v 11. deželnozborski seji dne 25. svečana 1897 z dovoljenimi draginjskimi dokladami in podporami vred, je v smislu deželnozborskega sklepa z dne 26. svečana 1898 posledodobno izplačati, kar so premalo dobili.

Tistim ljubljanskim učiteljem, oziroma učiteljicam, ki so bili imenovani za Ljubljano po 1. prosincu 1891. l. in imajo vsled tega petletnice po 40 gld., dočim imajo vsi, ki so bili pred 1. prosincem 1891. leta v Ljubljani stalno nastavljeni, petletnice po 60, oziroma 50 gld. — je dovolil deželni zbor k vsaki petletnici po 20, oziroma 10 gld. doklade. Ta doklada se pa ne ušteva v pokojnino in odpade pri eventualni regulaciji petletnic.

C. kr. poljedelsko ministrstvo je potrdilo predloženi status učnega osobja rudarske šole v Idriji z 11 stalnimi službami in z dvema mestoma extra statum ter

določilo za posamezne službe to-le: I. plačilni razred: (ravnatelj in hkrati prvi učitelj) plače 800 gld., opravilne doklade 200 gld. in prosto stanovanje; II. plačilni razred: (veroučitelj) 700 gld., drugi učitelj ali učiteljica 760 gld., tretji učitelj ali učiteljica 630 gld.; III. plačilni razred: četrti, peti, šesti in sedmi učitelj ali učiteljica 600 gld., učiteljica ročnih del extra statum 550 gld.; IV. plačilni razred: osmi, deveti, deseti in ednajsti učitelj ali učiteljica 500 gld., začasno nameščena učna oseba extra statum 400 gld., otroške vrtnarice 360 gld. Drugo do ednajstega mesta je namenjeno pet moškim in pet ženskim učnim osebam; ako pride ženska učna oseba v II. razred, dobi 90% plače za moško učno osebo. Moške učne osebe dobe 100 gld. aktivitetne doklade in šest petletnic à 50 gld.; ženske učne osebe 80 gld. aktivitetne doklade in petletnice po 40 gld.

Meščanskim učiteljem v Krškem je deželni šolski svet sam povišal plače s 1. prosincem 1900 na 900 gld., kvinkvenije imajo zdaj po 90 gld., ravnatelj ima 200 gld. opravilne doklade in naturalno stanovanje, ki je vredno 300 gld. Ako ga ne bi imel, dobil bi po zakonu 100 gld. stanarine, toliko, kolikor vsak voditelj eno-razrednice.

### **Status (stalež) učiteljskega osebja na Kranjskem,**

sestavljen na podlagi prej navedenega zakona. Stanje  
1. januarja 1900.

Na podlagi navedenega zakona je moral deželni šolski svet sestaviti pravični status. Protekcij deliti ni mogel; vsaj mu tega zakon ne dovoljuje. Za izvrstno službovanje sme le nekoliko učiteljev odlikovati, ker tako vелеva drugi odstavek § 3., ko se mu je ozirati ne le na službeni čas, ampak tudi na zadovoljilno službovanje. Z ozirom na to besedo »zadovoljilno« službovanje bi mogel veliko protekcij deliti, ako mu tega 4. odstavek istega § ne bi branil, ko vелеva, da se mora najmanj  $\frac{4}{5}$  izpraznjenih mest namestiti po službenem času.

Ko se je bil zakon potrdil, bi bili prišli v I. plačilni razred vsi oni, ki so bili stalno nameščeni v dobi od 12. vel. srpana 1860 do 11. vinotoka 1874; v II. razred od 12. vinotoka 1874 do 1. kimovca 1882; v III. razred od 23. kimovca 1882 do 21. grudna 1890; v IV. razred od 21. grudna 1890 do vinotoka 1898 — ako bi se bilo le na službeni čas oziralo.

Ko se je bil pa l. 1899. uradno sestavljen status priobčil, bilo je v I. plačilnem razredu 62 učiteljskih oseb, v II. 93, v III. 186; ostali so pa v IV. plač. razredu.

V začetku l. 1900 bilo jih je pa v 1. razr. 63, v 2. razr. 95, v 3. razr. 190, v 4. razr. 174.

## Učiteljske plače po drugih deželah.

### 1. Štajarsko.

Tukaj je kombiniran osebno-krajevni sistem. Zakon z dne se glasi:

Člen I. Členi I. do VI. zakona z dne 3. vel. travna 1874 ter § 27. in 73. zakona z dne 4. svečna 1870 stopita iz veljave ter pridejo na njih mesto naslednja določila:

§ 1. Kategorija podučiteljev in podučiteljic se opusti.

§ 2. Od 1. mal. srpana 1899 se določijo letne plače stalno nameščenih učiteljev na javnih ljudskih šolah po štirih stopnjah, in sicer: 1. V mestu Gradcu z 850 gld., 950 gld., 1050 gld. in 1150 gld.; 2. na šolah prvega krajevnega razreda s 700 gld., 800 gld., 900 gld. in 1000 gld.; 3. drugega krajevnega razreda s 600 gld., 700 gld., 800 gld. in 900 gld. in 4. tretjega krajevnega razreda s 500 gld., 600 gld., 700 gld. in 800 gld. V vsako teh višjih stopenj pridejo oni učitelji, kateri so postali stalni po pravomočnosti tega zakona v 10., oziroma 20. in 30. službenem letu, računši s prvim dnevom meseca, ko so dosegli izpričevalo učne sposobnosti. Učitelji pa, ki so bili stalni pred pravomočjo tega zakona, se uvrste takoj v drugo plačilno stopnjo, oziroma v tretjo, ako imajo 20. ter v četrto, ako imajo 30. službeno leto.

§ 3. Stalno nameščeni učitelji (učiteljice) dobivajo od pet do pet let starostne doklade po 100 gld., ako službujejo nepretrgano in z zadostnimi uspehi.

§ 4. Učiteljskemu osebju, ki je dobivalo starostne doklade že pred pravomočjo tega zakona, se iste dopolnijo na 100 gld. Stalni podučitelji (podučiteljice) ter provizorični učitelji (učiteljice) dobijo za dosedanje stalno službovanje eno tretjino.

§ 5. Za pripoznanje starostne doklade onim učiteljem (učiteljicam), kateri so postali stalni šele po pravomočji tega zakona, je merodajen prvi dan prihodnjega meseca odkar so dobili spričevalo učne usposobljenosti.

§ 6. Ne zavleče se pa pripoznanje poznejše starostne doklade, če se predidoča tudi ni dovolila v navadnem času.

§ 7. Starostne doklade, katere pripoznava dež. šol. svet, ne smejo presegati zneska 600 gld. ter se vračunijo k pokojnini.

§ 8. Ravnatelji, nadučitelji in stalni učitelji, kateri so šolski voditelji, imajo pravico do opravilne doklade. Ista se istotako vračuni k pokojnini. Dobivajo pa ravnatelji trirazrednih meščanskih šol letnih 200 gld. ter za vsako nadaljnjo vzporednico po 25 gld.; vendar ne sme opravilna doklada meščanskega ravnatelja presegati 300 gld. Voditelji, oziroma nadučitelji eno- ali dvorazrednic dobe letne opravilne doklade 75 gld., za vsak razred na več razrednicah pa po 25 gld.; več nego 200 gld. vendar ne sme znašati opravilna doklada učiteljev.

§ 9. Učiteljsko osebje, katero ima le zrelostno izpričevalo, dobi letne nagrade (remuneracije) 420 gld., oni pa, kateri imajo sicer izpit učne usposobljenosti pa so vendar začasni učitelji, dobe s prvim dnem prvega meseca po izpitu plačo najnižje stopnje dotičnega kraja. Pomožni učitelji, kateri nimajo nikakega izpričevala, dobivajo letno nagrado 360 gld.

§ 10. Vdova in otroci v aktivni službi umrlega učitelja imajo pravico do konduktnega prispevka v znesku 250 gld.

§ 11. S 1. mal. srpanom začeni se razdele letne plače učiteljic na javnih ljudskih šolah v dve stopnji, in sicer v Gradcu z 850 in 950 gld., na šolah prvega krajevnega razreda s 700 in 800 gld., na šolah drugega krajevnega razreda s 600 in 700 gld., a na šolah tretjega krajevnega razreda s 500 in 600 gld. V višjo stopnjo pride učiteljica, katera postane stalna šele po pravomočnosti tega zakona, po 10. službenem letu, učiteljice pa, ki so bile že pred tem zakonom stalne, se takoj pomaknejo v višjo (drugo) plačilno stopnjo. Sicer pa veljajo določbe § 3. do vključbe § 9. tudi za žensko učiteljsko osebo.

§ 12. Omožitev nadučiteljice ali učiteljice ima navadno veljati za prostovoljni izstop iz službe. Izjemno zamore dež. šol. svet po zaslišanju okrajnega in krajnega šolskega sveta iz posebnih ozirav dovoliti omožitev učiteljice z učiteljem.

§ 13. Nagrada učiteljev veronauka, kakor jo dovoljuje § 6. zakona z dne 14. grudna 1888, se proračuni po tretji plačilni stopnji dotične šole; zato pa je smatrati vsak vzporedni razred odločilnim glede nagrade.

§ 14. V svojih prejemkih ne sme biti nobena učiteljska oseba prikrajšana. Ako bi tedaj imel kateri učitelj (učiteljica) že sedaj višje dohodke, nego mu jih prisoja novi zakon, dobiva primanjklje kot dopolnilno doklado, dokler ne stopi v višjo plačilno stopnjo.

V členu II. tega zakonskega načrta se pove, da stopi zakon v veljavo s 1. mal. srpanom 1899, deželnemu odboru pa se naroča, da se pri reviziji krajevnih plačilnih razredov, katera revizija se izvrši še letos, uvrsti 20% vseh šol v prvi, 40% v drugi in 40% v tretji plačilni razred. Istotako se poziva deželni odbor, da zviša s 1. mal. srpanom 1899 učiteljicam ženskih ročnih del nagrado za 15%, v katero svrhu se da deželnemu odboru 3600 gld. na razpolago. Nadalje se naroča deželnemu odboru, da se posvetuje z naučno oblastjo glede pomnoženja okrajnih šolskih nadzornikov, ter se dovoli, da bo dobival tudi šolski vodja, kateri začasno nadomešča okrajnim nadzornikom imenovanega nadučitelja isto opravilno doklado.

## 2. Koroško.

Koroški deželni zbor je sklenil: Učiteljske plače se razdele v tri razrede in sicer: v. plače I. vrste z 800 gld., II. vrste s 700 gld., III. vrste s 600 gld. Plače nadučiteljic in učiteljic se odmerijo z 80% učiteljskih plač. Podučitelji in podučiteljice bodo dobivale po 400 gld. V I. plačilni razred bo uvrščenih 20%, v II. plačilni razred 30% in v III. plačilni razred pa 50% učnih oseb. Ravnateljem 8razrednih ljudskih in meščanskih šol gre na leto po 200 gld. opravilne doklade, ravnateljem samostojnih ljudskih šol bodo dobivali po 50 gld. opravilne doklade, pri večrazrednicah pa za vsak razred 30 gld. več, vendar ne sme znašati vsa opravilna doklada več kakor 150 gld. V pokojnino se všteva vsa plača, petletnice in opravilne doklade. V pokojnino se vštevajo tudi vsa službena leta po prebitem izpitu učne usposobljenosti in pa dve leti začasnega službovanja pred usposobljenostnim izpitom.

Kdor gre v pokoj, dobi za prvih deset službenih let 40% svojih dohodkov in za vsako naslednjo leto pa 2%. Službeni čas, ki znaša več kakor šest mesecev, velja pri odmerjenju pokojnine za vse leto.

Za učno osebje samostojnih meščanskih šol in višjih treh razredov 8razrednih ljudskih in meščanskih šol se določita dva plačilna razreda in sicer: I. razred s 1000 gld. in II. razred z 900 gld. na leto. Žensko učno osebje dobiva 80% od plače, ki je odmerjena učiteljem. V I. plačilni razred bo uvrščenih 40%, v II. pa 60% učnih oseb.

## 3. Goriško.

Novi zakon v popolnilo določil §§ 2., 5. in 6. zakona z dne 15. oktobra 1896 št. 30 dež. zak.

Čl. I. Določila §§ 2., 5. in 6. zakona z dne 15. oktobra 1896 št. 30 dež. zak. se bodo glasila v bodoče tako le:

§ 2. Na občnih javnih ljudskih šolah so učitelji razvrščeni v tri razrede, to je: I. razreda s 1400 kron, II. razreda z 1200 kron, III. razreda s 1000 kron letne plače.

Letna plača učitelja meščanke šole se določa s 1600 kron.

§ 5. Učitelji in podučitelji, imajoči spričevalo učiteljske sposobnosti, ki so skozi pet let na kateri občni ljudski šoli v državnem zboru zastopanih kraljevin in dežel nepretrgoma in z dobrim vspehom učiteljevali, dobijo, ne gledé na to, ali so bili stalno nameščeni ali začasno imenovani, po končanem petem letu službovanja 10 odstotni povišek svoje letne plače in tako od petih do petih letih, dokler ne dosežejo poviška za šesto petletje (petletnino).

To določilo velja tudi za učitelje meščanskih šol.

§ 6. Kdor vodi katero občno javno ljudsko šolo ima pravico do poslovnega priklada, ki se odmeri v letnem znesku 60 kron, če je šola enorazredna, 100 kron, če je šola dvorazredna, 150 kron, če je šola trirazredna in slednjič 200 kron, če je štiri ali več razredna.

Ravnatelj samostalne meščanske šole dobiva 300 kron in ravnatelj meščanske šole združene z občno javno ljudsko šolo dobiva 400 kron poslovine.

Čl. II. Službeni poviški, podeljeni pred dnem, ko stopi v veljavo ta zakon, ostanejo nespremenjeni, tisti pa, ki dozore pozneje, odmerijo se po pričujočih določilih.

### O nakazanji in izplačavanji službenih dohodkov.

Po § 31. kranjske šolske postave z dne 9. marca 1879 ima imenovani učitelj pravico do uživanja svojih novih dohodkov s prvim dnem tistega meseca, pred katerim je službo nastopil. Službo nastopi pa na ta način, da se oglasi vsaj zadnji dan meseca pri šolskem voditelju ali pri krajnem šolskem svetu, če je bil prej ali če bode šele pozneje prisegel. Ker tudičasni učitelji plačo dobivajo in ne samo nagrade, zato velja isti način nakazanja in mesečnega izplačevanja letne plače začasne kakor za definitivne učitelje. Drugače je pa s tistimi nagradami, katere dobé suplentje, ali s tistimi remuneracijami, katere dobi učitelj poleg svoje plače edino le za nadomestovanje. Te se pa izplačujejo le »post festum« t. j. za nazaj in le »pro rata temporis«, t. j. po deležu časa, kolikor se je podučevalo, kakor to določuje razglas c. kr. dež. š. sv. za Kranjsko z dne 29. apr. 1880.

### Opravnine doklade.

Na Kranjskem se ni gledé opravnin doklad z novo postavo nič spremenilo. V tej zadevi veljata še zakona z dne 9. marca 1879 in 30. aprila 1866 (§ 41). Po tem §-u dobi voditelj enorazrednice 30 gld., voditelj dvorazrednice 50 gld., voditelj trirazrednice 75 gld. in voditelj štiri- ali večrazrednice 100 gld. opravnine doklade, ravnatelj meščanske šole pa 200 gld. Ti §-i molče o tem, ali pripada ta doklada samo definitivnim ali tudi začasnim in nadomestovalnim voditeljem. Iz tega smemo po vsej pravici sklepati, da dobe to doklado vsi voditelji brez izjeme, torej tudi tisti, kateri začasno ali celo le nadomestovalno kako šolo vodijo.\*) Kdor je n. pr. od večrazrednice pozvan, da vodi nadomestovalno enorazrednico, temu se povrnejo potni in selilni stroški, on dobi po razglasu c. kr. dež. šolskega sveta z dne 29. aprila 1880 mesečne nagrade 15—20 gld., ima pravico do stanovanja ali do stanarine in opravnine doklade letnih 30 gld.

### Stanovanje in šolski vrt.

Po najnovejši postavi in po vseh prejšnjih zakonih imajo vsi šolski voditelji pravico do stanovanja oziroma do stanarine, ki pa je žalibog prenizko odložena. Tudi stanovanje ni takošno, kakoršno potrebuje omikan človek: samo 2 sobi. Ali to zadostuje za rodbino? Res je, da vелеva postava poleg 2 sob še potrebne »stranske« prostore. Škoda, da zakon teh postranskih prostorov ni naštel, in da jih tudi nijedna naredba šolskih gospod ne navaja. Naštejmo jih pa mi: 1.) mala sobica (čumnata) poleg 2 glavnih sob, 2.) kuhinja, 3.) jedilna shramba, 4.) poleg te spalnica za služkinjo, 5.) veža, 6.) klet, 7.) podstrešna soba (za razne shrambe in sušenje perila). Kjer teh prostorov ni, dolžnost je krajnega šolskega sveta, da jih preskrbi. Ako tega ne stori, naj se šolski voditelj pritoži na višjem mestu.\*\*\*) — Ker je stanovanje del šolskega posloplja, h kateremu tudi šolski vrt

\*) Glej ministrsko razsodbo v dodatku.

\*\*) Shramba pod streho ni, da bi moral biti del naturalnega stanovanja (upravno sodišče 5. januarja 1882.)

spada, zato je čisto naravno, da mora krajni šolski svet skrbeti ne samo za šolsko poslopje in za učiteljsko stanovanje, ampak tudi za šolski vrt, kakor to določuje razglas dež. šol. sveta v Ljubljani z dne 29. julija 1887. Vsled tega pa ima tudi ta (krajni šolski svet) pravico, določevati, kdo naj uživa šolski vrt. V tem obziru, da je šolski vrt nekako učilo, ima v prvi vrsti pravico šolski voditelj, ž njim najbolj razpolagati, zlasti ako on uči sadjerejo, trtorejo, čebelarstvo itd. Ako ima te predmete kateri drugi učitelj, ima tudi on nekako več pravic do vrta. Vendar največ pravic ima krajni šolski svet kot lastnik in plačnik vseh stroškov, ki jih vrt prizadeva. Treba je torej sporazumljenja. Na Kranjskem nimajo razen šolskih voditeljev drugi učitelji pravice do naravnega stanovanja ali do stanarine; isto velja na Štajerskem. Izjema je tedaj, ako se komu prostovoljno dá stanovanje in da se mu to v dekret zapiše.

Na Goriškem obstoji zakon za učitelje in učiteljice glede stanarine, ki slove: § 9. Učitelji in podučitelji dobivajo stanarine v Goriškem mestu letnih 160 gld., v drugih šolskih okrajih letnih 80 gld.

Učiteljice in podučiteljice dobivajo stanarine letnih 120 gld. v Goriškem mestu in letnih 60 gld. v drugih šolskih okrajih. — (Zakon z dne 15. vinotoka 1896. l.)

Deželni šolski zakon za Istro z dne 14. grudna 1889 § 29. se glasi: Ako nima nadučitelj stanovanja »in natura«, mu ima občina izplačati stanarine na leto 100 gld. Učitelj dobiva 80 gld. (nadučiteljice in učiteljice 80% tega); podučitelji 50 gld., podučiteljice 40 gld. — Za to izda deželni šolski svet dekrete. V Pulju, Poreču, Opatiji in Voloskem imajo nekaj več.

### O kvinkvenijah.

Ko so bili pred 30 leti novi šolski zakoni stopili v življenje, bili so to sicer velika pridobitev nasproti starim šolskim postavam, toda začetkoma so bile učiteljem odmerjene vendar le majhne plače. Tolažilo nas je vendar to, da se nam bodo dohodki po službeno-starostnih dokladah vsakih pet let zviševali. Paragrafe v zakonih, ki

govore o petletnicah, razlagali smo si pravilno in v pravem duhu, t. j. v duhu, ki ga je imel zakonodajavec. Razlagali smo si ga tako: Ker pri ljudskem učiteljstvu ni takega avangementa kakor pri uradnikih, nadomestovale nam bodo to povišanje kvinkvenije, katere dobé sicer tudi uradniki redoma od pet do pet let. Učitelji so si torej razlagali: V normalnih razmerah nam bodo kvinkvenije redoma pripoznane. In res, v mnogih slučajih so bile učiteljem redno kvinkvenije odštete. Morali so se sicer učitelji s separatnimi prošnjami za nje potegniti, dočim je pri uradnikih njihov predstojnik le uradno naznanil in prosil, da se jim nakaže kvinkvenija, kedar je prišla doba, v kateri jim pripada\*). Nekaj je bilo pa vendar pri podeljevanji učiteljskih petletnic neljubih izjem. V dotičnih paragrafih deželnih šolskih zakonov (za Kranjsko § 30 postave z dne 29. mal. travna 1873. l.) je določilo, da mora učitelj ne samo nepretrgano službovati, ampak tudi s »povoljnim uspehom«. Nepretrgano službovanje je bilo slehernemu učitelju lahko dokazati; »povoljni uspeh« dokazati, to pa ni bilo v njegovi moči. O tem so sodili šolski nadzorniki in šolske gosposke. Naj to povem v konkretnem slučaju. Z vel. srpanom l. 1876. bi bil moral učitelj dobiti že 1. kvinkvenijo, ko je služboval v L., kjer odločuje štajerski deželni šolski svet o kvinkvenijah. Prošnjo je bil pravočasno uložil, toda dokler je služil na Štajerskem, še ni bila rešena (do l. 1878.) Ko je prišel l. 1878. na Kranjsko, uložil je tukaj takoj prošnjo za 1. kvinkvenijo. Tukaj so mu jo slednjič pripoznali z vel. srpanom 1879, in ga tako prikrajšali pri prvi kvinkveniji za 3 leta. Že takrat se mu je dozdevalo, kolika krivica se mu je pripetila, ker so ga prikrajšali, in to po nezakonitem potu. Uložil je pritožbo na c. kr. deželni šolski svet, a bila je odbita. Zoper njegov odlok je šla pritožba na ministerstvo, a je bila tudi odbita. Zakaj pa se ni pritožil na upravno sodišče? To sodišče se je 28. vinotoka 1878 izrazilo, ko se

\*) Svetujemo tovarišem sploh, da odslej naprej le šolski voditelj uradno prosi za Vas, kadar Vam imajo nakazati kako kvinkvenijo.

je neki učitelj s Češkega do njega pritožil, da je ono v tej zadevi nekompetentno, rekši, da ako šolske gosposke reko, učitelj ne deluje s »povoljnim uspehom«, tega upravno sodišče ne more preiskovati. Čez 25 let je pa to sodišče priznalo, da je kompetentno, razsojevati tudi o učiteljskih kvinkvenijah, ako šolske gosposke te odbijejo. Pritožil se je učitelj Leopold Holy iz Obora na Moravskem, ker so ga bile šolske gosposke za eno samo leto prikrajšale, in zmagal je. Upravno sodišče je reklo: Druga kvinkvenija se mu je bila zakasnila za eno leto, ker je bil bolan, da ni mogel z uspehom delovati. Toda vsled zakasnenja 2. kvinkvenije se mu tretja ne sme zakasniti, in dobil je že vsled razsodbe upravnega sodišča 3. kvinkvenijo čez 4 leta po 2. petletnici. — To ugodno razsodbo porabljuje zdaj več učiteljev, katerim so se enake krivice godile; zakaj šolske gosposke se morajo zdaj ravnati po razsodbi upravnega sodišča z dne 3. grudna 1898, št. 6578 (v zadevi omenjenega učitelja L. Holy a). Vsak učitelj mora dobiti 1, 2, 3, 4, 5, ali 6 petletnic, ako je le nepretrgoma služil 5, 10, 15, 20, 25 ali 30 let. Na podlagi § 30. se mu ne sme niti 1. niti 2. in sploh nobena od teh 6 kvinkvenij odbiti, ne sme se mu na podstavi tega § niti  $\frac{1}{5}$ ,  $\frac{2}{5}$ ,  $\frac{3}{5}$ ,  $\frac{4}{5}$  ene same kvinkvenije odbiti, ker sicer nastane učitelju velika, prevelika škoda. Povejmo to v navedenem konkretnem slučaju. Ako bi se bila učitelju A. 1. kvinkvenija dala mesto 1876. šele 1877. l., druga kvinkvenija pa že 1881. l., bil bi na škodi le . . . . 70 gld. Ako bi bil prikrajšan od prve kvinkvenije — kar je v resnici — tri leta, drugo bi bil dobil pa vendar o pravem času, to je 1881. l., bila bi škoda le  $3 \times 70$ , t. j. 210 gld. in obresti. A njemu se je bila vsaka kvinkvenija, katerih je že pet, zamudila 3 leta; zato iznaša škoda te zamude v 23 letih 1150 gld. in obresti. Taka velikanska škoda bi se ne bila prigodila, ako bi se bili zakoni prav tolmačili, tako tolmačili, kakor je to storilo lani upravno sodišče. Na podlagi §, ki govori o kvinkvenijah, se učiteljem ne sme učiniti nikakošna škoda. Ako je treba učiteljem že škodovati in jih kaznovati,

zgodi naj se to na podstavi zakonskih paragrafov, ki govore o kaznih, osobito o disciplinarnih kaznih. Te kazni so: 1.) posvarilo od deželnega šolskega sveta in 2. še le odtegnjenje ene (eně same) kvinkvenije (§ 45. postave kranjske od 20. mal. travna 1873 in § 47 iste postave za eno ali več let). Ako se torej pri katerikoli kvinkveniji učitelja kaznuje za eno leto, je to že 40 ali 60 ali 80 gld. globe; ako za dve leti, je dvakrat toliko itd. Če se pa vrhu tega zakasnijo vse naslednje kvinkvenije, je to prevelika kazen, kakor se vidi iz tega slučaja, ko ima A brez obresti v 23 letih škode 1150 gld., škode, o kateri je šele vprašanje, ali se mu bode in v sploh v koliki meri povrnila. Da se pa v bodoče take zakonite krivice ne bodo godile, to je zaprečila omenjena rabsodba upravnega sodišča z dne 3. grudna 1898. leta, št. 6578.\*) (Po »Uč. Tov.« l. 1899.)

Šolskim gosposkom je bilo ukazano, da se ravnajo po tej rabsodbi upravnega sodišča. In res je ta rabsodba mnogim koristila, osobito mnogim učiteljem na Moravskem. Na Štajerskem nam je znan učitelj, ki je dobil blizo 500 gld. na zaostalih kvinkvenijah.\*\*\*) Tudi na Kranjskem so pripoznali v nekaterih slučajih c. k. okrajni šolski sveti zakasnele kvinkvenije. V nekaterih slučajih jih je hotel tudi deželni šolski svet kar nakazati, toda začel je menda deželni odbor težave delati. V drugih slučajih je pa naročil deželni šolski svet, da se mora še poizvedovati, zakaj so bile kvinkvenije zakasnile. Tako postopanje bode stvar zopet zavleklo, toda upamo, da bode naposled vendar le pravica zmagala.\*\*\*)

Prvotno se niso hotela šteti pri podeljevanji kvinkvenij leta, katera je kdo služil kot podučitelj, če tudi

\*) Na to rabsodbo se je oziral celo novi štajerski zakon o točki petletnic

\*\*\*) Z ozirom na to rabsodbo so šolske gosposke temu učitelju odmerile 5. kvinkvenijo že od 1. septembra 1896 naprej (mesto od 1. septembra 1899, tako da se mu je za 3 leta skupno izplačala 3. kvinkvenija in dobil je vsaj 240 (3 do 80) gld.

\*\*\*\*) Pri tem iskanji in razsojevanji so celó stari šolski zakon (Politische Schulverfassung) na pomoč klicali, vsaj na Kranjskem, dočim so se na Štajerskem takoj ravnali po novi rabsodbi upravnega sodišča.

je bil definitiven. Reklo se je žalibog: „Podučitelj ni učitelj“. — Pozneje pa se ni zakon tako drakonično razlagal. Znan nam je slučaj, ko je prišel podučitelj na Kranjsko, kjer je postal učitelj; temu so šteli vsa leta, katera je služil kot definiteven podučitelj na Štajerskem. — Za dosego „kvinkvenije“ pa je potrebno „nepretrgano“ službovanje petih let; še celó, ako je „bolezen“ (med katero je bil, recimo učitelj začasno upokojen) pretrgala službovanje, to ne opraviči. Tako je razsodilo upravno sodišče. Na Kranjskem se je pripetil slučaj, da je dobil učitelj 6 kvinkvenij, ko ni bil še 30 let definitiven. Kako je to mogoče? Na podlagi prehodnih določeb z dne 29. aprila 1873.

Ondi se glasi § 86.: „Prva v § 30. zaznamenovana doklada od službenih let gre že postavljenim udom učiteljstva samo tedaj, ako služijo že petnajst let nepretrgoma in z dobrim uspehom.“ In res bilo je takrat nekaj učiteljev, ki so že 15 let služili pred 29. aprilom 1873. Definitivni so bili ali niso bili, služili so pa vendar že 15 let in dobili so 1. kvinkvenijo. Od 1. 1873. je pa še le 27 let minilo, torej je bilo mogoče že za 25 definitivnih let dobiti 6 kvinkvenij. Nekatere šolske gosposke se pa nasprotno nočejo ravnati po razsodbi upravnega sodišča z dne 3. grudna 1898, kar se nam jako čudno zdi. Znani so nam trije slučajji na Kranjskem, ko je c. kr. okrajni šolski svet, ki je v tej deželi o tej točki v prvi vrsti kompetenten, hotel nakloniti učiteljem naknadno na zaostalih kvinkvenijah po 100—500 gld., kolikor jim je pač pripadalo; toda deželni šolski svet in deželni odbor sta se protivila. Deželni šolski svet je naročil poizvedovanje, zakaj so bile dotične kvinkvenije zakasnele, ali kdo je zakasnenje zakrivil. Deželni odbor, ki zalaga deželni šolski svet, se je pa protivil izplačanju. V nekem slučaju je deželni šolski svet ugodil najprvo okrajnemu šolskemu svetu in hotel nakazati učitelju zaostalo kvinkvenijo, a predno jo je izplačal, ugodil je rekurzu deželnega odbora in mu je ni nakazal in izplačal. Naposled je bil učitelj primoran pritožiti se pri ministerstvu, ker se mu je hotelo dokazati, da ni bil toliko let definitiven, kolikor je bil faktično, in ker se mu je predbacivalo, da so ga bili o svojem času po nezakonitem potu definitivno imenovali. Seveda jim je v rekurzu navedel vse §§

zakonitega postopanja šolskih gosposk, ki so ga bile čisto pravilno stalno imenovalе. Rekel je pa tudi, da imajo okrajni šolski sveti petletnice podeljevati; odrekati jih, to pravico ima pa le deželni šolski svet, toda le na podlagi disciplinarne preiskave v namen disciplinarnega kaznovanja. Na Goriškem so pripoznali v nekih slučajih, da se pri podelitvi kvinkvenij štejejo leta že po prestanem drugem izpitu, ker so novi zakon od 15. oktobra 1896 ugodno tolmačili, kar se tiče novih kvinkvenij.

### **Razsodbe upravnega sodišča v zadevi starostnih doklad.**

1.) Ako je učitelj zgubil pravico do kake kvinkvenije, to je svobodno razsojevati šolskim gosposkam (2. junija 1886).

2.) Ako so stalni učitelji sami prosili in dobili začasna ali podučiteljska mesta, tedaj se jim službena leta teh mest ne štejejo pri kvinkvenijah (28. novembra 1894).

3.) V definitivno nastavljenje v trivijalnih šolah pred novimi zakoni, t. j. po stari politiški šolski uredbi, se računi po dekretu škofijskega konsistorija (5. januarja 1893).

4.) Iz pravomočnih pripoznanj prejšnjih doklad ne izvira pravica pripoznanj poznejših kvinkvenij, ker se mora vsaka kvinkvenija nekako posebej priboriti in posebej pripoznati (19. julija 1882).

5.) Več kakor 6 kvinkvenij se ne more dobiti in te le v teku tistih 30 let, katera so v to določena, namreč tista leta, v katerih se ima pravico do nje (13. januarja 1882, 15. decembra 1889).

6.) Podučitelji na Moravskem nimajo pravice do kvinkvenij (19. julija 1882).

### **Razpisi ministrstva o zadevi kvinkvenij.**

1.) Ako se je dejalo učitelja v začasni pokoj, ne zgubi na Češkem pravice do kvinkvenij med tem časom (2. marca 1887).

2.) Ako se je koga za kazen od službe odstavilo in se ga pozneje zopet nastavilo, škodujejo mu to pri kvinkvenijah in penziji (5. decembra 1878 in upravno sodišče 2. januarja 1890).

3.) Ako je bil učitelj v teku petletne dobe, za katero bi mu šla doklada, disciplinarno kaznovan, iz tega še ne sledi, da bi moral tudi starostno doklado zgubiti, marveč se mora preiskovati, ako je bilo dotično kršenje dolžnosti tako, da se ni moglo imenovati njegovo delovanje uspešno (22. maja 1888).

4.) Ker zgubi posvarilo v treh letih svojo moč, zato ne pride to posvarilo v poštev, kedar se gre, da se komu kvinkvenija pripozna (27. maja 1893).

5.) Za Moravsko in Štajersko velja, da se leta, katera je kdo kot podučitelj služil, ne štejejo pri kvinkvenijah (31. julija 1879, 23. februvarja 1875).

6.) Vadnice in meščanske šole so javne ljudske šole; radi tega štejejo pri kvinkvenijah vsa službena leta, katera je kdo služil na teh učilnicah (20. aprila 1884, 25. decembra 1889).

7.) Prisega je za Šlezko poglavitni moment, od katerega se štejejo definitivna leta, ki pridejo pri petletnicah v poštev (11. januarja 1889).

8.) Ako je kdo kot definitiven učitelj, pa le začasen nadučitelj, ne pride to poslednje pri kvinkvenijah v poštev, (19. marca 1886).

9.) Ako se je bila prva kvinkvenija za tri leta odložila, ne pride to pri obroku 2. kvinkvenije v poštev, t. j. druga se mu mora že po preteku 2 let pripoznati (21. februvarja 1894).

### Nagrade.

Pri nagradah je razločevati to le: Do nekaterih nagrad ima učitelj pravico, ker so v zakonih ali naredbah utemeljene; do drugih nagrad pa nima pravice in dobi jih le, ako šolske gosposke pripoznajo učiteljeve izvenredne uspehe, sad izvenredne marljivosti, ali pa ako so mu šolske gosposke posebno naklonjene. Govoriti nam je le o tistih nagradah, do katerih ima učitelj pravico.

1.) Ako poučuje čez 30 ur na teden (skupno z ponavljalno šolo).\*) V tem slučaju dobi v smislu razglasa c. kr. dež.

\*) Ako je učitelj zdrav, lahko se ga primora, da čez 30 ur na teden poučuje. — Ako pa poučuje v neobligatnih predmetih, mora se ga odškodovati, ako ima tudi manj kakor 30 ur na teden (upr. sodišče od 27. januarja 1892), n. pr. nemščino na kranjskih (1-, 2-, in 3-razrednicah).

šol. sv. z dne 29. aprila 1880 za prvo uro čez 30 20 gld. za eno leto (torej za pol leta samo polovico), za vsako uro čez 31 ur le 10 gld. za eno celo leto. — Toda okrajni šolski svet mora prej dovoliti v to, da sme učitelj čez 30 ur na teden prevzeti.

2.) Nagrade dobé učitelji, kateri gredo z večrazrednice nadomestovat na enorazrednico in sicer mesečnih 15 do 20 gld. kar natančneje določi e. kr. deželni šolski svet.

3.) Nagrado dobi učitelj, kateri se porabi, ker nima nikakoršnih izpitov, samo kot suplent, kjer ga potrebujejo, ko pravih učiteljev ni. Te nagrade znašajo 60%, ako je plača nadomestujočega mesta vsaj 500 gld., ako je manjša, torej 400 gld., (n. pr. na začasnih paralelkah) pa 70% te plače, torej samo 280 gld.

4.) Ako se porabi za nadomestovanje učitelj, ki je v počitku ali v pokoji, dobi vrh svoje pokojnine nagrado, 15 do 20 gld. na mesec, kar zopet do pičice določi e. kr. deželni šolski svet, seveda na predlog okrajnega šolskega sveta.

5.) Kakšne nagrade dobe učiteljice ženskih ročnih del, o tem je težko sploh poročati. Merodajno je število tedenskih ur. Te nagrade znašajo od 30—100 gld. na leto na Kranjskem. Na Štajerskem so sistemizovana mesta za učiteljice ročnih del in tudi bolje dotirana, toda te učiteljice so brez kvin-kvenij in penzije. Svojo možitvev pa samo naznanijo, ne da bi morale zanjo dovoljenja prositi. —

6.) Za neobligatne predmete (n. pr. nemščina na eno-, dvo-, in trirazrednih šolah), mora učitelj posebej odškodovan biti; sicer ni dolžnost njegova, neobligatni predmet poučevati, kakor je to upravno sodišče odločilo. \*)

7.) Nagrade za kmetijski pouk, za obdelovanje šolskih vrtov itd. se različno podeljujejo, kakoršni so uspehi in kakoršne svote imajo gosposke na razpolaganje.

8.) Nagrada za obrtnijski, trgovski pouk delé se le učiteljem, kateri delujejo na posebnih obrtnijsko-nadaljevalnih šolah.

\*) Na Štajerskem je nemščina v slovenskih šolah obligatna. S pritožbami do upravnega sodišča se je doseglo, da je na nekaterih šolah neobligatna.

9.) Nagrade za gojenje petja, godbe orgljanja itd. se običajno ne dajejo in se navadno ne dobé, ako učitelj za-nje prosi. Take nagrade dajo v redkih slučajih iz lastnega nagiba šolske gosposke same, ako imajo v to svrho kakošno zalogo.

10.) Nagrade za poučevanje v krščanskem nauku se pa morajo učitelju pripoznati. Toda okrajni šolski svet mora v smislu zakona z dne 5. dec. 1889 in razpisa deželnega šolskega sveta z dne 27. okt. 1887. pravilno postopati, predno izroči pouk v krščanskem nauku neduhovniku, kateri je pa sicer na podlagi svojega sposobnostnega spričevala sposoben ta predmet prevzeti. Okrajni šolski svet mora namreč prej dovoljenje dobiti od cerkvene oblasti, da sme ta in ta posvetna učiteljska moč skrbeti za veronauk. Kako velika je ta nagrada in po katerem merilu se odmeri, to ni prišlo v javnost. To merilo so sestavile šolske gosposke (okrajni in deželni šolski svet) v sporazumljenji z deželnim odborom, oziroma s potrditvijo tega, kar je deželni šolski svet ukrenil, od strani naučnega ministrstva. — Katehetje morajo na eno-, dvo-, in trirazrednicah brezplačno poučevati v krščanskem nauku; za 4. in 5. razred dobé nekaj nagrade. Tudi za pot k podružnim šolam (t. j. učilnicam zunej fare) dobé nekaj odškodnine. Kjer je krščanskega nauka 20 in več ur na teden (n. pr. v Ljubljani), nastavijo se posebni katehetje, katerim dajo običajno plačo po 2. razredu.

### Podpore.

Do teh nima učitelj nikakoršne pravice. To so le milostna darila, katera učitelju v izvanrednih slučajih naklonijo, kedar ga zadenejo nesreče, bolezni, smrt v rodbini ali druge nadloge.

### Dnine in potni stroški ter preselitveni izdatki.

Udje okrajnih učiteljskih konferenc, kateri so dolžni udeleževati se jih, ne dobé nikakeršne dnine, pač pa se jim povrnejo potni stroški, in sicer vožnja v 2. razredu, kolikor je bilo mogoče voziti se po železnici; sicer pa 2 K za vsako miljo (7.6 km) tja in nazaj.\*) Udje deželnih učiteljskih konferenc kot odposlanci okrajnih konferenc pa dobé 6 K dnine

\*) To se je l. 1901. zvišalo.

in iste potne stroške, kateri slednji se pa ne dajo ne za tiste ude okrajnih, in ne za tiste ude deželnih konferene, kateri niso več kakor pol milje oddaljene od bivališč dotičnih konferene.

Udje okrajnih učiteljskih svetov, kateri so več kakor 8 *km* oddaljeni, dobé za potne stroške 2 K za vsakih 8 *km* in za stroške za hrano 3 K za pol dneva.

Preselitveni stroški se trokrat povrnejo, kedar je bil učitelj službeno prestavljen. Ti stroški morajo obsegati samo dejanske izdatke, ne pa izdatke za kakošno pohišstvo ali kaj sličnega. Okrajni šolski sveti morajo te račune natanko pregledati in, če je treba, zaslišati stranke, ki so račun položile.

## O postranskih učiteljskih službah in dohodkih.

### Kakšna postranska opravila sme imeti učitelj?

Ako bi učitelji postali državni uradniki, imeli bi potem tudi pravice in dolžnosti državnih uradnikov. Kot taki bi ne imeli pravice, prevzeti brez ministerstvenega dovoljenja nobene postranske službe, s katero je kakšna plača združena. Kakšna postranska opravila se ne smejo opravljati poleg učiteljevanja, to določuje deželno zakonodavstvo (§ 52 drž. šol. zak. z dne 14. maja 1869).

Za Kranjsko govore o tem §§ 41, 42 in 43 dež. šolskega zak. z dne 29. apr. 1873, ki se glase:

„§ 41. Vse na kaki javni ljudski šoli začasno ali za trdno postavljene učeče osebe naj se zdržujejo vsakoršnih postranskih opravil, katera so spodobnosti in vnanji časti njihovega stanu nasproti, ali katera bi jemala čas za natančno spolnovanje njihovega poklica, ali pri katerih bi se lahko mislila kaka pristranost pri spolnovanji učiteljske službe.

§ 42. Učiteljska služba se od organistovske in mežnar-ske ločuje; dotični prihodki naj se razločijo in vsaki svojemu namenu izroče. Noben ud učiteljskega stanú ne sme od časa, ko bodo po §§ 22 do 32 pričujoče postave njegovi prejemki uravnani, cerkvenikove službe opravljati.

§ 43. Okrajna šolska oblast mora na prestopke prepovedi v §§ 41 in 42 izrečene ojstro čuvati, in ako zapazi prestopke te prepovedi, naj dotičnemu da največ šest tednov

odloga, v katerem času se mora ali šolski službi, ali pa postranskemu opravilu odpovedati.

Zoper ta opomin se more pritožiti deželni šolski oblasti, katera pritožba se mora v osmih dneh podati in nagloma rešiti.“

Po teh §§ je jasno samo to, da učitelj ne sme službe cerkvenikove več opravljati, kakor je to bilo dovoljeno po stari šolski postavi, po „politični šolski ustavi“. (Politische Schulverfassung.)

Nadalje pa sledi iz teh §§, da imajo šolske gosposke pravico o tem razločevati in razsojevati, katere postranske službe se v konkretnih slučajih strinjajo z učiteljsko službo in z dostojanstvom učiteljskega stanú, in sicer je deželni šolski svet, kedar je bil poziv, v to pozvan kot višja inštanca, dočim nima okrajni šolski svet kot prva inštanca z ozirom na te zakonske določbe pravice odločevati, kakošne službe sme učitelj opravljati, kedar je s šolskim podukom pri kraju. Kakor vemo iz prakse, dopuščajo se učiteljem sledeča postranska opravila: 1.) orgljarska služba, 2.) služba občinskega tajnika, 3.) službe pri posojilnicah in hranilnicah, 4.) večasih služba namestnika državnega funkcionarja pri sodnijah, 5.) službe tajnika pri raznih društvih, kmetijskih podružnicah, čitalnicah itd., 6.) vremenoznanska opazovanja, 7.) kapelnništvo in pevovodstvo, 8.) pisateljewanje in skladateljewanje, 9.) zastopstvo zavarovalnih družb.

Ali sme učitelj prevzeti častno službo občinskega predstojnika? Da. Siliti ga v to občinski odbor ne more, (§ 20. zak. z dne 17. febr. 1866 za Kranjsko) kakor druge odbornike; toda učitelju je na prosto voljo dano, da eventualno izvolitev za župana sprejme ali odkloni. Sprejetev županskega mesta ne nasprotuje § 41., katerega smo zgoraj navedli.

Omenjeni § prepoveduje namreč učitelju, prevzeti kak postranski opravak, ki se ne strinja s častjo in ugledom njegovega stanu. Če učitelj opravlja častno službo župana, podpira — po našem mnenju — javne koristi. Za slovenske dežele bi bilo le želeto, da bi učitelji skušali si pridobiti zaupanje naroda pri občinskih volitvah, ker bi se pri tem dobilo več boljših mož za župane, nego jih imamo sedaj! In kdor pozna razmere pri nas, mora brez strahu pri-

poznati, da učitelj tik vestnega svojega opravila v šoli lahko opravlja še posel županstva, ter si tako pomnožuje ugled in čast mej ljudstvom. Saj so učitelji že na mnogih krajih leta in leta županovali, in niso bili najslabši šolniki, tudi niso bili slabi župani. Dva taka učitelja-župana — Vavken v Cerkljah in Levičnik v Železnikih — sta kot župana deležna postala najvišjega odlikovanja.

Po kranjskem občinskem volilnem zakonu je prepirno vprašanje docela rešeno: učitelji smejo postati občinski odborniki in torej tudi občinski župani, če to sami hočejo, vendar pa jim daje zakon pravico, ne pa dolžnost, da lahko odklonijo izvolitev. Siliti učitelja, da se mora postavne dobrote poslužiti ter se odtegniti koristnemu javnemu delovanju, se ne more in ne sme.

Tudi služba občinskega tajnika je častna, dasi ravno je c. kr. deželni šolski svet goriški hotel ondotnim učiteljem to službo prepovedati, pa je bil od svoje zahteve odnehal, ker so učitelji krepko branili ta svoj postranski zaslužek, poudarjavši, da v očeh našega ljudstva služba občinskega tajnika ni poniževalna (kakor ne orglarska služba, katere visoki c. kr. deželni šolski svet tudi prepovedal ni), ampak častna. To službo more dandanes opravljati sploh le izobražen človek. Ravno zato pa občine te službe podeljujejo učiteljem, ker nimajo v to drugih sposobnih oseb. Da bi pa občine za vso ne preobsežno uradovanje nastavljal posebne — v primeri s sedanjimi stroški — mnogo dražje tajnike, ne more od njih nihče zahtevati, najmanj pa gotovo visoka c. kr. vlada. — Učitelj-tajnik pa tudi lahko stori mnogo dobrega za ljudstvo in šolo. V občevanju z ljudstvom oziroma s stariši ima najlepšo priliko vnemati jih za šolo, odpravljati šoli nasprotno nazore, vzbujati ljubezen do nje itd. (v smislu ministerskega ukaza z dne 20. avgusta meseca 1870. l.). Pri tajniški službi torej učitelj stori uvaževanja vredno uslugo svoji šoli.

### Katero je pa najprikladnejše postransko opravilo za učitelja?

1.) šola, 2.) šola in 3.) šola ali 1.) učenje, 2.) učenje in 3.) — učiteljevanje. Kaj hočemo s tem reči? Poleg svoje

glavne ali uradne učiteljske službe naj ima učitelj, ako je le mogoče, še kakošno drugo šolsko ali učiteljsko opravilo. N. pr. učitelju je tuintam mogoče vpeljati kakošne korepeticije ali privatno ponavljanje\*) z učenci, kakoršno je bilo sploh v navadi v mnogih šolah v starejših časih in kakoršno je še tuintam v navadi, n. pr. ko učitelji pripravljajo še posebej učence 4. razreda za vstop v srednje šole. Ako je teh učencev več, terja le malo odškodnino od vsacega. V obče se priporoča, da so učitelji v privatnem času tuintam domači učitelji ali inštruktorji ali učitelji na privatnih šolah, na obrtnih nadaljevalnih šolah, v šolskih delarnah, kmetijskih nadaljevalnih tečajih, na godbenih in pevskih šolah itd. Taka postranska dela se najbolj strinjajo z glavno službo, ako le ta vsled teh ni prikrajšana na času, ne na potrebni duševni moči, katero mora učitelj za-njo prihraniti že po svoji vesti, ki najbolj zagovarja pravno stran tega vprašanja. Kedar učitelj daje privatne ure v šoli, imeti mora za to vsaj dovoljenje krajnega šolskega sveta, ki je lastnik šolskega poslopja.

Od postranskih poslov, katere učitelji tuintam še opravljajo, če tudi so nekoliko zoper njih ugled, so na pr. ogledovanje mrličev in ogledovanje mesa in živine.

Kdo ve še za katere?

In kdo ve še za katere, ki se pa strinjajo z učiteljskim ugledom?\*\*)

### Učitelj na dopustu

uživa tiste pravice, kakoršne je imel v svoji aktivnosti; dolžnosti nima za časa dopusta nikakoršnih.

Začasno vpokojenje pa ni dopust.

### Za učitelje-vojake

velja zakon z dne 5. oktobra 1890 (za Kranjsko), s katerim naj se seznanjani slehern učitelj-vojak (glej zbirko kranjskih

\*) To ponavljanje v šoli je v nekaterih deželah sicer po zakonu prepovedano, na Kranjskem pa ni.

\*\*) V nemškem rajhu zakoni in uredbe navajajo postranske posle, katere sme učitelj prevzeti. Te postranske službe so zelo take, kakor pri nas v Avstriji.

šolskih zakonov št. 60, str. 519). Vojaška službena leta, katera je imel kdo pred vstopom v učiteljski stan, se žalibog ne všttevajo v pokojnino, kar je dotičnim učiteljem že zdaj škodovalo, ko se je bil vpeljal „štatus“.

### Učiteljske ustanove na Kranjskem.

1.) Metelkove ustanove po 42 gld. Dobiti je morejo učitelji na kmetih, kateri se pečajo z vspehom s sadjerejo in slovenščino. Teh ustanov je 6 in oddaja jih knezoškofijski ordinarijat na predlog e. kr. deželnega šolskega sveta.

2.) Leopold-Filipovih ustanov za Kranjsko je 6 po 44 gld. 90 kr. Ustanovo zamorejo dobiti učitelji, ki so najslabše plačani. Ustanove odda e. kr. deželni šolski svet za tri leta.

3.) Za učiteljske sirote bode delilo ustanove (Cesar Franc Jožefove jubilejske) društvo za zgradbo učiteljskega konvikta.

4.) 3 ustanove nekdanjega vrtnarskega društva po 75 K 60 h za zasluge pri vrtnarstvu, sadjereji itd.

### Orgljarska služba.

Da učitelj opravlja to službo, to mu je po zakonih ne samo dovoljeno, marveč gojenje cerkvene godbe, osobito orgljanja in cerkvenega petja priporočuje celo ministerski razpis z dne 12. maja 1877, s katerim se celo e. kr. okrajni šolski nadzorniki pozivljajo, da osebno vplivajo na to, da se od strani učiteljev resno goji cerkveno glasbo in cerkveno petje. Okrajni šolski nadzorniki, ne pa dotični učitelji sami, smejo celo predloge staviti, da se dovolijo posebne nagrade dotičnim učiteljem, kateri si pridobe izvenrednih zaslug za to stroko.

### Druge postranske službe,

katere smo bili prej navedli, tudi ne nasprotujejo učiteljskemu ugledu. Zato jih sme učitelj takrat opravljati, kadar je prost.

Zoper ugled učiteljski je pa prodajanje knjig svojim učencem. Knjige, katere učitelj sam založi, sme tudi sam prodajati, seveda učencem ne. To prepoveduje ministerski ukaz z dne 27. maja 1886. Menimo pa, da kjer trgovcev ni, da

bi učencem knjige in druge šolske potrebščine preskrbovali, da ondi sme krajni šolski svet to storiti, v kateri namen sme on pooblastiti seveda učitelja samega.

Kateri posli bi še bili zoper učiteljski ugled, to odločujejo od slučaja do slučaja šolske gosposke, okrajni in deželni šolski svet.

### **Kakošne posle sme imeti učiteljeva soproga?**

S pravnega stališča bi jej svobodno bilo, opravljati katerokoli službo. Ker je pa njen soprog učitelj, ozirati se mora na njegov stan, da ne trpi učiteljski ugled in da mu vsled tega šolske gosposke ne delajo neprilik.

### **Častne službe,**

katere utegnejo učitelja doleteti in katere sme prevzeti, so še različne. Prevzeti sme poslanstvo v državni in deželni zbor, predsedništvo raznih društev, častno občanstvo v kakošni občini i. t. d.

Nekaterih poslov, katere mu sodnije naložiti utegnejo, se ne more ubraniti, n. pr. varuštvo sirot mora prevzeti, ako ni še 60 let star.

Porotnik pa učitelj ne more biti.

Da bi učitelj na lov ne hodil, tega se mu po obstoječih zakonih ne more braniti.

Lehko je pa učitelj sodnijsko kaznovan, ako opravlja za denar spisovanje prošenj, tožeb, pritožeb in sploh takih pisem, katera spadajo v področje e. kr. notarjev in advokatov, ker je to takoimenovano „zakotno pisarenje“, ki je po zakonu prepovedano.

### **Ločitev od šole in vpokojevanje.**

Ako se je učitelju šola še tako prikupila, vendar pride čas, ko se mora začasno ali stalno od nje ločiti.

Začasno se od nje loči, ako dobi n. pr. radi bolezni ali radi katerega drugega vzroka dopust, ali ako je bil suspendovan ali začasno v pokoj dejan.

Da ni učitelj na svojih dohodkih prikrajšan, kedar je dobil n. pr. radi bolezni dopust, to je naravno. Kedaj je učitelj suspendovan? O tem govorita § 55. in § 56. kranjske postave od 29. aprila 1873, katera smo že navedli, ko smo razlagali disciplinarno postopanje zoper učitelje. O začasnem vpokojevanji pa govori § 65. novega zakona o vpokojevanji.

Vpokojuje se ali stalno ali začasno.\*) V poslednjem slučaju mora dotičnik, ko mine vzrok, iz kterega je bil postavljen v pokoj, po ukazu deželne šolske oblasti zopet delovati pri šolstvu, sicer izgubi pokojnino. Tudi v prvem primerljeju jenja pokojnina, ako v stanovitni pokoj dejani prevzame kako s plačo ustanovljeno deželno službo.

Stalna ločitev od šole je stalno vpokojenje. Kdaj more nastopiti? 1.) Ako učitelj sam prosi. 2.) Ako šolske gosposke, deželni šolski svet na predlog ali brez predloga okrajnega šolskega sveta to uradno ukrenejo. Za tako ukrenitev pa morajo imeti razloge, in sicer zakonite razloge, katere navaja § 57 omenjenega zakona, namreč: 1.) zvesto izpolnjevanje službe in postaranje, 2.) težke telesne ali dušne slabosti, 3.) druge ozira vredne razmere, katere ga ovirajo, da učitelj ne more svoje službe opravljati. — Ako se hoče učitelj v pokoj djati službeno in brez prošnje, mora se v smislu ministrskega razpisa z dne 18. septembra 1893 iz vseh okoliščin dokazati njegova nezmožnost, sicer tako vpokojenje ne velja.

### **Kako se odmeri pokojnina umirovljenemu učitelju?**

O tem govori §§ 60. do 64.\*\*\*) \*\*\*\*)

### **Kdaj ne dobi pokojnine učitelj, ko se loči od šole?**

1.) Ako se učitelj prostovoljno službi odpove ali samooblastno službo popusti (§ 58).

2.) Ako se učiteljica ali nadučiteljica brez dovoljenja okrajnega šolskega sveta omoži ali oženi začasni učitelj.

\*) Ako se kje šola opusti in se učitelja ne rabi, radi tega se ga ne sme v pokoj djati (upravno sodišče 8. oktobra 1891).

\*\*) Šolske gosposke niso opravičene, učitelju nekaj službenih let spregledati, da bi večjo pokojnino dobival (min. odl. 1. decembra 1892).

\*\*\*\*) Glej nižje novi zakon.

Ako se učitelj prostovoljno službi odpove, ne sme brez dovoljenja deželne šolske oblasti zapustiti službe pred koncem šolskega leta in mora prošnjo vsaj četrť leta prej vložiti pri krajnem šolskem svetu in čakati, da je pravilno odpuščen (§ 59). Ker je bil prisegel tudi na ta §, dolžnost mu je, da se po njem ravna. Ako se ne ravna po tem, utegne zanj imeti tudi slabe pravne nasledke, razen ako je stopil v privatno življenje. Po § 53. drž. šol. zakona z dne 14. maja 1869 se redkokedaj učitelj odstrani. Ta § veli namreč, da se mora tudi učitelj, ki ima že drugi izpit, siliti, ako je čisto za nič, da gre še enkrat k izpitu. Ako ga ne napravi, sme se odstraniti ali pa sme le začasno služiti, kakor to določi deželni šolski svet.

### Učiteljske vdove.

#### Vdove brez otrok.

1.) Ako je imel učitelj pravico do pokojnine, ima jo tudi njegova vdova (§ 66).

2.) Če je bil zakon z umrlim možem sklenjen že v pokoj, ali če je bila zakonska združba brez močeve krivde pred njegovo smrtjo po sodnijsko ločena, vdova nima pravice do pokojnine (§ 70).

3.) Če je umrli mož spolnil že deseto leto (§ 62), dobi vdova penzijo, katera se odmeri s 40<sup>0</sup>/<sub>0</sub>. Toda ta pokojnina mora biti vsaj 600 K visoka zadnje števrne letne plače, katero je ranjki dobival. (§ 61.) (§ 69.)

4.) Ako se vdova zopet omoži, more si penzijo prihraniti za mogoči vdovski stan, ali dveletni znesek tiste penzije vzeti za odpravilo. (§ 71.)

5.) Vdova stanuje še četrť leta v prostem stanovanji ali potegne še prihodnji (1/4letni) plačilni obrok v denarji za stanovanje.

6.) Užitek od zemljišč, ki spadajo k šolam, t. j. k dohodkom pokojnega moža, gre vdovi le takrat, ako je bila smrt nastopila med 1. junijem in 31. oktobrom.

Novi zakon o pokojninali pa se v celoti tako glasi :

## Z a k o n

z dne 30. malega srpana 1900,

veljaven za vojvodino Kranjsko,

s katerim se prenamejajo nekatera določila zakona z dne 29. mal. travna leta 1873., dež. zak. št. 22, o uravnavi pravnih razmer učiteljstva na javnih ljudskih šolah vojvodine Kranjske, glede vpo-kojevanja učiteljskih oseb in preskrbljevanja njih ostalih.

Po nasvetu deželnega zbora Svoje vojvodine Kranjske ukazujem tako :

## Člen I.

§§ 57., 58., 59., 60., 61., 62., 63., 64., 65., 66., 68., 69., 70., 71., 72., 73., 74., 75., 76., 77., 78. in 79. zakona z dne 29. mal. travna l. 1873., dež. zak. št. 22, so v svoji sedanji besedi razveljavljeni in se odslej glasé tako :

## § 57.

Član učiteljstva se vpokoji, ako se je po brezmadežnem službovanji preveč postaral, ali ako zaradi težkih telesnih ali duševnih hib ali drugih ozira vrednih razmer ni več sposoben opravljati svojih dolžnosti.

Vpokojitev se izreče ali na prošnjo ali pa uradoma.

Učitelji (učiteljice), kateri imajo šele po dovršeni službeni dobi štiridesetih let pravico do polnih vštavnih aktivitetnih prejemkov kot pokojnine, smejo, če so dovršili 60. leto starosti in 35. službeno leto, na svojo prošnjo biti stalno vpo-kojeni tudi brez dokaza nesposobnosti za službo, ki ga je sicer treba.

## § 58.

Kdor se prostovoljno službi odpove ali samooblastno službo popusti, zgubi pravico biti vpokojen.

Za tako prostovoljno odpoved se jemlje tudi, ako se nadučiteljica ali učiteljica omoži brez dovolitve okrajnega šolskega oblastva, kakor tudi, ako se oženi učitelj, ki še ni definitivno nameščen, brez odobritve okrajnega šolskega oblastva.

## § 59.

Kdor se prostovoljno odpove učiteljski službi ali vpokoji, sme brez posebnega dovoljenja deželnega šolskega oblastva izstopiti iz službe samo koncem šolskega leta; takrat mora

pa tudi izprazniti uradno stanovanje in izročiti s službo združeno posest zemljišč, katerih užitek je presoјati po § 78.

#### § 60.

Koliko dobiva učitelj (učiteljica) pokojninskega užitka (odpravnine ali penzije), se ravna po letni plači kakor tudi po službenih letih vpokoјenca.

#### § 61.

Vštevna letna plača je tista, katero je užival učitelj neposredno tisti čas, predno je bil vpokoјen.

Starostne doklade in pa opravilne doklade šolskih voditeljev je šteti za dele te letne plače.

#### § 62.

Vštevna se tisti službeni čas, ki ga je kdo, prebivši pre-skušnjo o učni usposobljenosti, služil na kaki javni šoli (§ 56. drž. šol. zak.). Tudi po pretrganju se vštevna že dosluženi čas, ako se dokaže, da pretrganja ni zakrivila ali provzročila do-tična učiteljska oseba.

#### § 63.

Tistim članom učiteljstva, kateri ob času, ko se vpokoјé, še niso doslužili vštevne službene dobe desetih let (§ 62.), gre, ako iz šolske službe izstopijo, ker se prostovoljno odpovedo službi ali ker se po disciplinarnem potu odpuste iz službe, le odpravnina, katero je za službeno dobo do petih let odmeriti z enojnim, za službeno dobo črez pet let pa z dvojnimi zneskom vštevni službenih prejemkov.

#### § 64.

Člani učiteljstva imajo pravico do pokojnine, katera znaša po desetih brez pretrganja dovršenih službenih letih štirideset odstotkov, za vsako nadaljno leto pa dva odstotka zadnjih vštevni službenih prejemkov. Po službeni dobi štiri-desetih let jim gredo torej kot pokojnina vsi vštevni službeni prejemki.

Preračunjaje službeno dobo se deli leta, ako presegajo 6 mesecev, vštevajo za polno leto.

Normalna pokojnina člana učiteljstva se ne sme odmerjati niže kakor z neskom 800 K na leto.

S člani učiteljstva, kateri postanejo za službo nesposobni po bolezni ali pa po telesni poškodbi, ki si je niso provzročili sami nalašč, se ravna, četudi še niso doslužili deset, pač pa vsaj pet službenih let, tako, kakor da bi res prebili deset službenih let.

#### § 65.

Vpokojuje se ali stalno ali začasno. V poslednjem slučaju mora dotičnik, ko mine vzrok, iz katerega je bil začasno vpokojen, po ukazu deželnega šolskega oblastva zopet delovati pri šolstvu, sicer izgubi pokojnino. Tudi v prvem slučaju preneha pokojnina, ako stalno vpokojeni prevzame kako s plačo ustanovljeno deželno službo.

#### § 66.

Vdove in sirote učiteljev imajo pravico do preskrbnine le takrat, ako bi umrli soprog, oziroma oče sam imel pravico do pokojnine.

Zakonski otroci umrlih učiteljic, katerih ne morejo očetje vzdrževati, imajo enako pravico do pokojnin.

#### § 68.

Vdova učitelja, kateri ob svoji smrti še ni izpolnil desetega vštavnega službenega leta, dobi kot odpravnino polovico zadnje vštavne letne plače (§ 61.), katero je dobival umrli.

#### § 69.

Če je umrli soprog spolnil že deseto vštavno službeno leto, gre vdovi pokojnina, katera se odmeri s štirideset odstotki zadnjih vštavnih aktivitetnih prejemkov.

Normalna pokojnina vdove pa ne sme biti manjša kakor 600 K na leto.

#### § 70.

Če se je zakon sklenil že v pokoju, ali če je bila zakonska zveza pred soprogovo smrtjo vsled krivde soproge sodnijsko ločena, vdova nima pravice do pokojnine.

#### § 71.

Ako se vdova zopet omoži, si sme pokojnino pridržati za zopetni vdovski stan ali pa vzeti dveletni znesek tiste pokojnine kot odpravnino.

## § 72.

Za zakonske ali s kasneje sklenenim zakonom pozakojnjene otroke kakega člana učiteljstva gre vdovi, ako ima ona sama pravico do zaporedoma tekoče pokojnine, ne glede na število otrok vzgojevalni prispevek v visokosti ene petine vdovske pokojnine za vsakega nepreskrbljenega, v njeni preskrbi stoječega otroka.

Vendar pa vsota teh vzgojevalnih prispevkov ne sme presegati zneska vdovske pokojnine.

Zaporedoma tekoče normalne preskrbnine vdove in otrok v pokoju umrlega učitelja ne smejo skupaj presegati osemdeset odstotkov zadnjih vštavnih aktivitetnih prejemkov pokojnika.

## § 73.

Vzgojevalni prispevek za vsakega otroka neha z dovršenim 20. letom starosti ali pa z njegovo prejšnjo preskrbo.

Vendar pa se jim sme sporazumno z deželnim odborom dovoliti nadaljno prejemanje vzgojevalnega prispevka do dovršenega 24. leta starosti, ako srednje ali visoke šole z dobrim uspehom obiskujejo. To določilo velja tudi za učiteljske in učiteljske pripravnice, trgovinske, obrtne kmetijske šole in za druge višje izobraževalne zavode.

Tudi v slučajih trajne bolezni in hiranja, vsled česar si dotični otroci ne morejo ničesar prisluziti, se sme dovoliti nadaljno prejemanje vzgojevalnega prispevka do dovršenega 24. leta starosti.

## § 74.

Ako kak učitelj ne zapusti vdove ali če ta nima pravice do pokojnine (§ 70.), gre vsem nepreskrbljenim otrokom umrlega, ki še niso dovršili 20. leta starosti, v slučaju § 68. ravno tolika odpravnina, kolikor bi je imela dobiti vdova, v slučaju § 69. pa jim gre sirotinska (konkretalna) pokojnina v skupnem znesku polovice one vdovske pokojnine, katero je prejemale njih mati ali mačeha, oziroma ki bi ji bila pristojala po § 69.

Ako bi pa vsota normalnih vzgojevalnih prispevkov, katera bi bila šla materi po § 72., presegala znesek sirotinske (konkretalne) pokojnine, nakazati je presežek kot doklado k sirotinski (konkretalni) pokojnini po glavah, in to tako, da

vsakikrat, kadar kateri otrok zgubi pravico do prejemanja, odpade znesek nanj pripadajočega vzgojevalnega prispevka, in to dotlej, dokler oni večji znesek ne izgine popolnoma ter ne ostane samo sirotinska (konkretalna) pokojnina v polnem znesku.

Sirotinska (konkretalna) pokojnina z dokladami vred ne sme v nobenem slučaju presegati visokosti vdovske pokojnine, katera gre po § 69.

Ako sta bila oče in mati učitelja, gre otrokom konkretalna pokojnina po tistem roditelju, kateri je dobival večjo v pokojnino všteto plačo.

#### § 75.

Sirotinska (konkretalna) pokojnina neha šele z dnevom, kadar ni več nobenega nepreskrbljenega otroka umrlega pod 20. letom starosti.

Gledé nadaljnjega prejemanja sirotinske (konkretalne) pokojnine do dovršenega 24. leta starosti veljajo določila § 73.

#### § 76.

Ako se učiteljeva vdova zopet omoži, dobodo otroci umrlega namesto vzgojevalnin (§ 72.) konkretalno pokojnino (§ 74.), ako si pa vdova za slučaj, da postane zopet vdova, pridrži pravico do svoje pokojnine, obsega ta pridržek tudi vzgojevalne prispevke tako, da v tem slučaju takoj preneha konkretalna pokojnina.

#### § 77.

Vdova in otroci v dejanski službi umrlega učitelja, kakor tudi otroci take učiteljice, imajo pravico še četrto leta rabiti njegovo (njeno) naturalno stanovanje; ako je pa učitelj (učiteljica) dobival stanarino, jim gre še prihodnji izplačilni obrok stanarine.

#### § 78.

Užitki zemljišča, službečega v založbo kakega učiteljskega mesta (§ 27.), gredo dedičem v dejanski službi umrle učiteljske osebe le takrat, ako je umrla med 1. rožnikom in 31. vinotokom.

Razun tega imajo dediči samo pravice do povrnitve tistih stroškov, ki so se izdali za pridobivanje teh užitkov.

### § 79.

Ostalim po kakem članu učiteljstva, umrlem v dejavnosti ali v pokoju, gre — brez škode za vse druge zakonite preskrbnine — posmrtna četrt v višini trojnega zneska mesečne pristojbine, ki jo je pokojnik nazadnje prejemal kot aktivitetne užitke ali kot pokojnino.

Posmrtna četrt gre, kadar umre učitelj, vdovi ali pa, ako bi nje ne bilo, zakonskim potomcem pokojnika in ako umre vdova učiteljica, gre posmrtna četrt njenim zakonskim potomcem.

Ako morejo, če bi ne bilo vdove ali zakonskih potomcev, dokazati druge osebe, da so stregle umrlemu pred njegovo smrtjo ali plačale pogrebne stroške iz svojega denarja, se sporazumno z deželnim odborom sme tudi takim osebam izplačati posmrtna četrt.

### Člen II.

Ta zakon velja za učiteljsko osebje, ki uživa že sedaj preskrbnino iz učiteljskega pokojninskega zaklada in pa za ravno take vdove in sirote.

Vendar pa se imajo normalni preskrbninski užitki sedanjih učiteljskih vdov zvišati za petindvajset odstotkov tako, da ti preskrbninski užitki z ene strani ne bodo znašali manj kakor 500 K na leto, z druge strani pa ne bodo presegali onega zneska, s katerim bi se imel odmeriti dotični preskrbninski užitek, če bi se uporabila določila tega zakona.

K normalnim vdovskim pokojninam dovoljene miloščine ali poviški vštevati so v petindvajsetodstotni povišek.

### Člen III.

Ta zakon stopi v veljavo z dnem razglasitve.

### Člen IV.

Mojemu ministru za uk in bogočastje je naročeno izvršiti ta zakon.

### Učiteljice in pokojnine.

V obče so šolski zakoni učiteljice le malo prikrajšali. Prikrajšane so n. pr. glede moralnih pravic, da ne bi smele poučevati v višjih razredih in oddelkih deških in mešanih učilnic, namreč 11—14letnih dečkov ne, da ne morejo na teh šolah postati nadučiteljice itd. Glede dohodkov so po naj-novejših zakonih na Kranjskem in Štajerskem tudi nekoliko zapostavljene za učitelji.

Najmanj pa so učiteljice enakopravne gledé pokojnine, dasi morajo ravno toliko plačevati v pokojninski zaklad, namreč od stalne plače 12% prvo leto, potlej pa vsako leto 2%.

Same za svojo osebo sicer imajo do pokojnine iste pravice kakor učitelji. Ako pa umrjejo in so omožene, vdovec nima pravice do pokojnine, menda radi tega ne, ker se je v zakonu na to pozabilo in je ondi govor le o učiteljskih vdovah in nič ne o „vdoveih“.

Govor je pa v postavah o otrocih. Toda, ako učiteljica umrje, tudi njeni mladoletni otroci nimajo pravice do pokojnine, oziroma do odgojnine.\*)

Edino le do četrtsinske pogrebščine (konduktnega kvartala) imajo otroci umrle učiteljice pravico, katero pa je še le izvojevati moral vrli slovenski učitelj Knaflič, kakor kaže sledeča razprava:

Učiteljem in učiteljicam se odtegujejo vsak mesec pri davkariji določeni zneski za pokojninski zaklad, iz katerega se plačuje po njihovi smrti njihovim zaostalim vzgojnina, oziroma pokojnina in konduktni kvartal. Učitelji in učiteljice si torej pokojninski zaklad sami vzdržujejo, in ker plačujejo vsi enake % v ta zaklad, bi se sklepalo, da morajo tudi učiteljice uživati enake pravice pokojninskega zaklada. Toda deželni šolski svet in naučno ministrstvo sta bila vedno nazorov, da otrokom omožene učiteljice ne pripada po njeni smrti niti konduktni kvartal, niti pokojnina. Upravno sodišče na Dunaju se je bavilo 4. maja 1899 s tem vprašanjem.

Radoslav Knaflič, nadučitelj v Št. Lenartu nad Laškim tngom, je po smrti svoje soproge učiteljice Viktorije zahteval za njenega sina Vladimirja konduktni kvartal in pokojnino,

\*) Glej § 66. kranjske postave od 30. avgusta 1900.

deželni šolski svet in ministrstvo sta to zahtevo zavrnila; proti odloku naučnega ministrstva je vložil R. Knaflič pred dvema letoma pritožbo na upravno sodišče na Dunaju, ki je to zadevo obravnavalo dne 4. maja 1899 pod predsedništvom bivšega pravosodnega ministra grofa Schönborna. Radoslav Knaflič je sam brez odvetnika v enournem jedrnatem govoru zagovarjal postavno opravičenost svoje zahteve in je pobijal nepostavnost ministrskega odloka. Pričujoči ministrski zastopnik Braitenburg Jožef, plemič iz Zeneburga, doktor prava, tajnik naučnega ministrstva, je zagovarjal stališče ministrstva, izjavljajoč, da je naučno ministrstvo take prošnje vedno enako zavračalo in da je to prvi slučaj, v katerem se učitelj bojuje zoper razsodbo ministrstva, je predložil celo pritožniku več takih prošenj na ogled, rekoč: „V Vašem slučaju smo tudi tako razsodili kakor za druge.“ Pohvalil je pritožnikovo odločnost in skrb za svojo družino ter skrb za vse učiteljstvo v Avstriji in mu zagotavljal, da mu ministrstvo njegove pritožbe nikakor ne šteje v zlo, temuč v zaslugo, če bode danes razsodba upravnega sodišča izpadla ugodno za učiteljstvo.

Na to se je podal senat upravnega sodišča v posebno dvorano. Po tri četrt urnem posvetovanju se je vrnil ter proglasil sledečo razsodbo:

„V imenu Njegovega Veličanstva cesarja Franca Jožefa I. priznava upravno sodišče opravičenost pritožbe R. Knafliča v zadevi konduktnega kvartala ter se ta del ministrske razsodbe razveljavi. Sinu pokojne učiteljice Viktorije Knafličeve pripada postavni konduktni kvartal, drugi del pritožnikove pritožbe pa se zavrne in ostane torej ta del ministrske razsodbe še nadalje v veljavi.“

Kar razsodi upravno sodišče, po tem se mora ministrstvo in deželni šolski svet ravnati. Vsi oni otroci, katerim je deželni šolski svet, oziroma ministrstvo svoječasno po smrti njihovih mater učiteljic odreklo konduktni kvartal, naj sedaj svojo zahtevo ponove, deželni šolski svet jim sedaj mora iz učiteljskega pokojninskega zaklada izplačati konduktni kvartal.

Tako je odločnost slovenskega učitelja pribojevala za avstrijsko učiteljstvo znatno pridobitev. Naše občine in davkoplačevalci pa mnogokrat rajši trpe krivico, nego da bi se bojevali za pravico. „Kdor molči, pomaga zatirati pravico!“

(Na Dolenjem Avstrijskem se je učiteljicam odrekla pravica, pa bi po smrti njihovi ostali uživali kakšne potrebščine. M. odl. od 27. oktobra 1884.)

Prej navedena razsodba upravnega sodišča je sprejeta v novi kranjski zakon.

### Sklep.

Naš namen, da smo to navodilo med svet poslali, je bil največ ta, da smo učitelje na zakone in naredbe šolskih gospok opozorili, kajti s tem se učitelj najbolj krivice varuje, da zakone pozna in se po njih ravna. Vsaj morajo šolske gosposke same zakone in edino le zakone v roke vzeti, kedar jim je kako protizakonito učiteljsko dejanje razsojevati.

Drug namen, katerega smo pri tem imeli, je ta, da bi č. čitatelje opozorili na to, da opazujejo in primerjajo, ali se to, kar višje inštanee (šolski voditelj, krajni, okrajni, deželni šolski svet) ukrepajo, ujema z zakoni in ukazi še višjih inštanee (ministrstvo, upravno sodišče).

Nadalje je želeti, da bi z razmotrivanjem zakonov in raznih ukazov in razpisov ter postopanj šolskih gospok učiteljstvo prišlo do prepričanja, da so zakoni v marsičem pomanjkljivi. To velja osobito o zakonih glede disciplinarnega postopanja. Ta oddelek avstrijskih deželnih šolskih zakonov ne zadostuje v nobeni pokrajini, in učiteljstvo se povsodi trudi, da sestavlja in nasvetuje boljša in natančnejša določila v tem obziru. Tudi kranjsko učiteljstvo naj bi se začelo s tem vprašanjem baviti.

Pri vsem tem razmotrivanji naj ima pa učitelj pred očmi okoliščino, da služi, da je podložen, da mora torej storiti, kar se mu ukaže. Ako se mu ta misel preveč poniževalna zdi, naj se pa hitro tolaži z drugo mislijo, da on ni brezpraven služabnik, da marveč služi na podlagi trdnih, dobrih zakonov, po katerih se mora ravnati tudi njegov službodajalec. Vrh tega naj mu služi v tolažbo, da se more in sme v vseh rečeh in zoper vse naredbe in zoper vse inštanee pritožiti o pravem času, t. j. v 14 dneh po došlem odloku. Ako se pa v pravem obroku nismo pritožili, zadobi odlok šolskih gospok moč in veljavo. V primerni obliki pritoževati se, je pa dovoljeno ne samo osebam, ampak celo uradom, krajnim in

okrajnim šolskim svetom. Že l. 1875. je naučno ministrstvo razglasilo v tej zadevi sledeče glede okrajnih šolskih svetov: Kar naroče tem inštancam deželni šolski sveti, to imajo okrajni šolski sveti sicer izvršiti, vendar smejo nekakošen ugovor (Vorstellung) poslati ministrstvu. Pravica pravega utoka (rekurza) se je sicer tem odrekla, vendar dovolila pravica proti ugovarjanju, kar je tudi nekoliko vredno. Ugovore in celo prave rekorze smejo pošiljati krajni šolski sveti zoper okrajne, šolski voditelj zoper krajne šolske svete in učitelj pa zoper šolskega voditelja.

Vendar ne svetujemo, da bi se učitelji radi pravdali. Posebno ne kaže, da bi se skušalo doseči s pravdami, da bi se na kakošnjem obstoječem stanju (status quo) skušalo rušiti. Navadno je ta na boljšem pred in med pravdo, kdor je že kaj užival, kakor že to veleva znana latinska prislovica „beati possidentis“. Težko se ga izpodrine od uživanja bodisi moralnih ali materijelnih pravic.



## Dodatek.\*)

### Odloki naučnega ministerstva.

1.) Domačo učiteljsko konferenco vodi, ako je nadučitelj zadržan, v službi najstarejši učitelj za slučaj, da ni nadučitelj nobenega določil. Ministerstvo je dne 23. januarja 1892 št. 19204 določilo, da je v tej zadevi šteti definitivna leta.

2.) Funkcijska doklada onih učiteljev, ki nadomestujejo okr. šolske nadzornike. Naučno ministerstvo je izdalo odlok z dne 20. junija meseca 1898. l., št. 15786, s kojim je razsodilo, da se mora nekemu učitelju, nadomestujočemu nadučitelja-voditelja, ki je bil kot okrajni šolski nadzornik na dopustu, ostali znesek, ki mu še manjka do cele funkcijske doklade na dopustu se nahajajočega nadučitelja plačati iz državnega zaklada. Dotičnemu učitelju je namreč plačeval deželni šolski svet iz deželnega šolskega normalnega zaklada le 60% one funkcijske doklade.

### Razsodbe upravnega sodišča.

1.) Istrski deželni odbor je zadnji čas večkrat odklonil prezentacijo za razpisana učiteljska mesta v ljudskih šolah, vsled česar je dež. šolski svet navadno razpisal nov natečaj.

\*) Ko je bil že velik del tega spisa dovršen, nam je došla v roke za spoznavanje avstrijskega šolstva na podlagi z a k o n o v preimenitna knjiga: Dr. Rich. Hampe — Das österreichische Volksschulwesen. Cena 7 K 50 h. Zaloga Manzeve knjigarne na Dunaji. Ta knjiga je poseben natis iz znane Mayrhoferjeve priročne knjige za politično upravo in razlaga avstrijsko ljudsko šolstvo z ozirom na šolske zakone vseh avstrijskih dežel in z ozirom na državne šolske postave, ministerske ukaze, naredbe in odloke ter glede na nebroj razsodb upravnega sodišča. Iz te zbirke ministerskih odlokov in razsodb omenjenega sodišča bi lahko navedli jih tudi mi na stotine. A ker nam prostora nedostaje in ker niso vsi važni za slovensko šolstvo, navedli smo v tem dodatku samo nekoliko takih, katerih že prej nismo omenjali.

Tako se je zgodilo tudi z mestom vodje na ljudski šoli v Opatiji. Opatijska občina je spravila stvar pred upravno sodišče, katero je izdalo rzsodbo, vsled katere bo mogel dež. šolski svet imenovati za učiteljska mesta enega izmed tistih kompetentov, katere je nasvetovala občina, če tudi deželni odbor ni stavil svojega predloga.

2.) To sodišče je 8. julija 1897 št. 3849 rzsodilo, da smejo šolske gosposke službenim potom prestaviti stalnega učitelja meščanske šole na ljudsko šolo, ako ni na svojih dohodkih s tem prikrajšan. Ako je dotični na novi šoli celo nekoliko časa začasen, in to zoper zakon, ako se mu je le zajamčilo, da s tem začasnim nastavljenjem ni izgubil pravic, katere si je bil pridobil kot definitiven učitelj, in ako se ga namerava zopet stalno postaviti. Razlogi so pač ti, da je meščanska šola tudi ljudska šola, in da se učitelja pri službenem premeščenju na dohodkih in na zakonito pridobljenih materijelnih pravicah v nobenem oziru ne prikrajša.

3.) V nekem slučaju (gledé Opave) je upravno sodišče rzsodilo, da je osemrazredna dekliška šola učilnica višje kategorije nego sedemrazredna deška šola; zato je postal ud krajnega šolskega sveta voditelj prve mesto voditelja slednje šole.

### V zadevi meščanskih šol.

1.) Pri upravnem sodišču so bile že večkrat razprave o meščanskih šolah. Provzročile so jih največ češke občine, katere so se pritoževale, da ne bi prispevale k plačevanju za nemške meščanske šole. Te pritožbe so imele nekoliko vspeha, ker se je povdarjalo, da meščanske šole v nekem oziru niso obvezne šole (Pflichtsschulen), namreč glede ustanovljenja.

Na Češkem in na Kranjskem so namreč okraji dolžni po zakonu, da se ustanovi in vzdržuje vsaj ena meščanska šola v vsakem okraju. Za eno meščansko šolo v šolskem okraju so občine dolžne prispevati, za več pa ne. Torej so meščanske šole, dasi spadajo v kategorijo javnih ljudskih šol, le relativno obligatne ali potrebne šole z ozirom na njih ustanovljenje. Tako je na podlagi zakonov upravno sodišče že večkrat odločilo, n. pr. 19. januarja 1898., 7. oktobra

1899. Gledé obiskovanja od strani za šolo godnih otrok je pa meščanska šola obligatna; t. j. učence, kateri še niso iz šole izpuščeni, se lahko sili, da hodijo še v meščansko šolo do 14 leta (na Kranjskem na kmetih le do 12. leta), ako so sposobni za to učilnico. Zakoni sicer o tem molče, ministrstvo je pa večkrat v tem smislu odločilo, ne da bi bilo prišlo do pritožbe ali razsodbe pri upravnem sodišču.

2.) Dne 13. septembra 1899, št. 7381, je razsodilo upravno sodišče, da spada meščanska šola v Krškem v kategorijo javnih ljudskih šol, da je vsled tega podložna ondotnemu krajnemu šolskemu svetu, v katerem je ravnatelj te šole pravi ud, dočim ima v tem zastopu nadučitelj le posvetovalen glas v zadevah svoje ljudske šole.





NARODNA IN UNIVERZITETNA  
KNIŽNICA



00000510771

